

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI

**İLKÖĞRETİM YAPILARINDA SERBEST ZAMAN ETKİNLİĞİ VE İÇ
MEKÂN TASARIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Meryem KILIÇ AKSU

ŞUBAT 2022
TRABZON

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI

**İLKÖĞRETİM YAPILARINDA SERBEST ZAMAN ETKİNLİĞİ VE İÇ MEKÂN
TASARIMI**

Meryem KILIÇ AKSU

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünce
“YÜKSEK LİSANS (İÇ MİMARLIK)”
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 10/01/2022
Tezin Savunma Tarihi : 03/02/2022**

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Şengül YALÇINKAYA

Trabzon 2022

ÖNSÖZ

Geleceğimizi emanet ettiğimiz çocuklar için yapılan her çalışma geleceğe yapılan bir yatırımdır. Çocukların gelişimine destek veren mekânlar üretme fikrinden yola çıkılarak hazırlanan “İlköğretim Yapılarında Serbest Zaman Etkinliği ve İç Mekân Tasarımı” adlı bu çalışma KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı’nda hazırlanmıştır.

Yüksek lisans çalışmamda danışmanlığımı üstlenen, değerli vaktini bana ayıran, büyük bir sabırla tüm sorularıma cevap veren ve çalışmanın her adımını büyük bir özveri ile inceleyip beni yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Şengül YALÇINKAYA’ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreç boyunca yanımda olan ve her zaman desteğini hissettiğim eşim Doç. Dr. Zeki AKSU’ya, zaman zaman ihmal ettiğim ve beni her zaman sabırla bekleyen çocuklarım Elif Zehra ve Ömer Tuğrul’a, varlıklarıyla bana güç veren annem ve babama en içten teşekkürlerimi sunarım.

Meryem KILIÇ AKSU
Trabzon, 2022

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İlköğretim Yapılarında Serbest Zaman Etkinliği ve İç Mekan Tasarımı” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Doç. Dr. Şengül YALÇINKAYA’nın sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 03/02/2022

Meryem KILIÇ AKSU

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VII
SUMMARY	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ	IX
TABLolar DİZİNİ.....	X
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş... ..	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.5. Araştırmanın Varsayımları	5
1.6. Tanımlar	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Mekân ve Çocuk İlişkisi	7
2.1.1. Çocukta Mekân Algısı ve Davranış Gelişimi	10
2.1.1.1. Davranış Kavramı ve Çocuklarda Davranış Gelişimi	13
2.1.2. Mekan Tasarımında ‘Çocuk’ Faktörü.....	15
2.2. Serbest Zaman Etkinliği ve Çocuk	18
2.2.1. Serbest Zaman Kavramı	19
2.2.2. Serbest Zaman Etkinlikleri ve Çocuk Davranışları	21
2.2.2.1. Oyun ve Oyun Türleri	21
2.2.2.2. Oyunu Etkileyen Faktörler	26
2.2.2.3. Oyunun Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkisi	27
2.2.3. Serbest Zaman Etkinlikleri ve Çocuk-Mekan İlişkisi.....	28
2.3. Eğitim Sisteminde ‘Sınıf Mekanı’ ve Çocuk.....	29
2.3.1. Eğitim Sisteminde Sınıfın Yeri ve Önemi	31
2.3.2. Sınıf Mekanının Fiziksel Ortam Özellikleri	32
2.3.3. Sınıf Mekanında Çocuk Davranışları ve Serbest Zaman Etkinlik İlişkisi.....	38
3. YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	41

3.1.	Araştırmanın Kapsamı.....	41
3.2.	Araştırma Modeli.....	41
3.2.1.	Veri Toplama Aşaması	43
3.2.2.	Verilerin İncelenmesi	50
4.	BULGULAR	51
4.1.	Mevcut Durumun Tespit Edilmesi	51
4.1.1.	Öğrencilerin Serbest Zaman Davranışlarının Tespiti	52
4.1.1.1.	Öğrenci Görüşlerine Bağlı Olarak Serbest Zaman Davranışlarının Tespiti	52
4.1.1.2.	Eğitimci Görüşlerine Bağlı Olarak Serbest Zaman Davranışlarının Tespiti	60
4.1.2.	Sınıfın Serbest Zaman Etkinliği Bağlamında Değerlendirilmesi	65
4.1.2.1.	Sınıf Görselleri Üzerinden Sınıfların Değerlendirilmesi.....	66
4.1.2.2.	Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Sınıfların Değerlendirilmesi	69
4.2.	Sınıf Mekanında Serbest Zaman Etkinliği Olarak Beklentinin Tespiti.....	71
4.2.1.	Öğrenci Anket Sorularına Göre İstenilen Sınıf Mekanı	71
4.2.2.	Öğrenci Resim Analizlerine Göre İstenilen Sınıf Mekanı.....	75
4.2.3.	Eğitmcilerin Görüşlerine Göre İstenilen Sınıf Mekanı	88
5.	İRDELEME	92
6.	SONUÇ VE ÖNERİLER	105
7.	KAYNAKLAR.....	110
8.	EKLER	119
	ÖZGEÇMİŞ.....	125

Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

İLKÖĞRETİM YAPILARINDA SERBEST ZAMAN ETKİNLİĞİ VE İÇ MEKÂN TASARIMI

Meryem KILIÇ AKSU

Fen Bilimleri Enstitüsü
İç Mimarlık Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Şengül YALÇINKAYA
2022, 118 Sayfa, 6 Sayfa Ek

Çocuğun en çok vakit geçirdiği eğitim mekanlarından biri olan sınıf, ders içi ve ders dışı kullanılan mekan olarak çocuğun eğitim yaşamının merkezinde yer almaktadır. İlköğretim yapılarında sınıfların akademik bilginin verildiği ortam olmalarının yanı sıra çocuğun serbest zaman etkinlikleri için uygun koşulları sağlaması beklenmektedir. Bu noktadan yola çıkılarak çalışmada çocukların sınıflardaki serbest zaman davranışlarının ve sınıf mekânının bu davranışları destekleme durumunun tespiti amaçlanmıştır. Sınıflarda serbest zaman etkinlikleri ile ilgili çok boyutlu bilgiye ulaşabilmede mekanın kullanıcısı olan öğrenci ve eğitimcilerin düşünceleri belirleyici olmaktadır. Araştırmada Artvin il merkezinde eğitim gören 154 3.ve 4. sınıf öğrencisi ve 18 eğitimci ile çalışılmıştır. Öğrencilere anket ve resim uygulaması, eğitimcilere yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Elde edilen formlar nitel araştırma desenlerinden içerik analizine tabi tutulmuş, elde edilen veriler tema, alt tema ve kodlar şeklinde analiz edilmiştir. Analizler araştırmacı tarafından 3 ay sonra tekrar edilip, kodlamalar 3 uzman tarafından da incelenerek güvenilirliği test edilmiştir.

Yapılan bu çalışmada öğrencilerin teneffüste sınıfı aktif olarak kullandıkları, sınıflarda en çok oyun oynama, dinlenme, sohbet etme, kitap okuma ve resim yapma davranışları sergilerken, sınıflarda farklı etkinliklere olanak tanıyan etkinlik köşelerinin olmasını ve sınıflarında ev ortamı rahatlığı aradıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yerinde yapılan incelemeler sonucunda mevcut sınıfların öğrencilerin davranışlarını ve isteklerini karşılayacak donanımdan uzak olduğu görülmüştür. Çalışma sonucunda okullarda serbest zamanın programlanmasına yönelik tasarım kriterleri elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Serbest zaman etkinlikleri, Teneffüs, Sınıf tasarımı, İlkokul, Çocuk

Master Thesis

SUMMARY

LEISURE ACTIVITY AND INTERIOR DESIGN IN PRIMARY EDUCATION BUILDINGS

Meryem KILIÇ AKSU

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Interior Architecture Program
Supervisor: Assoc. Prof. Şengül YALÇINKAYA
2022, 118 Pages, 6 Pages Appendix

The classroom, which is one of the educational spaces where the child spends the most time, is at the center of the child's educational life as a space used in and outside the classroom. In primary education structures, classrooms are expected to provide appropriate conditions for the child's leisure time activities, as well as being the environment where academic knowledge is given. From this point of view, it is aimed to determine the leisure behavior of children in the classroom and the support of the classroom space to these behaviors. The opinions of the students and educators who are the users of the space are decisive in accessing multidimensional information about leisure time activities in the classrooms. In the research, 154 3rd and 4th grade students studying in Artvin city center and 18 educators were studied. A questionnaire and picture application was applied to the students, and a semi-structured interview form was applied to the educators. The obtained forms were subjected to content analysis, one of the qualitative research designs, and the obtained data were analyzed as themes, sub-themes and codes.

In this study, it was concluded that the students actively use the classroom during recess and they mostly exhibit the behaviors of playing games, resting, chatting, reading books and painting in the classrooms. As a result of the on-site investigations, it has been seen that the existing classrooms are far from the equipment to meet the behaviors and wishes of the students. As a result of the study, design criteria for programming leisure time in schools were obtained.

Key Words: Leisure activities, Recess, Classroom design, Primary school, Child

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 1.	Çocuğun çevre ile olan etkileşimini tanımlayan çevresel bir model.....	9
Şekil 2.	DSSI Elementary School.....	10
Şekil 3.	Mekansal bilişimin gelişimi ile zihinsel gelişim arasındaki ilişki.....	12
Şekil 4.	İnsan davranışının temel süreçleri.....	13
Şekil 5.	Çocuk mekan etkileşimi ile ilgili görseller	16
Şekil 6:	Çocuk mekan etkileşimi ile ilgili görseller	17
Şekil 7:	Yurt içi ve yurt dışından çocuk mekanlarına örnekler (a) Manitoba Çocuk Müzesi, (b) Selçuklu Belediyesi KOP Çocuk Kütüphanesi	17
Şekil 8.	Çocuklar için mekan örnekleri (a) Hayerdan School, (b) King Solomon School.....	18
Şekil 9.	Renklerin insan üzerindeki psikolojik etkileri	35
Şekil 10.	Araştırma modeli.....	42
Şekil 11.	Alan çalışması	44
Şekil 12.	Serbest zaman davranış sınıflandırılması.....	48
Şekil 13:	4. soruya öğrencilerin verdiği cevap örnekleri.....	54
Şekil 14.	5. soruya öğrencilerin verdiği cevap örnekleri.....	56
Şekil 15.	6. soruya öğrencilerin verdiği cevap örnekleri.....	58
Şekil 16.	Oynanan oyunların sıklığını gösteren kelime bulutu	59
Şekil 17.	1. soruya eğitimcilerin verdiği cevap örnekleri.....	61
Şekil 18.	3. soruya eğitimcilerin verdiği cevap örnekleri.....	63
Şekil 19.	4. ve 5. soruya eğitimcilerin verdiği cevap örnekleri.....	64
Şekil 20.	Eğitimcilerin 7.soruya verdiği cevap örnekleri	70
Şekil 21.	7. soruya öğrencilerin verdiği cevap örnekleri.....	74
Şekil 22.	Vakit geçirilen bireylere örnek öğrenci resimleri	77
Şekil 23:	Renk kullanımına örnek öğrenci resimleri	79
Şekil 24.	Mekan örgütlenmesine örnek öğrenci resimleri.....	80
Şekil 25.	Resimdeki haki öğeye örnek öğrenci resimleri	83
Şekil 26.	Mekan ile ilgili verilere örnek öğrenci resimleri.....	85
Şekil 27.	Sınıfta yapılan etkinlikler ile ilgili öğrenci resimleri	87
Şekil 28.	8. soruya eğitimcilerin verdiği cevap örnekleri.....	90
Şekil 29.	Serbest zaman etkinlik alanına örnek bir sınıf mekanı	99

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Oyun sınıflandırması	23
Tablo 2. Çocukların teneffüslerde sergilediği davranış şekilleri	28
Tablo 3. Mekan bileşenlerinin yüzeylerinde kullanılan renklerin etkisi	36
Tablo 4. Resim ve anket uygulama sayıları.....	45
Tablo 5. Mevcut durumun tespitine yönelik genel yaklaşım.....	51
Tablo 6. Mevcut öğrenci davranışlarına yönelik genel yaklaşım.....	52
Tablo 7. Öğrencilerin teneffüslerde sınıfı kullanma tercihleri	52
Tablo 8. Teneffüslerde vakit geçirilen sosyal grup	53
Tablo 9. Teneffüslerde sergilenen bireysel davranışlar	53
Tablo 10. Teneffüslerde sergilenen grup davranışları	55
Tablo 11. Teneffüslerde yapılmak istenen davranışlar	57
Tablo 12. Oyun sınıflandırması	59
Tablo 13. Mevcut durumun tespitiye yönelik genel yaklaşım.....	60
Tablo 14. Boş vakitlerinde öğrencilerin kullandıkları mekanlar	61
Tablo 15. Sınıfta vakit geçirmenin etkileri	62
Tablo 16. Sınıf içinde sergilenen davranışlar	63
Tablo 17. Mevcut sınıf durumuna genel yaklaşım	66
Tablo 18. Görseller üzerinden incelenen sınıflara genel yaklaşım.....	66
Tablo 19. Mevcut sınıflara ait veriler-1	67
Tablo 20. Mevcut sınıflara ait veriler-2.....	68
Tablo 21. Mevcut sınıf durumuna genel yaklaşım	69
Tablo 22. Serbest zaman etkinlikleri için mevcut sınıfların sahip olduğu özellikler.....	69
Tablo 23. Sınıfa yönelik beklentinin belirlenmesinde izlenen genel yaklaşım	71
Tablo 24. İstenilen sınıf mekanı tespitine genel bakış.....	72
Tablo 25. Öğrenci anket verilerine göre sınıf memnuniyeti.....	72
Tablo 26. Öğrenci anket verilerine göre istenilen sınıf özellikleri	72
Tablo 27. Resimlerin araştırmaya uygunluk durumu	76
Tablo 28. İncelenen resimlere genel yaklaşım	76
Tablo 29. Resimdeki bireyler	76
Tablo 30. Resimlerde renk kullanımı	78

Tablo 31.	Resimlerde mekan örgütlenmesi	80
Tablo 32.	Resmin bütününe hakim öge	82
Tablo 33.	Öğrenci resimlerinin mekan öge ve bileşenler ile ilgili verileri.....	84
Tablo 34.	Sınıfta yapılan etkinlikler ile ilgili veriler	86
Tablo 35.	Resme göre oyun türleri	88
Tablo 36.	Eğitimci görüşlerine genel yaklaşım	89
Tablo 37.	İdeal teneffüs verisine süresine ait veriler.....	89
Tablo 38.	Serbest zaman etkinliğine imkan sağlayan sınıf özellikleri	90
Tablo 39.	Davranış ve mekânsal karşılık tablosu	101

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

Çocuğun davranışlarının ve bilişsel sınırlarının; kişilik, zekâ gibi özelliklerinin yanı sıra bulunduğu fiziksel mekân tarafından da belirlendiği birçok çalışmayla desteklenmiştir (Barker, 1968; Bechtel, 1977; Wicker, 1979, akt; Tandoğan, 2014).Gelişim psikologları yıllardır çocuk gelişiminde kalıtım ve çevrenin etkilerini kavramaya çalışmaktadırlar. Gelişim konusundaki çağdaş görüşlerin çoğu çocuk gelişiminde hem biyolojik hem de çevresel etkenlerin etkili olduğu düşüncesine ağırlık vermektedirler. Bu bakımdan çocuğun toplumun bir ferdi olmasında, sosyalleşmesinde ve gelişimini en güzel şekilde tamamlanmasında içinde bulunduğu fiziki çevre ile olan etkileşimi büyük önem taşımaktadır (Atam, 2019). Bu etkileşim algılamadan davranışa kadar uzanan yapısıyla farklı dinamiklere bağlı olarak kişiden kişiye değişiklik gösterebilen bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda kişinin içinde bulunduğu fiziksel çevreyle ilişkisi ve etkileşiminde yaşadığı çevre ve buna bağlı olarak değişim gösteren sosyolojik ve kültürel yapısının yanında, gelişim dönemleri de önemli rol oynamaktadır. Bu çalışma ele alınan çocukluk dönemi gelişim süreçleri ve beraberinde bireyin mekân ile etkileşimini beraber ele aldığından önemli bir noktada konumlanmaktadır. Bu dönemde çocuk, çevresini kavramaya, tanımaya ve sahiplenmeye başlar. Böylece içinde bulunduğu çevreyi kavrar, deneyimler ve öğrenir. Gelişim psikolojisine göre, çocukluk döneminin diğer yaş dönemlerinden farklı gelişim aşamaları, bu aşamaların getirdiği bazı zorunlu ihtiyaçları vardır ve birey temel edinimleri bu dönemde edinmektedir(Çukur & Delice, 2011). Bu nedenle, çocuklar için tasarlanan fiziksel alanlarda, bu evrenin gelişim özellikleri, çocuğun ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Öncelikle bu dönemin görsel algısı, temel fiziksel ve hareket ihtiyacı çocuğun gündelik mekânlarının düzenlenmesinde yönlendirici ve belirleyici bir kriter olarak ele alınmalıdır. Böyle bir yaklaşım mekan planlama ve tasarımında çocuğu merkeze almak anlamına gelir ki bu kendini temsil edemeyen çocuğun gelişimine için büyük katkı sağlamaktadır. Çocuğun ev ile başlayan ve yakın çevresi ile genişlemeye devam eden sosyal ve fiziksel çevresi, okul çağının gelmesiyle daha geniş bir alana ulaşmaktadır. Bu aşamada önce anaokulu ve ardından ilkokul, çocuğun evden bağımsız bir şekilde çevresini öğrenmesi ve bu çevrede sosyal ilişkiler kurarak fiziksel, bilişsel ve sosyal açıdan kendisini geliştirmesi bakımından

önemli birer basamaktır. İlkokula başlayan çocuk anaokuluna kıyasla içinde bulunduğu fiziksel mekânı daha serbest keşfetme ve deneyimleme imkânına sahip olur. Öyle ki çocuk karakterinin gelişimindeki kritik evrelerin büyük bir çoğunluğu ülkemizde ilköğretim yaş grubunda yer olmaktadır (Gür & Düzenli, 2004). Bilindiği üzere 3-6 ve büyüme çağına girildiği 13/14 yaşlar çocuğun biyolojik, psiko-sosyal ve duygusal gelişim için en hassas yaşlardır ve gelişimlerine olumlu yönde destek vermek için uygun ortamların oluşturulması aslında bir zorunluluktur (Gür & Zorlu, 2002). 6 -12 yaş sonuna kadar süren bu dönemde çocuk, dış dünya ile ilişkiye geçme eğilimindedir ve arkadaş ilişkisi aile ilişkisinin önüne geçmektedir(Yavuzer,2020). Ayrıca bu dönemde diğer yetişkinler ve akranlarıyla ilişki kurma eğilimi güçlenen çocuk kişiliğinin toplumsal dokusunu oluşturmaya çalışır(Aydın, 1998). Okul çağı çocuğunun gelişimi artık bu yaşlarda kimlik kazanmış olup eğitimini aldığı yapı türleri ve bu yapıların mekansal özellikleri bu açıdan son derece etkili ve önemlidir(Gür & Düzenli, 2004). Ancak yapılan örneklerle bakıldığında çocukların en verimli vakitlerini geçirdikleri eğitim yapıları çocuklara renksiz, tek tip ve kişisel gelişimlerini destekleyecek donatı ve elemanlardan yoksun birer ortam sunduğu görülmektedir. Hâlbuki küçük yaşlarda kolaylıkla içselleştirilebilen, ilgi ve ihtiyaçlarına cevap vererek kendilerini daha güvende hissedebilecekleri ve aidiyet duygusunun geliştirilmesine imkan sağlayacak mekânlar olarak okul yapıları çocukların yaşam boyu beraberlerinde taşıyacakları bir deneyim ve imgeler bütünü oluşturarak çocuğun hayatında önemli bir noktada konumlanmaktadır (Ciravoğlu, 2004).

Çocukların en büyük eğlenerek öğrenme aracının oyun olduğu düşünüldüğünde eğitim yapılarında çocukların oynamalarına imkân veren zaman ve mekânlar incelenmesi ve üzerinde kafa yorulması gereken önemli bir konudur. Çocuk, oyun aracılığıyla mekânla etkileşim kurar ve fiziksel çevresini farklı açılardan öğrenir. Aynı zamanda çocuk, oyun oynayarak mekânı yeniden üretir (Atam, 2019). Çocuğun okul mekânını gündelik tecrübelerinin yanında oyun ile de kavradığını, değerlendirdiğini ve öğrendiğini söylemek mümkündür. “Oyun eylemi, çocuğun fizyolojik olarak gelişmesinde, toplumda bir birey olmasında (sosyalleşmesine), yaşamı kavramasına, kişiliğini şekillendirebilmesinde ve kültürün sonraki kuşaklara aktarılmasında yeri olan önemli bir eylemdir (Çukur, 2009). Oyun deneyimi, yetişkinlerde "boş zamanlarda" gerçekleştirilecek keyif ve haz verici eylem olarak görülebilirken, çocuk için öğrenmenin en önemli basamağıdır. Çocuk, oyun ile keşfeder, algılar, değerlendirir, oyun içinde karşılaştığı durumlara davranışlarıyla karşılık

verir. Tüm bu süreçlerin sonucunda öğrenir. Bu nedenle oyun; çocuğun bilişsel, fiziksel ve psiko-sosyal gelişiminde son derece önemli rol oynamaktadır(Atam, 2019).

İlkokul çağında çocukların zamanının büyük bir bölümünün okulda geçtiği düşünülürse okul yapılarının çocuğun her türlü eylemine destek verecek nitelikte olması son derece önemlidir. Oysa genel olarak baktığımızda çocukların oyun oynadıkları okul bahçelerinin yeterli büyüklükte olmadığı görülmektedir. Hem okulların açık alanlarının yetersizliği hem de okulların açık olduğu ayların sonbahar ve kış aylarına denk gelmesinden dolayı çocuklar teneffüslerde okulların hem iç hem de dış mekânlarını beraber kullanmaktadır. Bu da çocukların oyun ve farklı eylemlerde bulundukları, ders streslerini attıkları, birbirleriyle etkileşime girip sosyalleştikleri önemli bir zaman dilimi olan teneffüslerin bir kısmının da kapalı alanda geçtiği anlamına gelmektedir. Böylece çocukların aktif kullandıkları mekanlar arasında yer edinen iç mekanlar ve devamında hem ders içi hem de ders dışı kullanılan sınıf mekanları çocukların kullandığı serbest zaman etkinlik mekanları olarak öne çıkmaktadır.

Etkili ve öğretici bir sınıf ortamı için eldeki imkanlar dahilinde fiziksel değişkenlerin ve yapısal modüllerin güdüleyici öğretici, ilgi ve dikkat çekici bir biçimde düzenlenmesi gerekmektedir(Aydın, 1998). Sınıfların ders saati için düzenlenmesi ne kadar önemliyse teneffüslerde vakit geçirecekleri ortam olarak düşünüldüğünde serbest zaman etkinlikleri için düzenlenmesi de o kadar önemlidir. Çünkü fiziksel ortam etkili öğrenme sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır(Aydın, 1998) ve öğrenme sadece ders de öğretmen eşliğinde gerçekleşmez. Oynarken, sohbet ederken, etrafı izlerken, vb. koşullarda da öğrenme gerçekleşir. Bu nedenle çocukların vakit geçirdikleri her mekan oldukça önemlidir. Bu sebeple bu çalışmada çocukların bolca zaman geçirdiği mekanı olan sınıf, çocuk gelişim evreleri ve çocukların serbest zaman etkinlik davranışları göz önüne alınarak incelenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Çocuğun eğitiminin temelini oluşturan ilköğretim döneminde, okulun çocuğun tek başına deneyimleyebildiği bir alan olması, çocuğun mekan algısında önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda, öğrenme eyleminin sadece sınıfta ve derste gerçekleşmediğini, önemli bir bölümünün okulda serbest zamanlarda, yani teneffüslerde, çocuğun bireysel ya da grup halindeki deneyimleri ve oyun ile gerçekleştiğini söylemek mümkündür(Atam, 2019). Ayrıca serbest zaman kavramı ders saatine kıyasla çocuğun ilkokul mekânını daha bağımsız

deneyimlemesine olanak sağladığı bilinmektedir. Çocuk bu zamanlarda mekanı keşfetmesi ve deneyimlemesinin yanında en önemli öğrenme yolu olan oyun ile mekanı yeniden üretmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada eğitim ortamında çocukların serbest zaman etkinlik davranışlarını tespit ederek mevcut mekanların çocukların gösterdiği bu etkinlik davranışlarını destekleme durumunu (olanak/kısıtlılık) tespit etmek amaçlanmıştır. Ayrıca bu çalışma elde edilen veriler ışığında ilköğretimde sınıf mekanı için serbest zaman etkinliğini destekleyen tasarım kriterleri belirlemeyi ve geliştirmeyi amaç edinmiştir.

1.3. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Bu çalışmada ülkemizde belirli bir plan tipi ile kullanıcı olan çocuğun bedensel ve bilişsel gelişimini ve ihtiyaçlarını hesaba katmadan standart şartlarla ve maddi kaygılar ön planda tutularak inşa edilen okulların sınıf mekanları incelenmiştir. Sınıf mekanları çocukların ders saatlerinde kullandıkları eğitim ortamları olmasının yanında serbest zamanlarında da kullandıkları öğrenme, eğlenme ve dinlenme eylemleri için de önemli bir yere sahiptir. Çünkü sınıf teneffüs saatinde öğrencinin vakit geçirmek için tercih ettiği mekanlardan biridir. Bu nedenle sınıfların mekansal özelliklerinin ve içerisinde bulunan donatı ve ekipmanlarının çocuğun serbest zamanlarda bireysel veya arkadaşlarıyla kaliteli vakit geçirmesi için olanaklı bir ortam sunması oldukça önemlidir. Çünkü teneffüs çocukların fiziksel aktivitelerde bulundukları, eğlendikleri zaman dilimi olmasının yanında pozitif oyun kurmayı ve ortaya çıkan çatışmaları çözme deneyimine fırsat verdiği için çocuğun eğitiminde çok yönlü ve güçlü bir etkiye sahiptir.(London, Westrich, Stokes-Guinan, ve McLaughlin, 2015). Derse ara veren öğrencinin ders stresini atması diğer ders için enerji toplaması, sınıf mekanının onun gelişim özelliğinin getirdiği sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ile doğrudan ilgilidir. Bu yüzden okul yapılarının iç mekanlarının konum ve kapasitesi üzerine yapılan çalışmaların yanı sıra kullanılan alanların kullanım kalitesini çocukların ihtiyaçları göz önüne alınarak onların penceresinden bakarak incelenmesi kullanıcı memnuniyeti ve kullanım kalitesi açısından elzemdir. Bu nedenle bu çalışma farklı yöntemlerle(anket/resim) yolu ile öğrencilerden görüş alınarak ve öğrencilerin gelişim aşamalarına hakim, onları devamlı gözlemlene imkanı olan öğretmenlerin görüşlerine başvurularak yapıldığı için de ayrı bir öneme sahiptir. Tasarıma doğrudan veri oluşturması açısından da özgün bir değere sahiptir. Mevcut yapıların düzenlenmesi ve yeni

yapılacak yapılar için veriler ve öneriler sunması açısından alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çocukların mekan içindeki davranışlarının belirlenmesinin en sağlıklı ve yolu onları bulundukları ortamda tarafsız bir şekilde gözlemlemektir. Fakat çocuk davranışlarının belirlenmesi üzerine kurgulanan bu çalışmada covid-19 salgının nedeniyle okulların kapalı olmasından dolayı yerinde gözlem yapılamamıştır. Kısmi olarak açıldığında da çocukların serbest zamanlarında bile öğretmen eşliğinde mesafeli bir şekilde etkinlik yaptırıldığından sağlıklı bir davranış tespiti yapılamayacağından bu dönemde de gözlem yapılması tercih edilmemiştir. Çocukların serbest zamanda gösterdikleri davranışların belirlenmesi literatür taraması, sınıf öğretmenleri ve rehber öğretmenleri ile yapılan görüşmeler, öğrencilere açık uçlu sorulardan oluşan anket uygulaması ve sınıfta teneffüs saatini konu alan bir resim çalışmasının yaptırılmasıyla sınırlandırılmıştır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

- Görüşme yapılacak sınıf öğretmenlerinin alanında uzman olduğu ve görüşleriyle literatürdeki eksikliklerin giderileceği varsayılmıştır.
- Çocuk, sınıf öğretmeni ve rehberlik öğretmenlerinden oluşan katılımcı çeşitliliği ile daha fazla ve çeşitli veriye ulaşılacağı varsayılmıştır.
- Öğrencilerin anket ve resimlerle kendilerini ifade edebilecekleri varsayılmıştır.
- Eğitimcilerin okullarda aktif olarak görev yaptıklarından güncel ilgi, ihtiyaç ve beklentilerin neler olduğunu bildikleri varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Serbest Zaman: Uluslararası Boş Zamanları İnceleme Grubunu'nun verdiği tanıma göre "Serbest zaman etkinliği, kişinin görevleri ve toplumsal ödevlerini yerine getirdikten sonra özgür iradesi ile tercih ettiği; dinlenme, eğlenme, bilgi ya da becerilerini pekiştirme, toplum hayatına gönüllü olarak katılımcı olma gibi bir dizi uğraştır(Pala ve Kolayış,2012).

İş, çalışma ve okul hayatının getirdiği yapılması gereken günlük zorunlu ihtiyaçların dışında kalan bir zaman dilimi olduğu için kişiden kişiye farklı anlamlar da ifade edebilmektedir(Yançinkaya,2015). Çocuklar için serbest zaman programlanmış dersler ve yapılması gereken görevler arasında öğrencinin eğlence ve dinlenme yoluyla mental ve fiziksel olarak rahatlamasına ayrılan zaman diliminde gerçekleşen eğitim olarak tanımlanmaktadır(Gür ve Düzenli,2004). Serbest zaman çocukların, kendisine hoş gelen işlerle meşgul olduğu, sorumluluk aldığı ve başladığı işi bitirme disiplini kazandıran fiziksel ve bilişsel gelişimi tamamlamaya olanak yaratan zaman dilimi olarak da ifade edilebilir(Pala ve Kolayış, 2012). Herkes için farklı anlamlar ifade eden serbest zaman çocuklar için daha çok eğlenerek öğrendikleri, dinlendikleri ve oyunlar oynadıkları keyifli bir zaman dilimini ifade etmektedir.

İlkokul Çağı Çocuğu: Piaget'in gelişim kuramına göre somut işlemler dönemine denk gelen 7-11 yaş arası çocuk ilkököl çağı çocuğu olarak nitelendirilir (Aral,2001).

Sınıf: Okullarda öğrencilerin yıllık öğrenim öğretime göre ayrıldıkları bölümlerden her birine sınıf adı verilir(URL-15, 2021). Ders okutulan yer, derslik anlamına gelmektedir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Mekân ve Çocuk İlişkisi

*Biz yapıları, yapılar da bizi biçimlendirir.
Churchill*

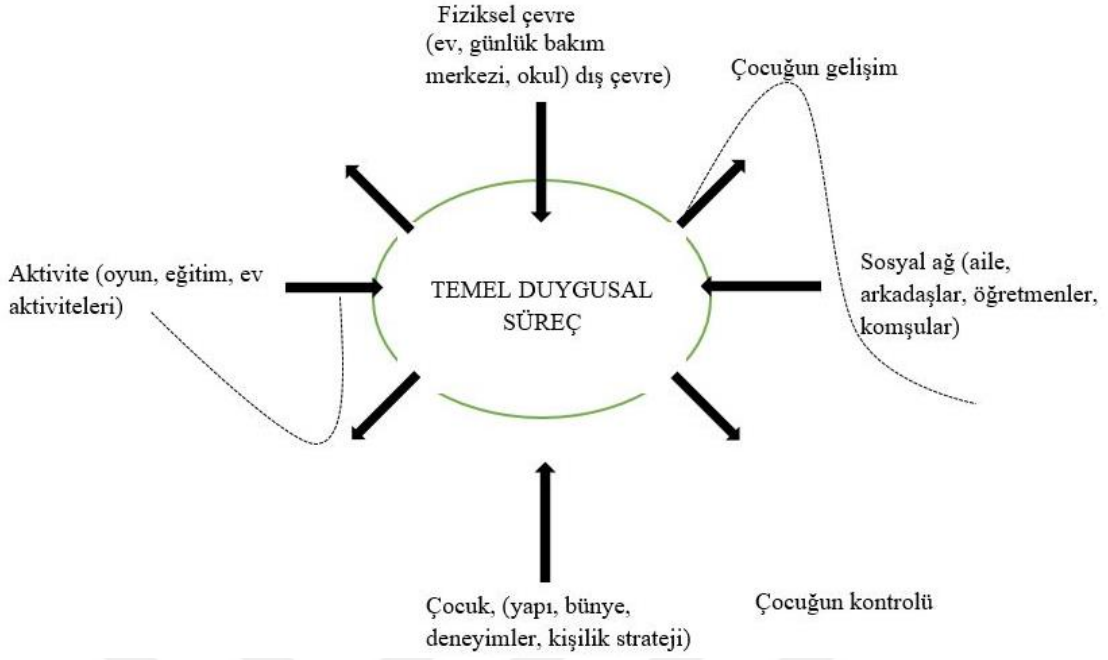
Mekân, hayatımızın her anında karşılıklı etkileşimde olduğumuz, sınırlarını her zaman net bir şekilde çizemediğimiz ve zihnimizde kavramsal olarak var olan mimari bir oluşturmaktır(Yazıcı,2004). Aşamalı bir çerçeve içerisinde kişisel mekândan egemenlik alanına, en küçük ölçekteki iç mekândan en büyük ölçekteki kent mekânına, hatta evrene kadar mekân kavramını sınıflandırmak olasıdır (Gür, 1996). En geniş anlamıyla mekan, insanların içinde var olabildiği, eylemde bulunabildiği kavramsal bir varlıktır. Mekan insan boyutunun içinde var olmasıyla somutlaşan bir oluşumdur(Aydınlı, 1986; akt: Yazıcı, 2004). Yani geniş bir yelpazede mekan insanı bulunduğu ortamdan belli sınırlar ile ayıran ve içinde eylemlerini oluşturmaya imkan veren, doğadan ya da peyzaj alanından insanın anlamlandırabileceği sınırlı bir alandır(Doğan, 2008). Kısacası sınırları canlılar tarafından algılanabilen “somut bir alan” olarak tanımlarken bireyden başlayarak evrene uzanan geniş bir yelpazede anlam bulur. Bu sebepten mekân, yer, yerellik, peyzaj, çevre, ev, kent, bölge, ortam, coğrafya gibi tanımsal olarak ifade edilen kavramlar tek anlamlı değildir. Bu kavramlar gerçekte kolayca birbirine dönüşür ve keskin sınırlarla birbirinden ayrılamaz (Erkarslan, 2005). Mekân en basit ifade ile bir bireyin veya bir topluluğun tanımlı alanı olarak ifade edilebilir.

Mekan onu tanımlayan çeşitli bileşenler aracılığı ile boyut ve işlev kazanır(Gür,1996). Mekanın bileşenlerinin işlevine bağlı olarak mekanın düzenlenme biçiminin insan davranışı üzerinde etkili olduğu bilinmektedir(Yazıcı,2004). Bu nedenle mekânlarda merkezcilik, belirleyicilik, yakınlık, sınırlayıcılık, erişilebilirlik, süreklilik, birleştiricilik, yönlendiricilik gibi davranışa yön veren özellikler önemlidir. Lang (1994), öğretici mekânlarda bulunması gereken özellikleri şu şekilde belirtir(Yazıcı,2004).

- İşlek ve dolaşım aksı içinde olan kesişim noktalarının kullanım çeşitliliğinin olması,
- Test ederek öğrenmeyi sağlayan oyun amaçlı özel mekanların olması,

- Macera oyun parklarının olması,
- Doğal ve yapay kaynakların duyuları harekete geçirdiği mekanlar olması,
- Önemli bina, olay ve etkinlikleri açıklayan panolar olması.
- Fuar gösteri gibi etkinliklerin rahatça yapılabileceği açık alanlar olması,
- Doğal bitki örtüsüne sahip alanlarda yasakları olmayan ulaşılabilir alanlar olması
- Okul kütüphane ve müze gibi sosyal ve kültürel yapıların çocuklar tarafından kent içinde kolayca erişilebilir ve sayıca çok olması
- Kent içinde farklı görünüş ve işlevlerde binalar olması,
- Büyük ve gösterişli ağaçlık mekanlar olması,

Lang'ın öğretici çevrelere ilişkin ortaya koyduğu tasarım elemanlarının da belirttiği gibi kullanıcı ister çocuk ister yetişkin olsun, bir mekanı yaşanabilen ve etkin kullanılabilir hale getiren özelliklerden en önemlisi ilgi çekici hale getirilmesi ve yüksek düzeyde uyarıcıya sahip olmasıdır(Yazıcı,2004). Diğer bir önemli özellik de mekânın içinde bir kavram barındırması, anlam taşıması, cazip ve etkili olmasıdır. Mekân çocuklar için ele alındığında ise mekânın bileşenleri ve fiziksel uyaranları çocukların en çok dikkatini çeken özelliklerinin başında gelmektedir. Çünkü şekil 1'de görüldüğü gibi çocuk fiziksel ve sosyal çevresi ile devamlı etkileşim içinde olan, ondan beslenen ve etkilenen bir bireydir(Çakır,1997). Çocuğun içinde bulunduğu ortamın ve mekânın hem sosyal hem de fiziksel yönü çocuk üzerinde oldukça etkilidir. Piaget'e göre daha sonraki kavramlara ulaşmada, çocuğun eylemleri öncelikle bulunduğu çevre ile etkileşime girerek, önce basit hareketlere sonra içselleştirilmiş hareketlere ve en sonunda bir biliş oluşmasıyla işlemsel harekete dönüşmektedir (Flavell,1963; akt: Akarsu,1984). Çocuk çevre ile gelişir ve değişir.

Şekil 1. Çocuğun çevre ile olan etkileşimini tanımlayan çevresel bir model (Thoröjörn, 1992; akt: Çakır, 1997)

Psikolog Bloom ve Deutsch, çocukların çocukluk ortamları ve gerçekleştirdikleri deneyimlerinin, zekâları ve gelişimleri üzerinde önemli bir rol oynadığını belirtmiştir(Acar,2014). Ayrıca çocuğun davranışlarının da içinde vakit geçirdiği mekan tarafından düzenlendiği ve belirlendiği araştırmalarla kanıtlanmıştır(Gökmen,2006). Çocuk mekanın imkan verdiği ölçüde bazı eylemlerde bulunur ya da mekanın imkanlarını kendi eylemlerine cevap verecek şekilde dönüştürme çabası içine girer(Şekil 2). Çocuğun ortamının, fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasına ek olarak bütün duygularının tanımlandığı bir yer olduğu söylenmektedir(Güçlü, 2016). Kısaca çocuğun fiziksel ortamı, çocuğun sadece fiziksel değil, psiko-sosyal, bilişsel, davranışsal gelişimini de etkilemektedir(Yıldız, 2019). Çocuk, içinde bulunduğu ortamın kendinde bıraktığı iz ve kendine sunduğu olanaklar ölçüsünde olumlu ya da olumsuz yönde şekillenir.

Şekil 2. DSSI Elementary School (URL-1,2020)

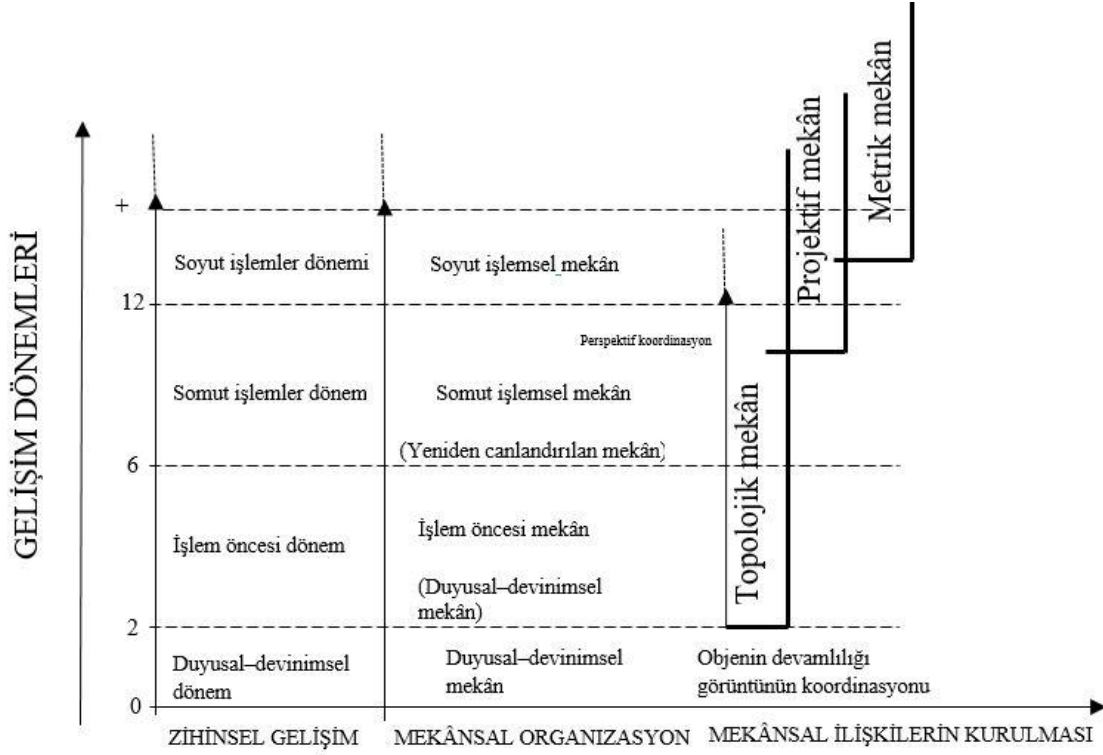
Küller'in (1992), de dediği gibi çocuk sosyal ve fiziksel çevresi tarafından aktif hale getirilir, bu aktifleştirme oluşumu çocuğun doğuştan getirdiği kişilik özellikleri, tepki eğilimi ve mekanda imkan bulduğu aktiviteler tarafından düzenlenir(Çakır, 1997). Çocuğun içinde bulunduğu çevre onun duyularını harekete geçirerek öğrenmesinde etkin rol oynamaktadır. Bu nedenle çocuğun içinde bulunduğu mekan iyi ya da kötü tasarlanmış olsun, içinde bulunan donatıların fiziksel özellikleri duyuları harekete geçirdiği için çocukta önemli bir yer sahiptir(Gür ve Zorlu, 2002). Çünkü kalıtım, insanın potansiyelini oluşturan yetenek ve kişilik özelliklerin ebeveyn vasıtasıyla çocuğa geçmesinde aracıdır, çevre ise; insanın potansiyelinde gizlediği yetenek ve özelliklerin en üst aşamaya ulaşacağı ortamdır(Aral ve Baran, 2001). Çocuğun gelişim özellikleri düşünüldüğünde gereksinim duyduğu hareket ihtiyacı bulunduğu mekan tarafından karşılamalıdır. Mekanın sınırlarını kolayca kavrayabildiği, serbest hareket etme alanlarının olduğu ve kaza riskinin olmadığı mekanlar çocuklar için doğru tasarlanmış mekanlardır(Yazıcı, 2004). Bu nedenle çevreyi çocukların uzun vakitler geçirdiği, sınırları belirli mekanlar olarak düşündüğümüzde mekanı bir bütün olarak zemin, duvar, tavan gibi yapısal bileşenleri ve içinde barındırdığı donatılar ile beraber düşünülerek çocuğun her yönden gelişimine destek olacak şekilde tasarlamak, çocuğun gelişimine katkı sağlayacaktır.

2.1.1. Çocukta Mekân Algısı ve Davranış Gelişimi

Çocukların ve yetişkinlerin fiziksel ve zihinsel potansiyelleri mekânın algılanmasında ve kavranmasında değişiklikler gösterir. Heraclite'e göre, "durmaksızın araştırarak, tattığı,

dokunduğu, kokladığı ve gözlemlediği her nesneyi kullanarak çevresini keşfetmeyi amaçlayan bir çocuk için evren, öncelikle organik bir dünya, içinde yaşadığı mekân da tüm duyularıyla algıladığı duyumsal çeşitliliği çok olan bir mekândır” (Barre, 1979; akt: Baksi, 2018). Çocukların mekânı algılaması, fiziksel ve zihinsel gelişim evrelerindeki gelişmeler sayesinde olur. Algı ve zeka ayrımına dikkat çeken Piaget’e göre mekan kavramı da algısal mekan ve zihinsel mekan olmak üzere ikiye ayrılır(Piaget, Inhelder ve Szeminska; akt; Akarsu, 1984). Algısal mekan daima görecelidir ve hiçbir zaman sistematik çarpıtmalardan tümüyle ayrılamaz, zihinsel mekan ise işlemsel düşünebilme döneminin öncesine denk gelen duyusal-devinimsel mekan ve sonrasına denk gelen yeniden canlandırılan mekan aşamalarını içerir(Akarsu, 1984). Duyusal –devinimsel mekân kavramı eylem ya da davranış düzeyinde oluşmasına olmasına rağmen zihinsel olarak canlandırma evresine daha ulaşmamıştır. Yeniden canlandırılan mekan kavramı ise işlemsel düşünmenin kazanıldığı somut işlemler döneminde gelişir(Çakır, 1997). Yeniden canlandırma simgesel ve içselleştirilmiş bir eylemdir, zihinde canlandırma, oluşturma ve yeniden üretme aşamalarında gerçekleşir.

Piaget ve arkadaşları çocukların mekanı çözümlemesinde üç tip model ortaya koymaktadır(Laurendeau ve Pinard, 1970,akt: Akarsu). Bunlar metrik, projektif ve topolojik mekânlardır(Şekil 3). Metrik mekan uzaklık kavramına dayanır ve şekillerin eşdeğerliliği matematiksel eşitlikle açıklanan mekan iken projektif mekan ilişkilerinin temelini düz bir çizgi oluşturur. Topolojik mekan ise belli bir biçimin içerisindeki niteliksel(komşuluk, kopukluk, çevrelemek vb.) ilişkilere dayanır(Akarsu, 1984).

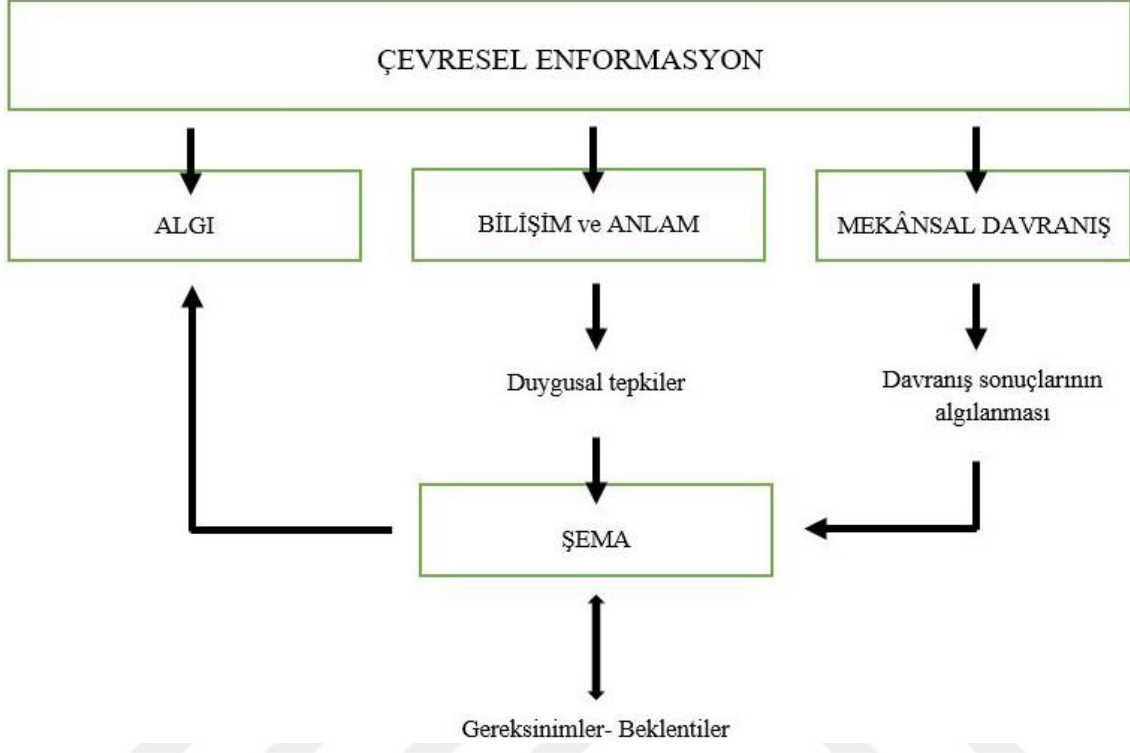
Şekil 3. Mekansal bilişimin gelişimi ile zihinsel gelişim arasındaki ilişki (Moore, G.T, 1973; akt: Çakır, 1997)

Çocuklardaki zihinsel gelişimi yapı, işlev ve içerik çerçevesinde ele alan Piaget, bu boyutların gündelik yaşantılar içinde hem birbirleriyle olan hem de çevreyle olan etkileşimine dikkat çekmiştir (Akarsu, 1984). Bu da çocukların içinde bulundukları mekânı algılamasında ve keşfetmesinde içinde bulundukları çevrenin, daha önce bulundukları mekanların ve deneyimlerin etkili olduğunu gözler önüne sermektedir.

Piaget ve Inhelder'e (1948) göre, önemle üzerinde durduğu nokta, çocukta mekan kavramının, tarihsel olarak matematiğin ortaya çıkışında görülen aşamalara ters yönde geliştiğidir (Akarsu, 1984). Her ne kadar matematikçiler tarafından en son keşfedilmişse de, topolojik ilişkiler mekan kavramının temelini oluşturur. Projektif ve metrik yapılar, topolojik yapılar üzerine kuruludur. Piaget ve Inhelder'in çocuklarla yaptıkları deneyler, topolojik mekanın zihinsel olarak yeniden canlandırılmasından önce ortaya çıktığını, bunu projektif ve metrik mekanlarına ilişkin işlemlerin izlediğini göstermektedir (Akarsu, 1984).

Piaget ve Inhelder (1948), yaptığı deneyler ve çalışmaların sonucunda çocukların farklı dönemlerdeki mekansal ilişkilerini ortaya koymuşlardır. Ulaşılan sonuçlar göstermiştir ki çocuklar, şekil 4'de görüldüğü üzere algısal ve mekânsal davranış dışardan edinilen içselleştirilmiş ve öğrenilmiş bilgiler şemalarla şekillenerek algı ve bilgi arasındaki

bağı kurar, çevreden gelen kodlanmamış bilgi ise algısal süreçlerden geçer ve sonrasında biliş ile mekanlara doğrudan davranışlarıyla karşılık verir.

Şekil 4. İnsan davranışının temel süreçleri (Gibson,1986; Akan, 2017)

2.1.1.1. Davranış Kavramı ve Çocuklarda Davranış Gelişimi

Devamlı algılayan ve her şeye anlam yükleyen çocukların her türlü eylemlerine davranış adı verilmektedir(Aral ve Baran, 2001). Çocuklarda gözlenebilen ve ya gözlenemeyen, açık yada gizli etkinliklerin hepsi birer davranış kabul edilir. Davranışlar genel olarak doğuştan gelen davranışlar(içgüdüsel davranışlar), geçici davranışlar(ilaç, hastalık vb. etkilerle gerçekleşen davranışla) ve sonradan kazanılan davranışlar olarak üçe ayrılır(Aral ve Baran, 2001). Bu çalışma kapsamında sonradan kazanılan davranışlar üzerinde durulacaktır. Sonradan kazanılan davranışlar öğrenmenin sonucunda ortaya çıkmaktadır(Cüceloğlu, 1990). Bireyin sergilediği davranışların büyük bir kısmı bu öğrenme ürünü olan sonradan kazanılmış davranışlardır. Öğrenme ise tekrar veya yaşantı sonucu meydana gelen kalıcı davranış değişikliği olarak tanımlanır(Cüceloğlu, 1990). Buna göre öğrenmenin üç temel özelliği vardır:

- Öğrenme sonucunda mutlaka bir davranış değişikliği meydana gelir
- Öğrenme bir yaşantı ürünüdür
- Öğrenme kalıcıdır.

Öğrenme ürünü olan davranışlar çocuğun doğrudan ya da dolaylı bir şekilde gözlenebilen, ölçülebilen eylemleridir(Aral ve Baran, 2001). Bu davranışlar planlı olabileceği gibi(planlı eğitim ürünü) istendik olmayan olumsuz kültürel- çevresel koşullarda kazanılan davranışlarda olabilir. Çocuklarda davranış kalıplarının belirlemenin en sağlıklı yolu onları gelişim dönemleri içinde incelemektir. Çünkü çocuk her gelişim evresinde çevresiyle farklı ilişkiler kurar, çevreyi farklı algılar, kavrar ve bunun sonucunda farklı davranış şekilleri oluşturur. Çocuk gelişim dönemlerinin özelliklerini bilmek, bireysel farklılıklar konusunda bilgi sahibi olmak, eğitim programlarının ve eğitim mekanlarının çocukların özelliklerine uygun olarak hazırlanmasında eğitimcilere büyük kolaylık sağlamaktadır(Aral ve Baran, 2001). Psikologlar çocuklarda gözlenen bedensel ve hareket gelişimini; 0-2 yaş, 2-5 yaş, 5-12 yaş ve 12-18 yaş arasındaki evre olarak dört temel evrede inceler(Cüceloğlu, 1990). Piaget ise bilişsel gelişim evrelerini:

- 0-2 yaş: Duyusal devinimsel dönem
- 2-6 yaş: Operasyon öncesi dönem
- 6-12 yaş: Somut işlemsel dönem
- 12+yaş: Formel işlemler dönemi olarak dört ana evrede inceler (Akarsu,1984).

Hareket gelişimi ve bilişsel gelişim olarak ayrılan evrelerdeki yaş aralıklarının birbirlerine çok yakın olması, bilişsel gelişimin hareket gelişimini önemli oranda etkilediği aynı zamanda hareket gelişiminin de bilişsel gelişimi tetiklediğini göstermektedir. Yapılan gözlem ve araştırmalar gelişim evrelerine özgü ortak eğilim ve davranış kalıpları olduğunu ortaya koymaktadır(Aral ve Baran, 2001). Bu davranış kalıplarının bilinmesi çocuk eğitiminde izlenilecek yöntemi, sunulacak ortam ve mekânın oluşturulması açısından oldukça önemlidir. Çünkü her gelişim evresi kendi içinde oldukça önemlidir ve çocuklara yönelik önemli ipuçları vermektedir. Bu çalışma kapsamında ilkokul dönemine denk gelen 5-12 yaş somut işlemler dönemini ele alınmış, bu dönemin genel özellikleri ve davranış kalıpları üzerinde durulmuştur.

Okul çağı adı verilen 5-12 yaş arasındaki evrede çocuğun bilişsel gelişiminde temel değişiklikler izlenir(Cüceloğlu, 1990). Piaget bu aşamaya somut operasyon evresi adını verir. Piaget'e göre çocuk bu evrede son derece etkin zihinsel beceriler geliştirir(Akarsu, 1984). Bu dönemde korumalı aile ortamından çıkan çocuk dış dünya ile daha temas

içerisindedir. Bu dönemde içerisinde fiziksel, motor, bilişsel ve sosyal becerilerindeki artış çocukların daha bağımsız olmalarına ortam hazırlar(Aral ve Baran,2001).Okul yaşantısı ile daha çok arkadaş edinme fırsatı bulur. Tüm gün arkadaşlarıyla oyun oynama planı yaparlar. Bu dönemde fiziksel yeteneklerinin farkına varırlar ve bedenleri üzerindeki kontrolleri gelişir(Aral ve Baran, 2001). Oyunlarda da bedensel etkinlikler ağırlıktadır, konuşma yeteneği ve kelime dağarcığı geliştiğinden oyun kurgularında bu özellikler kendini belli eder(Aral ve Baran, 2001). Cinsiyet ayrımı da oyunlarda kendini belli eder kız ve erkek çocuklar kendi aralarında gruplaşarak oynarlar(Yavuzer,2000). Davranışın gelişimi esas itibari ile olgunlaşmaya bağlıdır fakat çocuklara yeterince hareket etme özgürlüğü sunulan çevrelerde gelişim daha hızlı ve tam anlamıyla ortaya çıkar(Cüceloğlu, 1990). Bu nedenle çocukların davranışlarının belirlenmesinde bulundukları mekanın önemi büyüktür. Çocukların bulundukları ortam ve mekanlar çocuk gelişim özellikleri dikkate alınarak, öğretme ve öğrenmeye olanak tanıyacak, gelişimlerine destek verecek nitelik ve nicelikte oluşturulmalıdır. Çünkü çevresel deneyimler ve genetik daha sonrada bulundukları ortam çocuğa daha fazla fırsatlar sunarak gelişimsel yolculuğunu destekleyecek ve dolayısıyla davranışlarını da geliştirecek düzeyde olmalıdır(URL-1,2021). Bu sebepten okul çağı çocuğunun vaktinin büyük bir kısmını geçirdiği sınıf ortamı çocuğun bilişsel gelişiminin yanında davranış gelişiminde de etkin rol oynamaktadır.

2.1.2. Mekan Tasarımında ‘Çocuk’ Faktörü

Yaşadığımız alanları düzenlerken biz yetişkinler olarak nelere ihtiyacımızın olduğunu neleri isteyip neleri istemediğimizi net bir şekilde ortaya koyabiliriz. Belirginleşen ilgi, istek ve ihtiyaçlarımız bu netlikte önemli bir paya sahiptir. Ancak konu çocuk olunca böyle bir netlikten söz edemeyiz. Çocuğun kendisini tam temsil edememesi, gelişim çağında olmasından kaynaklı ilgi ve ihtiyaçlarının farklılaşması ve devamlı gelişen bedensel hareketleri çocuklar için mekân tasarımını zorlaştırmaktadır. Çocuk mekânları tasarlarlarken çocuğun fiziksel ve bilişsel olarak gelişen bir birey olduğu, içinde bulunduğu ortamdan etkilendiğini unutmamak gerekir. Çünkü çocuk içinde bulunduğu mekânın işlevsel özelliklerini ve sunduğu imkanları farklı algılar ve mekanın işlevsel kullanımını sonuna kadar değerlendirir (Acar, 2015). Mekânda bulunan bir masa yetişkinler için sadece belli amaçlara hizmet eden bir eleman iken çocuk için bazen üzerine çıkıp şarkı söylediği, bazen de altına girip saklandığı veya farklı eylemlerde bulunduğu bir objeye dönüşebilir. Mekânda

bulunan duvar ve zemin yetişkinler için sadece bir mekân bileşeni olurken, çocukların zihninde hayallerini resmedecekleri büyük bir tuvale dönüşebilir (Şekil-5). Bu nedenle çocuklar için mekânlar tasarlanırken onların gelişim özellikleri dikkate alınarak, gelişimlerine fırsat sunacak, bedensel, zihinsel ve bilişsel gelişimlerini destekleyecek nitelikte olması gerekmektedir. Ayrıca çocukların fiziksel çevresine yönelik farkındalık geliştirip yaşadıkları yere ait olduklarını hissettirerek toplumun bir parçası olabilmesi içinde mekan tasarım sürecinde aktif rol oynamaları gerekmektedir (Yavuzer, 2020). Çocuğun tasarıma katılması kendisinin ciddiye alınması, sesinin duyulması, aidiyet duygusu kazanması ve dolayısıyla kendini iyi hissetmesi bakımından da önemlidir(Hasırcı, 2009). Mekanda kendisini bir birey olarak görmeye başlar ve mekanı sahiplenir.

(a)

(b)

Şekil 5. Çocuk mekan etkileşimi ile ilgili görseller (a, URL-2,2021; b, URL-3, 2021)

Riger Hart'a göre her çocuk yaşamının üçüncü veya dördüncü yılından başlayarak planlama ve tasarımla ilgilenmelidir(Yıldız, 2019). Örneğin yaşadıkları mekanlar şekillendirilirken çocuğun katılımı sağlanabilir. Mekan tasarımına çocuğun katılımı, önerilerinin dikkate alınması, önerilerinin altındaki nedenlerin açığa çıkarılması teşvik edilerek sağlanabildiği gibi yetişkinle birlikte hareket ederek de ortaya çıkarılabilir(Sağlam ve Aral, 2016). Duvar boyasını rengi, çalışma masasının tarzı ve nereye konulacağı çocuk ile beraber seçilirse çocuk mekanda var olduğunu ve önemsendiğini hisseder. Bu şekilde çocuğun mekan tasarımına katılımı, çevresinin kendisinin de içinde olduğu insanlar tarafından şekillendirilebileceği duygusu uyandırır(Sağlam ve Aral, 2016). Çocuğun isteklerinin ve hayal ettiklerinin mekanda somut hale gelmesi, çocuğun mekanla sağlıklı bir etkileşim kurmasını, mekanı benimsemesini ve mekanda vakit geçirme süresini önemli ölçüde arttıracaktır (Şekil 6).

(a)

(b)

Şekil 6: Çocuk mekan etkileşimi ile ilgili görseller (a,URL-4,2021; b,URL-5, 2021).

Çocukla ilgili böyle araştırmaların artması ile beraber çocuğun toplumdaki değeri de artmıştır. Çocuğun içinde bulunduğu çevre ve mekanın çocuğun gelişimindeki etkisinin ortaya çıkmasıyla birlikte çocuğun toplumdaki saygınlığı artmış ve çocuk birey olarak kabul görmeye başlamıştır. Bunun sonucunda son yıllarda çocuklar için pek çok mekan tasarladığını söylemek mümkündür. Dünyada ve Türkiye’de görülen örneklerde çocukların gelişimi düşünülerek tasarlanmış olumlu çalışmalar bulunmaktadır (Şekil-7).

(a)

(b)

Şekil 7: Yurt içi ve yurt dışından çocuk mekanlarına örnekler (a) Manitoba Çocuk Müzesi (URL-6, 2020), (b) Selçuklu Belediyesi KOP Çocuk Kütüphanesi (URL-7, 2021).

Çocuk müzeleri, çocuk kütüphaneleri, oyuncak müzeleri, çocuk hastaneleri ve çeşitli kurum ve kuruluşların bünyesinde bulunan çocuk oyun alanlarına her geçen gün yenileri eklenmektedir. İlgi ihtiyaçlar ve görüşleri büyükler tarafından kabul görünüp talepleri yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Onlar için özel alanlar ve mekânlar üretilmeye başlanmasında

çocuk davranış ve gelişimi üzerinde çevrenin önemli bir rolü olduğu(Altman, 1912) çocuk psikologları tarafından vurgulanması etkili olmuştur (Şekil 8).

(a)

(b)

Şekil 8. Çocuklar için mekan örnekleri (a) Hayerdan School (URL-8,2020), (b) King Solomon School (URL-9, 2021)

Vygotsky'nın da dediği gibi çocuğun içinde yetiştiği sosyal ortamı hesaba katmadan onun bilişsel gelişimini tam anlayamayız(Cüceloğlu, 2020). Bu nedenle çocukların içinde bulunduğu tüm ortamlar onlar için büyük önem taşımaktadır. Bu ortamlar arasında ev okul sokak başta olmak üzere bulundukları diğer fiziksel ve sosyal ortamların çocuk gelişimiyle beraber incelenmesi tasarlanacak çocuk mekanları için etkili veriler elde edilmesini kolaylaştıracaktır.

2.2. Serbest Zaman Etkinliği ve Çocuk

Eğitim kurumlarının eğitim ve öğrenim ortamı en az üç şekilde hazırlanabilir(Gür ve Düzenli, 2004). Bunlar; müfredat aracılığı ile eğitim, kontrollü boş zaman ve serbest boş zaman olarak ayrılabilir. Bu çalışmada serbest boş zaman kavramı üzerinde durulmuştur.

Serbest zaman; iş, çalışma ve okul hayatının getirdiği yapılması gereken günlük zorunlu ihtiyaçların dışında kalan alan olduğu kişiden kişiye farklı anlamlar ifade eder(Yançinkaya, 2015). Yetişkinler için bazen sadece dinlenme boş vakit geçirme olarak anlam kazanırken, gelişim çağındaki çocuklar için daha derin anlamalar ifade edebilmektedir. Çünkü fiziksel ve ruhsal gelişimini tamamlamak için çevresiyle sürekli bir etkileşim içindedir ve yaptığı her şey bir kazanım olarak olumlu yada olumsuz yönde gelişmesine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle çocukların hiçbir zamanını 'boş zaman'

olarak değerlendirmemek gerekir. İster kontrollü ister serbest boş zaman olsun çocuğun tüm zamanı oldukça önemlidir. Çünkü çocuk her durumda öğrenir. Bu nedenle çocuklar için serbest zamanı taşıdıkları öğrenme potansiyeli açısından değerlendirmek daha isabetli bir karar olacaktır(Aydoğan, 2017). Çocukların serbest zamanlarında neler yaptıkları, o zaman dilimini hangi mekanlarda nasıl ilişkiler kurarak, mekanla nasıl etkileşime girdikleri çocuk davranış kazanımları açısından önemlidir. Çünkü okullarda serbest boş zaman teneffüs saatine denk gelen ve çocuğun öğretmen ve yetişkin denetiminden uzak özgürce vakit geçirdiği zaman dilimidir. Aslında çocuklar için serbest zaman programlanmış dersler ve yapılması gereken görevler arasında öğrencinin eğlence ve dinlenme yoluyla mental ve fiziksel olarak rahatlamasına ayrılan zaman diliminde gerçekleşen eğitimidir(Gür ve Düzenli, 2004). Eğitimidir çünkü çocuk sadece derste öğretmen eşliğinde öğrenmez, öğrenmenin önemli bir kısmı okulda serbest zamanlarda, yani teneffüslerde, çocuğun bireysel ya da grup halindeki deneyimleri ve oyun ile gerçekleştiğini söylemek mümkündür(Atam, 2019). Oyun çocuğa hiç kimsenin öğretemeyeceği konuları kendi deneyimleri ile yaşayarak öğrenmesi yöntemi ve etkin anlatım aracı olmasının yanında, sonucu düşünülmeden, eğlenmek amacıyla yapılan hareketlerdir yani ‘iş’in karşıtıdır (Yavuzer, 2020a). Bundan dolayı çocuk için serbest zaman çoğunlukla oyun oynama anlamına gelir (Gür ve Düzenli, 2004). Piaget’e göre ‘oyun uyumdur’ (Yavuzer, 2020b, s:175). Çünkü çocuk oyun oynarken işbirliğini, paylaşmayı, sosyalleşmeyi öğrenir ve çevresine uyum sağlar. Çocuk fiziksel ve psikolojik açıdan önemli bir yer tutan oyunda bir davranış şekli geliştirmektedir, bu bakımdan çocuk serbest zaman kavramı kapsamında oyun ve davranış kavramlarını beraber ele almak gerekmektedir (Gür ve Düzenli, 2004). Bu nedenle çocuğun geçirdiği serbest zamanlar ve bu zaman diliminde içinde bulunduğu oyun ortamı nitelik ve nicelik bakımından iyi analiz edilmelidir. Çünkü çocuğun oyun gereksinimi programlı bir şekilde karşılanması onun gelişimi ve eğitimi için önemlidir (Yavuzer, 2020a). Bunu gerçekleştirmek için çocuğun vakit geçirdiği mekanları bu gözle incelemek, değerlendirmek ve mekanlar için öneriler geliştirmek gerekmektedir.

2.2.1. Serbest Zaman Kavramı

Serbest zaman kavramı olarak literatüre 1918’lerde girmiştir(Özer, Gelen ve Öcal, 2009). Bu kavram İngilizce karşılığı olan “leisure” kelimesi serbest olma manasına gelen “losir” ve izin verme anlamına gelen “liberty ile “licere” kelimelerinden türemiştir.

(Hacıoğlu vd., 2003, s:17). Gençlerin problemlerini çözmek, onların toplum yaşamına uyumlarını sağlamak ve onlara demokratik ahlaki değerleri kazandırmak üzere Amerika’da eğitimin amacı olarak kullanılmaya başlanılan serbest zaman değerlendirme, 1918’de “National Education Association –Educational Polucleies Commission” tarafından eğitimin en önemli konusu olduğu saptanmıştır (Corbin, 1970, s:6–9, Akt; Kılbas, 1995, s:18–19). Uluslararası Boş Zamanları İnceleme Grubunu’nun verdiği tanıma göre “ Serbest zaman etkinliği, kişinin görevleri ve toplumsal ödevlerini yerini tamamladıktan sonra hür iradesi ile seçtiği; dinlenme, eğlenme, bilgi ya da becerilerini geliştirme, toplum yaşamına gönüllü olarak katılma gibi bir dizi uğraştır(Pala ve Kolayış, 2012). Serbest zaman kişilerin kendisi ve başkaları için zorunluluklardan ve onların bağlayıcılıklarından kurtulduğu, bireyin kendi özgür iradesi ile seçeceği bir etkinlik ile ilgilenebildiği bağımsız zaman dilimi olarak da ifade edilebilir(Tezcan, 1994). Yani boş zaman iş ve okul yaşamı dışında kalan ve bireyi yenileyen, tazeleyen, rahatlamasını sağlayan, kendine haz veren eylemlere vakit ayırdığı zaman dilimidir diyebiliriz(Karaküçük, 1999). Başka bir deyişle boş zaman kişinin gündelik zorunlulukları ve fizyolojik ihtiyaçlarını (yeme, içme, uyku vb) karşıladığı zamanın dışında kalan ve tamamen kişinin kendi tercihinin kalmış, bireysel veya grup halinde özgürce yapılan faaliyetlere ayrılan zaman dilimidir(Arslan,1996, s:74). Kısaca boş zaman hayatın gerekliliklerini yerine getirdikten sonra arda kalan zamandır(İskender, 2017). Genel anlamda eğlenilen ve hoş vakit geçirilen zaman dilim olarak tanımlanan serbest zaman çocuklar için daha fazla anlam içermektedir. Serbest zaman çocukların, kendisine hoş gelen işlerle meşgul olduğu sorumluluk aldığı ve başladığı işi bitirme disiplini kazandıran fiziksel ve bilişsel gelişimi tamamlamaya olanak yaratan zaman dilimi(Pala ve Kolayış, 2012) olarak tanımlandığından serbest zamanın çocuklar için vazgeçilmez olduğunu anlaşılmaktadır. Çünkü her anı alıcı olarak geçiren çocuklar için serbest zaman öğrenmenin devam ettiği ve pekiştiği, daha önce öğrenilen kuramsal bilgilerin oyun ve eylemler ile içselleştirildiği zaman dilimi olması açısından gelişim çağındaki çocukların serbest zamanlarını değerlendirme biçimi, gösterdikleri davranış çeşitliliği ve bulundukları mekanlar önem kazanmaktadır.

2.2.2. Serbest Zaman Etkinlikleri ve Çocuk Davranışları

*Çocuk gelişiminde ne kadar serbest bırakılırsa
daha üst düzey gelişmelerine ve işlevlerine o
kadar çabuk ve o kadar mükemmel biçimde ulaşacaktır.*
Maria Montessori

Çocuk için serbest zaman demek çoğu zaman oyun oynama ile aynı anlama gelmektedir(Gür ve Düzenli, 2004). Çünkü Maria Montessori'nin dediği gibi 'oyun çocuğun işidir.' Oyunda bir serbestlik söz konusudur ve herhangi bir etkinliğe karşı çocuğun görüşü serbest ise bu faaliyet onun için bir oyundur(Özgür, 1979). Oyun oynarken çocuk konuşur, güler, koşar, kızar, heyecanlanır kısaca bütün duyguları hisseder ve tanır. Yaşadığı duygularla başa çıkmayı öğrenir, farkındalığı ve deneyimleri artar. Oyun çocuğa sistemli bir şekilde kimsenin öğretemediği konuları eğlenerek keyifli vakit geçirerek kendi deneyimleri ile kavrama fırsatı veren bir sistemdir(Koç, 1999). Oyun ortamı çocukluk ortamının ayrılmaz bir parçasıdır(Casey, 2007). Bir mekanda oynanan oyun ve o oyun türünün ne olduğu çocuğun gelişimine imkan veren alanlar yaratmak için gereklidir.

2.2.2.1. Oyun ve Oyun Türleri

Oyun en geniş tanımı ile değişik biçim ve kapsamda doğumdan başlayarak insan yaşamının her evresinde yer alan bir etkinlik olarak ifade edilebilir (URL-10, 2021). Oyun farklı alanlarda hatta aynı alanda farklı düşünürler tarafından farklı bakış açısıyla tanımlanmıştır. Frobel oyunu bireyin en saf ve olumlu yönlerini ortaya koyan etkinlik olarak tanımlarken, Lazarus oyunu kendiliğinden ortaya çıkan hedefi olmayan, mutluluk getiren serbest zaman etkinliği olarak ifade etmiştir (URL-10, 2021). Piaget ise oyuna bilişsel olarak yaklaşarak oyunu çevreden gelen uyarıcıları algılayıp özümseme yoluyla bilişsel dengeyi pekiştirme süreci olarak tanımlar (Aslan, 2013). Başka bir tanım da ise hayatın gerekliliklerinin ötesinde gelişen eylemlere anlam katan bağımsız bir unsur olarak ifade edilmiştir (Huizinga, 2010).

Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence (TDK, 2021) olarak tanımlanırken, Merriam-Webster sözlüğünde ise aynı kavram, "eğlence veya vakit geçirmek için tasarlanan etkinlikler, bireyler tarafından belirli kurallar bütününde yürütülen fiziksel ya da zihinsel mücadele biçiminde açıklanmaktadır (URL-11,2021). Bir

büyüme ve gelişim aracı, bir kültür göstergesi ya da varoluş biçimi olarak ele alınan oyunun çocuk gelişimindeki etkisini inceleyen çalışma ile Uluğ Ormanlıoğlu, oyunun işlevlerini şu şekilde tanımlar (Ormanlıoğlu, 1999; s:11-12):

Oyun,

- Çocuğun kendini ifade etmesidir,
- Sonucu düşünülmeden eğlenmek amacıyla yapılan hareketlerdir,
- Çocuğa, hiç kimsenin öğretemeyeceği konuları, kendi deneyimleri ile öğrenmesi yöntemidir,
- Çocuğun işidir,
- Bir uyumdur,
- Hayal ile gerçek arasında bir köprüdür,
- Bir sosyal kuruluştur,
- Çocuğu iç dünyasına götüren bir faaliyettir,
- Çocuğun iç dünyasının bir aynasıdır,
- Yaratıcı düşünce ile beraber gider,
- Yenilik ve değişiklik arzusuna verilen olumlu bir yanıttır,
- Çocuğun gelişimini sağlayan en ideal ortamdır,
- Mantiğa aykırı gibi görünen bir davranıştır,
- Çocuğun deney yolu ile düşünmesidir,
- Çocuğun bulunduğu yaş ve gelişme düzeyine göre, bir boş zaman faaliyeti,
- eğlence ile yapılan bir etkinliktir,
- İnsandaki gizli enerjinin kullanılmasıdır,
- Canlılık anlamına gelen, yaratıcılığın sürekli göstergesidir,
- Çocuğu yetişkin yaşamına hazırlayan son derece önemli bir araçtır,
- Yalnızca eğlenmek için yapılan bir faaliyet olmaktan çok ciddi bir faaliyettir,
- Gelişimi sağlayan işlevsel bir durumdur,
- Çocuğun dili, oyuncaklar kelimeleridir,
- Çocuğun sosyal ve ahlaki değerleri öğrendiği bir alandır,
- Çocuğun öğrenme laboratuvarıdır,
- Çocuğun zeka, beden ve kişilik gelişimini sağlayan bir faaliyettir,
- Çocuğa boşalım olanağı veren bir faaliyettir,
- Egonun bir fonksiyonudur,

- Geniş anlamda çocuğun kişiliğini bütünü ile etkileyen bir faaliyettir.

Açıklanan ve açıklanamayan tüm boyutlarıyla oyunun; zeka, yetenek, sosyalleşme, öğrenme, hareket, vb. değerleri kapsayan yapısıyla, çocuk gelişiminin tüm boyutlarını içinde barındıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır(Aslan ve Aytıs, 2019).

Oyunun pek çok farklı tanımı ve işlevi olmasının yanında, çocuğun yaşamı boyunca öğrenmesinde ve eğlenmesinde önemli bir yeri olan oyunun kendi içinde pek çok farklı sınıflandırması ve türü bulunmaktadır. Yapılan araştırmaların amacına ve hedefine göre bu sınıflandırmalar farklılık gösterebilmektedir. B. Hughes (2012), yaptığı çalışmada oyunu işlevine göre sınıflandırırken, Çay (2006), oyunu çocuğun sosyal gelişimine göre, Piaget ise oyunu çocuğun bilişsel gelişimine göre sınıflandırmıştır(Aytıs, 2017). Bunun yanında oynandığı yere göre, oyunda kullanılan araca göre, gelişim alanlarına göre ve hareket kullanımına göre pek çok oyun sınıflandırması bulunmaktadır. Oyun türlerinin ve sınıflandırmalarının bilinmesi oyun için oluşturulan alanların belirlenmesinde ve nitelikli hale getirilmesinde kolaylık sağlayacaktır. Bilişsel gelişime göre bakıldığında hangi yaş grubunun nasıl oyunlar oynadığının, işlevine göre oyunun neyi amaçladığının, sosyal gelişimine göre çocuğun oyunu kimle oynadığının, oynandığı yere göre oyunun hangi alanlarda oynandığının, araç kullanımına göre oyunda kullanılan araçları, gelişim alanlarına göre oyunun çocuğun hangi gelişimini desteklediğinin, hareket kullanımına göre ise çocuğun oyun oynarken kullanılan mekanların boyut ve niteliğinin belirlenmesinde veri niteliği taşımaktadır. Oyun için yapılan bu sınıflandırmalar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Oyun sınıflandırması (Aytıs, 2017; url 10)

Sınıf	Oyun türü	Açıklaması
Bilişsel gelişime göre	Alıştırırmalı oyun dönemi	0–2 yaş arasına karşılık gelen <i>duyusal motor evresi</i> içinde görülen davranış ve hareketlerin tekrarlanması şeklinde gerçekleşen dönemdir.
	Sembolik oyun dönemi	2–7 yaş arasına karşılık gelen işlem öncesi dönem içinde hayal gücü, rol yapma ve sembol kullanımı içeren bir dönemdir.
	Kurallı oyun dönemi	7–11 yaş arasına karşılık gelen somut işlemler dönemi içinde, oyunun katılımcıları tarafından kurallarla gerçekleştirildiği bir dönemdir.
İşlevine göre	Sembolik oyun	Çocukların gerçekte olan bir nesneyi hayallerinde kurguladıkları şey yerine koyarak kurdukları oyundur.
	Boğuşma	Birbirlerine vurmali gibi görünen mücadele amaçlı bir oyundur.
	Sosyo- -dramatik oyun	Çocukların günlük hayatta büyüklerinden gördüklerini taklit ederek kurdukları oyun türüdür.
	Sosyal oyun	Kendi kurallarını kendilerinin koyduğu oyun türüdür.

Tablo 1'nin devamı

Sınıf	Oyun türü	Açıklaması
İşlevine göre	Yaratıcı oyun	Çocukların hayal ettikleri nesneleri herhangi bir araç kullanarak veya araçsız şekilde gerçekleştirdiği oyundur.
	İletişim oyunu	Çocukların jestlerini ve mimiklerini kullanarak kurguladıkları grup oyunur.
	Dramatik oyun	Çocukların gerçekte katılımcı olmadıkları durum ve olayları taklit yolu ile sergiledikleri oyun türüdür.
	Karanlık oyun	Zorluklara karşı nasıl mücadele etmeleri gerektiğini deneyimleyebilmeleri için kurgulanan heyecan ve korku barındıran oyun türüdür.
	Keşif oyunu	Çocukların gerçek bir bilgiye ulaşmak için görme, işitme vb. duyarlarını kullanarak oynadığı bir oyundur.
	Fantastik oyun	Çocukların çevrelerini hayal dünyalarında kurguladıkları gibi düzenledikleri oyun türüdür.
	Hayali oyun	Gerçek dünyada var olan geleneksel kuralların yer almadığı oyun türüdür.
	Hareket oyunu	Bir engel olmaksızın hareket etmeye dayalı oyundur.
	Ustalık oyunu	Çocukların herhangi bir beceriyi kazanmak için belirledikleri bir eylemi ustalaşınca kadar tekrar ettikleri oyun türüdür.
	Nesne oyunu	Günlük kullanılan sıradan nesneleri farklı şekillerde kullandıkları oyundur.
	Rol yapma oyunu	Çocukların kendilerini başka biri yerine koyarak başka biri olmanın nasıl bir his olduğunu tecrübe ettikleri oyun türüdür.
	Özünü tekrar eden oyun	İnsanın evrimsel aşamalarını temel beceriler ile keşfettikleri oyun türüdür.
Oynandığı yere göre	Kapalı alan oyunları	Oyunlar bulunan mekanın her köşesinde oynanabilir. Evin salonunda, mutfakta. Okulda sınıfta, koridorda, arabada, trende vb. tüm kapalı alanlarda ortam uygunluğuna göre oyun oynanabilir.
	Açık alan oyunları	Özel olarak tasarlanan oyun alanlarının dışında, geniş kaldırımlar, okul bahçeleri, site bahçeleri, parklar, ormanlar, deniz kenarları, havuzlar ve buna benzer tüm mekanlar, güvenlik gereksinimleri sağlandıktan sonra oyun ortamı olabilmektedir. Bu alanlara özel oyunlar da üretilebilir.
Araç kullanımına göre	Araçsız oynanan oyun	Herhangi bir araca ihtiyaç duyulmadan oynanan oyunlardır. Genellikle birden fazla kişi ile oynanır. Taş –kâğıt- makas, yerden yüksek vb. oyunlar bu oyun türüne örnek olabilir.
	Araçta oynanan oyun	Hareketli ve ya hareketsiz bir aracın üzerinde oynana oyun türüdür. Oynandığı araca göre özel olarak planlanan oyunlardır. Traktör römorkunda oynana köşe kapmaca veya araba koltuğunda oynanan elin sen de oyunu bu oyun türündendir.

Tablo 1'nin devamı

Sınıf	Oyun türü	Açıklaması
Araç kullanımına göre	Araçla yapılan oyun	Birçok aracın kullanılması ile oynana oyun türüdür. Bu bir top, ip, kâğıt gibi materyaller olabileceği gibi akıllı tahta, boş kutu, ağaç parçası gibi her türlü araç olabilmektedir.
	Araç üretilen oyun	Oyunun sonunda bir materyal veya ürün oluşturulan oyun türüdür. Kağıdı yırtmadan uçak yada gemi yapılması, kağıdı parçalara ayırarak top yapılması ve ya yapıştırıcı, makas, süsleme materyalleri kullanılarak yapılan etkinlikler bu oyun türündendir.
Sosyal gelişime göre	İzole oyun	Çocuğun tek başına materyal kullanarak veya kullanmadan oynadığı oyundur. Bu oyun türünde çocuk yanındaki çocuğun oyunundan etkilenmez.
	Paralel oyun	Çocuk yine tek başına oynar fakat seçtiği oyun ile yanındaki çocuklarla sürekli iletişim halindedir.
	Beraber oyun	Çocuğun arkadaşları ile beraber oynadığı onlarla sürekli etkileşim ve iletişim içinde olduğu oyun türüdür.
	Kooperatif oyun	Çocuğun beraber oyundaki gibi diğer çocuklarla oynadığı oyun türüdür yalnız burada beraber gerçekleştirilecek bir amaç için oluşturulmuş yapılandırılmış bir oyun türüdür.
Gelişim alanlarına göre	Bilişsel beceri ağırlıklı oyunlar	Eşleştirme, sınıflama, gruplama, sayma, sıralama gibi oyunlar ile sembolik nitelikteki oyunlar doğrudan bilişsel gelişim alanına yöneliktir.
	Fiziksel beceri ağırlıklı oyunlar	Genel olarak kol ve bacaklardaki büyük kaslarla dönme, emekleme, sıralama, ayakta durma, yürüme, koşma, yuvarlanma, zıplama gibi büyük kas; parmak ve diğer küçük kaslarla tutma, kavrama, buruşturma, yırtma, çizme, kesme gibi küçük kas becerileri ile gerçekleştirilen oyunlar bu kapsamda sayılabilir.
	Dil beceri ağırlıklı oyunlar	Çocuğun dil gelişiminde yeterlilik kazanmasında oyun oldukça etkilidir. Şarkılar, ninniler, tekerlemeler, masallar, öyküler, bilmeceler gibi dile dayalı materyallerin kullanıldığı oyunlar dil gelişimine yönelik oyunlardan bazılarıdır.
	Sosyal beceri ağırlıklı oyunlar	Oyun içinde kurgulanmış olan paylaşma, yardım etme, yardım alma, özür dileme, teşekkür etme gibi nezaket içeren davranışların yaşanarak öğrenilmesini ve pekiştirilmesini sağlar.
	Öz bakım beceri ağırlıklı oyunlar	Kendi özel bakımını yapabilmesi, beslenmesi, giyinebilmesi, tehlikelerden korunabilmesi vb. becerileri kazandırmaya yönelik tasarlanan oyunlardır,
Hareket kullanımına göre	Statik oyun	Daha çok bilişsel performans içerikli oyunları kapsayan oyun türüdür. Akıllı tahtada oynanan bilişsel oyunlar, satranç ve kutu oyunlar bu oyun türündendir.
	Dinamik oyun	Çocuğun mekan ile doğrudan ilişki kurduğu atlama, koşma, tırmanma, sallanma, zıplama vb. psiko-motor kabiliyetini kullanıldığı oyunları içerir.

2.2.2.2. Oyunu Etkileyen Faktörler

Çocuklarda oyun kavramın çeşitli etmenlere göre farklılıklar gösterir. Bunlar; *kültür, iklim, cinsiyet ve yaş* faktörleri çocukların oyun türlerini ve oyuna yükledikleri anlamları etkilemektedir(Yavuzer,2020p; s:177). Oyunların oluşumunda bu faktörlerin etkisi büyüktür.

1. *Kültür*: Çocuklarda oluşan diğer davranış gelişimleri gibi oyunda da bir önceki nesilden taklit yoluyla öğrenilir. Oyunda kültür faktörü egemendir(Yavuzer, 2020b). Örneğin Amerikan ve Japon çocukları üzerinde yapılan bir araştırma Amerikalı çocukların grup oyunlarını daha çok sevdiğini göstermiştir.

2. *İklim*: Oyun türlerinin seçiminde mevsim ve iklim koşulları etkili olabilmektedir. Hareketli oyunlar serin mevsimlerde tercih edilirken, daha sakin ve az enerji harcanan oyunlar sıcak mevsimlerde daha çok sevilir(Yavuzer, 2020b). Oyun oynanan ortamın sıcaklığı çocukların oyun seçimlerinde ve oyunu oynayış şekillerini belirlemektedir.

3. *Cinsiyet*: Cinsiyet faktörü oyun seçiminde belirleyici bir faktördür. Yapılan araştırmada kızların; ip atlamak, iskop, yakartop, saklambaç, seksek ve ebecilik gibi oyunlar oynarken erkeklerin; futbol, koşmak, saklambaç ve misket oynadığı görülmüştür (Cüceloğlu, 2020). Aynı zamanda ilk çocukluk döneminde kız erkek ayrımı göze çarpmazken, 8-10 yaşlarında cinsiyet farkları belirginleşmeye başlar, kızlar kızlar ile erkekler erkekler ile gruplaşarak oynama eğilimi gösterir(Özgür, 1979). Oyunlarda gruplaşma ve cinsiyet farklılıklar kendini göstermeye başlar.

4. *Yaş*: oyun biçimleri ve oyunun algılanışı da insan gelişimine paralellik gösterir. 2-3 aylık bebeğin oyun faaliyeti etrafına bakıp hareketler yapmaktan ibaretken, daha sonra el ve ayak hâkimiyeti kazandıkça etrafındaki nesneleri yakalamak ve incelemek de bir oyundur. İki yaşından itibaren ise çevresini saran kültürün yansımaları canlandıran oyunlara yönelirler(Yavuzer, 2020b). Günlük yaşamdan izler taşıyan evcilik tarzı oyunlar dikkat çeker. Bu tarz oyunlarda taklit önemli bir yer tutar. 4-6 yaşındaki çocuklardan kızlar bebeklerine elbise giydirip oyuncak evlerini süslerken, erkekler izledikleri savaşlı çizgi filmleri oyunlarına yansıtır. 7-12 yaşlarında ise daha ileri bir düzey zihinsel gelişim gerektiren kurallı oyunlar ağırlıktadır(Yavuzer, 2020b). Bu evrede oyun kadar oyun kuralları ve kurallara uymayanlara verilecek cezaların belirlenmesi de oldukça önemlidir.

2.2.2.3. Oyunun Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkisi

Çocuğu yetişkin hayatına hazırlayan ve yaşamının bir parçası olan oyunun çocuk üzerinde birçok yönden faydası vardır. Oyun deneyimi, yetişkinlerde "boş zamanlarda" gerçekleştirilecek keyif ve haz verici eylem olarak görülebilen, çocuk için öğrenmenin en önemli basamağıdır. Çocuk, oyun ile keşfeder, algılar, değerlendirir, oyun içinde karşılaştığı durumlara davranışlarıyla karşılık verir. Tüm bu süreçlerin sonucunda öğrenir. Oyunun çocuk üzerinde üç önemli etkisi vardır.

1. Oyunun Beden Gelişimi Üzerindeki Etkisi: Çocuklar oyun faaliyetleri sırasında vücutlarını iyice çalıştırdıkları için organların daha çok işlemesine olanak tanır. Kaslar kuvvetlenir ve kas kontrolü gelişir(Koç, 1999).

2.Oyunun Zihinsel Gelişim Üzerindeki Etkisi: Hayal gücü gelişir, oyun sırasında pek çok şey tanır öğrenir ve tecrübe kazanır.

3. Oyunun Sosyalleşme Üzerindeki Etkisi: Grup faaliyetlerinde büyük bir tatmin karlık kazanırlar. Arkadaşları ile işbirliği içinde olmayı, sorumluluk almayı ve başladığı işi bitirme kararlılığı göstermeyi öğrenirler.

Oyunun çocuk gelişimde bu kadar önemi varken, çocukların oyun ortamları ve bu ortamlardaki davranış çeşitleri de göz ardı edilememektedir. Çünkü bilişsel, fiziksel ve sosyal yönden gelişiminde önemli yer tutan oyunda bir veya daha fazla davranış biçimi geliştirir çünkü oyun ve davranış kavramları birbirini tamamlamaktadır(Gür ve Düzenli, 2004). Çocukların serbest zamanlarında oyun oynarken veya başka şeyler yaparken ki davranışları çocuklar için mekan tasarlarırken göz önünde bulundurulması gerek baskın bir kriterlerdir. Moore (1974), çocuk oyun alanlarında 140 farklı davranış gözlemlemiş ve beş farklı oyun kategorisi belirlemiştir(Gür ve Düzenli, 2004). Bunlar; etkin, edilgen, bilişsel, fantezi ve yaratıcı davranış şekilleridir. Daha sonra Gür ve Düzenli (2004), yaptıkları çalışmada bu kategorileri eksik bulmuş ve iki yeni kategori daha eklemiştir. Böylece;

1. Aktif davranış
2. Pasif davranış
3. Bilişsel davranış
4. Fantezi davranış
5. Fiziksel davranış
6. Yaratıcı davranış

7. Risk ve kaza davranışları olmak üzere yedi kategori ortaya çıkmıştır. Kategorilerde meydana gelen davranışlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Çocukların teneffüslerde sergilediği davranış şekilleri (Gür ve Düzenli, 2004)

1	Aktif Davranış	Arkadaşını öpmek, Bağırarak, Koşturmak, Vurmak, Gezmek, Kapıyla oynamak, Şarkı söylemek, Tahtaya yazı yazmak
2	Pasif Davranış	Ağlamak, Arkadaşını avutmak, Arkadaşını dinlemek, Sarılmak, Fıkra anlatmak, Dergi karıştırmak, Kitap Okumak, Kafa kafaya verip gülüşmek, Ödev yapmak, Etrafı seyretmek,
3	Bilişsel Davranış	Arkadaşına kalem tutmayı öğretmek, Ders çalışmak, Flüt çalmak, Tahtaya cetvelle çizgi çizmek, Tahtaya yazı yazmak, Defterlerini kontrol etmek
4	Fantezi Davranış	Canavar taklidi yapmak, Cetveli kılıç gibi kullanmak, Çöp sepetine kâğıt atmak, Kutu kutu pense oynamak, Yüksek sesle şiir okumak
5	Fiziksel Davranış	Arkadaşının kitabını almaya çalışmak, Arkadaşına toka takmak, Bozuk para ile oynamak, Defter karıştırmak, Simit yemek, Saklambaç oynamak, Birbirlerine kâğıt buruşturup atmak
6	Yaratıcı Davranış	Taklit/benzetme yapmak
7	Risk ve kaza Davranışları	Arkadaşını itmek, Dolabı yumruklamak, Kapıya vurmak, Pencereye tırmanarak denizlik üstünde durmak, Panolarla oynamak, Yumruklaşmak

Tablo 3’te görüldüğü gibi çocuklar serbest zamanlarında çoğunlukla oyun merkezli birçok davranış sergilemektedir. Önemli olan bu davranışların güncel tespitini yapıp bulundukları alanları ona göre planlamaktır. Çocukların oyun ve diğer davranışları için alan ve zaman yaratmak, onlara kendi oyunlarını kurma, beceri ve yeteneklerinin farkına varmak, zorluklarla ve hayal kırıkları ile başa çıkma, çatışmalarla yüzleşme, problemleri çözme, kendini yönetecek deneyimler edinmesinde hayatı fırsatlar sağlar(Casey, 2007). Daima gelişim ve kazanım içinde olan çocukların bulunduğu mekanların her açıdan düşünülüp tasarlanması gerekmektedir. Çocuk mekan etkileşiminin önemi iyi kavranmalıdır.

2.2.3. Serbest Zaman Etkinlikleri ve Çocuk-Mekan İlişkisi

Okul, iş, verilen ödevler ve yapılması gereken zorunlu eylemler dışında kalan vakit olarak adlandırılan serbest zaman dilimi yetişkinler ve çocuklar için farklı anlamlar ifade edebilir. Yetişkinler boş vakitlerinde neler yapmak istediklerini veya neler yaptıklarını net

bir şekilde bilip buna göre kendilerine alanlar oluşturabilirken, çocuk için bu iş hiç de kadar kolay değildir. Çocuklar bazı davranış ve eylemlerde bulunup mekanın tüm imkanlarını bu doğrultuda kullanırken mekandan bağımsız kendi imkanlarıyla oluşturdukları dünyalarında da keyifle vakit geçirme arzusu içinde olurlar. Bilinçli olarak mekanı şekillendirmeseler bile bulundukları alanlara farklı anlamlar yükleyebilirler. Örneğin seksek oynamak isteyen bir çocuk zemine seksek çizgileri çizemese bile zemindeki derzleri bu amaçla kullanabildiği, şarkı söylemek isteyen bir çocuk masanın üstüne çıkıp buradan arkadaşlarına konser verebilir. Çünkü çocuklar yetişkinlerin aksine çevrenin sunduğu işlevsel özellikleri, çevredeki unsurların sunduğu fırsatları algılar ve mekanın işlevsel kullanımını sonuna kadar değerlendirir(Acar,2015). Bu nedenle çocukların vakit geçirdikleri her mekanın çocuk için önemi büyüktür. Bir miktar mekanı kendi şekillendirirken bir miktarda mekan tarafından şekillenir. Davranışları mekan tarafından yönlendirilir. Mekanların çocukların istenilmeyen davranışlarını düzeltme gücü henüz bilimsel olarak tespit edilemese de, kötü tasarlanmış bir mekanın çocuğun davranışlarını olumsuz yönde pekiştirdiğinden, buna karşın planlı ve kullanıcıya uygun tasarlanmış ortamların çocuğun fiziksel, bilişsel ve psikolojik yönden olumlu gelişmeleri pekiştirdiğinden de söz edilebilir(Gür, 2016). Mekanlar çocuğun ilgisi yönünde tasarlanıp, çocuğu olumlu davranışlara yönlendirmesi mümkündür. Bu nedenle çocukların bulunduğu her mekanın olduğu gibi zamanlarının büyük bir kısmının geçtiği sınıf mekanı da serbest zaman bağlamında aktif kullanılan mekanlar arasındadır. Çocuk ders saatinde yaşadığı stres, gerginlik ve yorgunluğu teneffüste atmak isteyecektir. Bireysel ve grup olarak geçirdiği zamanı her açıdan verimli hale getirmek gerekmektedir. Daha özgür, serbest davranışlara olanak tanıyan eğitim ortamlarının düzenlenmesi ve bunları destekleyen tasarım ilkelerinin oluşturulması bu bakımdan önem kazanır(Gür, 2016). Çocuklar iyi tasarlanmış bir mekana bırakılıp gözlemlendiğinde, gelişimleri için neyin gerekli olduğuna uygun bir zamanda kendileri karar verdikleri ve bunu da zihinlerinde şekillendirdikleri görülebilir(Danişman, 2012). Bu nedenle çocuklar için mekan tasarlarken onları iyi anlamak ve gözlemlemek gelişim özelliklerini bilmek kadar gereklidir.

2.3. Eğitim Sisteminde ‘Sınıf Mekanı’ ve Çocuk

Sınıf eğitim - öğretim faaliyetlerinin yapıldığı bir yaşam alanıdır. Ortalama 180 gün süren yıllık öğrenim süresinin büyük bir kısmını çocuk sınıfta geçirmektedir. Bu süre boyunca çocuğun içinde bulunduğu sınıf ortamı ve sınıfta gerçekleşen faaliyetler önem

kazanmaktadır. Belli bir amaç ve program çerçevesinde öğretmen ve öğrenciler sınıftaki yaşama katılırlar. Sınıflarda gerçekleşen eğitimin temel hedefi öğrencilerin kendi ilgi ve yeteneklerini keşfetmesini sağlayarak yetenekli olduğu alanlarda gelişimine zemin hazırlayacak ortam ve süreçleri oluşturmaktır(Göçer, 2016). Eğitimin en yaygın tanımlarından biri bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla istendik değişiklikler yaratma süreci şeklinde yapılır(Aydın,2011). Burada iki kilit kavram karşımıza çıkar; yaşantı ve istendik. İstendik, davranış değişikliğinin önceden planlanmış bir takım amaçlara varmak için düzenlenmiş olması gerektiğini ifade ederken, bu kavram daha çok eğitim süresi içinde ulaşılması gereken hedefleri işaret eder(Şahan, 2014). Yaşantı ise bireyin diğer bireylerle ve çevresiyle etkileşiminin bireyde bıraktığı izdir ve bir yaşantıdan söz edilebilmesi için etkileşimin olması, bu etkileşimin iz bırakması ve bu izin belli bir süre devam etmesidir(Şahan,2014). Burada bahsedildiği gibi eğitim tek başına bilgi edinme sistemi değildir. Çocuğun arkadaşlarıyla, öğretmeniyle ve bulunduğu mekan ile olan ilişkisi de göze çarpmaktadır. Önemli olan eğitim öğretim sürecinin çok yönlü bir sistem olduğunu bilmek ve ona göre öğrenmede etkili olan parametreleri belirlemektir. Öğretmeninden veya kitaptan aldığı bilgiyi başka bir bireyle bulunduğu ortamda deneyimleyerek yaşantıya dönüştürmesi ve bu yaşantıdan bir çıkarım elde etmesi modern eğitim anlayışının temellerindendir. Burada eğitim öğrenim faaliyetlerinin gerçekleştiği sınıf mekanının önemini ortaya oymaktadır. Sınıf mekanının öğretmen- öğrenci ilişkisinden başlayarak, öğrencinin öğrenme potansiyeline, öğretmenin sınıfı yönetmesine, hem öğrenci hem öğretmen için daha yaşanılır bir çevre oluşturmaya kadar geniş bir etki alanı vardır.(Cohen, Manion, ve Morrison, 2004). Sınıfın çocuğa iyi bir yaşam alanı olası için onu sadece ders ortamı olarak düşünmeyip tüm faaliyetlerini gerçekleştirmesine imkan veren bir mekan olarak da düşünmek gerekmektedir. Çünkü çocuk sadece ders zamanı sınıfta bulunmaz, ders dışı zamanlarda da sınıfta tek başına ve ya arkadaşlarıyla beraber vakit geçirir. Önemli olan eğitim ortamlarında çocuğa ihtiyacı olan tüm imkanları sunabilmektir. Çocuğun okulda geçirdiği her anı kaliteli hale getirebilmek, eğitimine destek olabilmek ve değerli bir birey olduğunu hissettirebilmek bulundukları sınıf mekanı ile yakından ilişkilidir. Bunun için bulundukları mekanları sadece öğrenme açısından ele almayıp sınıfın bir sosyal ve bireysel yaşama alanı olduğu da göz önüne alarak incelemek, çözümler üretmek gerekir. En önemlisi çocuğu iyi tanıyıp ihtiyaçlarını, ders içi ve ders dışı davranışlarını iyi bilmek gerekir. Bu da çocukların eğitim hayatları boyunca içinde bulundukları sınıf mekânlarının önemi daha fazla öne çıkarmakta ve kullanıcısı ile değerlendirmek gerektiğini vurgulamaktadır.

2.3.1. Eğitim Sisteminde Sınıfın Yeri ve Önemi

Bir ülkenin bir toplumun geleceğini iki ortamda yaşayan değerler belirler: biri çocuğun içinde yaşadığı aile ortamı biri de çocuğun eğitildiği sınıf ortamı.

Doğan Cüceloğlu

Eğitim tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlık sürekli kendini eğiterek bu zaman gelmiştir. Medeniyetler inşa ettikleri eğitim yapılarıyla tarihe damga vurmuşlar ve bu sayede kendilerini sürekli yenilemişlerdir. Her dönemde yeni eğitim sistemleri ve bu sistemlerin getirdiği yeni eğitim mekânları oluşturulmuştur. Tarihsel kaynaklar, ilerlemeler ışığında eğitim sistemlerinin hedefine uygun olarak ideal eğitim mekanları düşünülmüş, olgunlaştırılmış ve gerçekleştirilmiş olduğunu göstermektedir(Uludağ ve Odacı, 2002). Sistemin getirdiği amaçlar ve hedefler doğrultusunda mekan düzenlemeleri yenilenmiş ve farklılaşmıştır.

İster eski dönemler olsun ister modern dönemler olsun insanlık her dönemde ihtiyaçlarını karşılamak için kurumlar oluşturmuş ve amaca göre mekânsal düzenlemeler yapmıştır. Sosyal ve bireysel ihtiyaçları karşılamak için oluşturulan bu kurumların en gelişmiş ve en faal olanları arasında hiç kuşkusuz okulları saymak mümkündür(Uludağ ve Odacı, 2002). Okullar genel konum olarak ve sürekli artan talebi karşılamak için daima bir yenilik arayışındadır(Reboul, 1991). Gösterilen bu çaba okulun içi ve dış mekanında yapılan düzenlemeler ile kendini göstermektedir. Çünkü eğitim sistemine gelen yenilikler sistemin yer aldığı mekanların özelliklerini de etkilemektedir ve sürekli değişim ve dönüşüm gerektirir. Sistemin getirdiği amaç ve hedeflerin, sistemin uygulandığı mekan ile uyum içinde olması hedefe ulaşmada oldukça önemlidir(Uludağ ve Odacı, 2002). Sınıf kültürel gelişme ve eğitimin merkezi olması yanında toplumsal yaşamında bir canlı kesitidir(Aydın, 2011). Sınıf mekanı sistemin bir parçası olarak diğer parçalarla uyum içinde olması gerekir(Başar, 1998). Etkili bir sınıf yönetimi için tüm parçaların bir arada olması gerekmektedir. Çünkü sınıf yönetimi, öğrencilerin öğrenmelerine destek olacak düzenli ve güvenli bir sınıf mekanının oluşturulması anlamına gelirken, etkili bir öğretim ve öğrenmeyle ilişkili yöntemlerin geliştirilmesini, iyileştirilmesini ve uygulanmasını konu alır(Çelik,2003). Sınıf yönetimde ulaşılmak istenen, öğrencilerin öğrenme motivasyonunu geliştirecek olumlu, düzenli ve güvenli bir sınıf ortamı oluşturmak ve sürdürmektir(Şişman ve Turan, 2004). Burada önemli olan bireysel farklılıkların bilincinde olmaktır. Bireysel

farklılık boy, kilo gibi fiziksel farklılıklardan, ilgi, algı ve beklenti gibi psikolojik farklılıklara kadar uzanan birçok değişkeni kapsar. Yani her öğrenci kendi içinde eşsiz ve benzersizdir. Çocuk öncelikle kendin tanımak ve geliştirmek için eğitim alır. Doğru olan çocuğun bu ihtiyacına cevap verecek ve ona istedik davranışlar kazandıracak bir sınıf yönetimi izlemek. Sınıf yönetim yaklaşımlarına bakıldığında iki önemli yöntem ön plana çıkmaktadır. Birincisi öğretmen merkezli olan geleneksel yöntemdir. Sınıf içi yaşantılarda öğretmen etkin, öğrenci ise edilgen konumdadır. İkincisi ise öğrenciyi merkeze alan çağdaş yaklaşımdır. Bu yaklaşım geleneksel yöntemin aksine öğrencinin duygusal, düşünsel ve zihinsel gelişimine uygun insancıl bir modeldir(Aydın, 2011). Çağdaş yaklaşım, sınıfı bir sistem olarak algılamayı gerektirir(Çelik,2003). Bu ortamda sınıf; öğrenci, öğretmen, ders programları, eğitim ortamı gibi iç, okul, çevre, aile gibi dış etmenlerin birleştiği bir alan olarak ifade edilebilir(Aydın,2011). Burada önemli olan sınıfı dışardan soyutlanmış yapay bir ortam değil de canlı, dinamik bir yaşam alanı olduğunu unutmadan sınıf ortamları oluşturmaktır. Burada da çocuğu çok iyi tanıyan eğitimcilere ve mekanı buna göre tasarlayacak olan tasarımcılara büyük görevler düşmektedir. Sınıfı sadece eğitimin gerçekleştiği alan olmaktan çıkarıp, çocuğun tüm ihtiyaçlarını karşılayabileceği, rahat ve huzurlu hissedeceği bir yaşam alana dönüştürmek çocuğa verilen en büyük hediye olacaktır. Ciddi güvenilir, esnek ve iyi planlanmış bir öğrenim ortamı öğrenciyi derse etkin katılıma güdüler(Aydın, 2011). O halde öğrenim ortamının düzenlenmesine gereken önem verilmeli ve bu amaçla öğrencilerin görüş ve önerilerinden yararlanılmalıdır.

2.3.2. Sınıf Mekanının Fiziksel Ortam Özellikleri

Eğitim yapılarındaki önemli bir fiziksel çevre olarak karşımız çıkan sınıf mekanı kolektif bir var olma alanı ve toplumsal çevrenin sosya-kültürel yapısından etkilenen ve bir ölçüde de onu etkileyen süreçler bütünüdür(Uludağ ve Odacı, 2002; Aydın, 2011). Sınıf mekanı bulunduğu çevrenin şartlarından etkilendiği gibi fiziksel yapısı ile de çevre ve kullanıcıyı etkilemektedir. Sınıfın fiziksel ortamının öğrenci üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkilerin bilinmesi, etkili bir öğrenim ortamının oluşturulması ve sürdürülebilmesinde etkili olmaktadır.(Aydın, 2011). Çünkü eğitim çevreden ve mekandan bağımsız olmamakla beraber öğrenmenin ve istedik davranışların gelişmesinde önemli bir etkidir. Eğitim birçok parametrenin etkisi ile gelişen çok kapsamlı bir olgudur ve bu parametrelerden biri de okulun ve sınıfın fiziksel koşulları ile ilgilidir (Şensoy ve Sağsöz,

2015). Bu nedenle sınıfların sahip olduğu fiziksel ortamın öğrencilere çalışma zemini ve ders yapma olanağı tanıyan işlevselliğe, öğrenme aktivitelerini istenilen seviyeye gelmesi için öğrencide ‘duygu yoğunluğuna’ farklı amaçlara hizmet edebilecek ‘esnekliğe’ ve öğrencide hayranlık uyandıracak bir ‘estetığe’ sahip olmalıdır (Kleberg, 1998). Yani sınıf ortamı yapılacak ders için uygun şartları sağlamasının yanında çocukların serbest zamanlarında ihtiyaç duydukları ortamı da sağlamalıdır. Öğrencinin ilgisini çekecek, okula ve derslere olan alakasını arttıracak, olumlu davranışlar geliştirmesine yardımcı olacak şekilde düzenlenmelidir. Tüm bunlar yapılırken sınıfın sadece bir ders ortamı olarak düşünülmemeli, sınıfın çocuklar için aynı zamanda sosyal yaşam ve sosyal öğrenme ortamı olduğu unutulmamalıdır.

Eğitim alanında kaydedilen bilimsel çalışmalar, gelişen teknoloji ile mimaride görülen gelişmelerle, sağlık konusundaki ilerlemeler ve bilimsel verilerin ışığında sınıftaki fiziksel ortam öğeleri, insanın algılama biçimlerini de düşünerek; sınıftaki öğrencilerin sayısı, duvar ve eşya renkleri, ışık, ısı, temizlik, gürültü düzeyleri, görünüm ve yerleşim düzeni olarak sıralamaktadırlar(Başar,1998; Aydın, 2011). Eğitim üzerine yapılan çalışmalar, sınıf ve okul ortamının öğrencilerin başarıları üzerinde etkili olmasının yanında istenen davranışlara ulaşma konusunda da önemli bir belirleyici olduğunu kabul ederek, eğitimde istenen ilerlemenin kaydedilmesi için sınıf ve okul binalarının önemi üzerinde durmaktadır(Fraser, 1994; akt: Uludağ ve Odacı, 2002). Bu unsurların eğitim öğretim mekânlarındaki etki ve önemleri bakımından aşağıdaki gibi ele almak mümkündür.

Öğrenci sayısı: Sınıfta öğrenci sayısının otuzun üstünde olması istenmeyen bir durumdur (Aydın, 2011). Fakat ideal bir öğrenci sayısının olmadığı, bu durumun dersin niteliği, öğrenim düzeyi ve şekline göre değişebileceği düşünülmektedir(Başar,1998; Çelik, 2003 ve Aydın, 2011). Jones ve Jones (1986), sınıftaki öğrenci sayısı ile başarı arasında bir ilişki olduğu yönünde çalışmalar yapmakla beraber, durumun öğretmen tarafından alınacak bazı önlemlerle kontrol altında tutulabileceğini belirtmiştir(Aydın, 2011). Sınıf içinde yapılabilecek uygun düzenlemeler ve tasarımlar ile kalabalık sınıfları da etkili bir sınıf haline getirilebileceğine inanılmaktadır. Bunun yanında Griffith (1998), yaptığı çalışmalarda ekolojik-psikoloji bulguları az öğrenci bulunan sınıfların öğrencileri, öğrenci sayısının az olmasının kendilerini psikolojik olarak olumlu yönde etkilediğini ve öğrencilerin sınıf içi etkinliklere daha çok dahil olduklarını, kendilerini çok daha yeterli hissettiklerini, okula daha bağlı oldukları, sinirlilik ve sınıftan uzaklaşma duygularını daha az yaşadıklarını ortaya koymaktadır(Uludağ ve Odacı, 2002). Öğrenci sayısı ders saati içinde öğrenmeyi etkilerken

ders dışı saatlerde öğrencilerin sınıfta daha kaliteli bir zaman geçirmesini, rahatlamasını, arkadaşlarıyla etkili bir iletişim kurmasını da etkilemektedir.

Yerleşim düzeni: Yerleşim düzeni eğitimin daha aktif ve etkili bir şekilde gerçekleşmesini, sınıf içi trafiğin düzenlenmesini, öğrencilerin sınıf içi eylem ve davranışlarını belirlemesini önemli düzeyde etkilemektedir(Çelik, 2003). Öğrencilerin sınıf düzeni oluşturmada düşüncelerinin alınması hem alternatif seçeneklerin ortaya çıkmasına hem de öğrencinin bu sürece katılımları sağlanarak demokratik bir kişilik yapısı geliştirmelerine yardımcı olacaktır(Aydın, 2011). Öğrencinin farklı grup etkinlikleri içerisinde daha sağlıklı bir biçimde bireyselleşebileceği ve toplumsallaşabileceği gerçeği göz önünde bulundurularak, duruma göre alternatif düzenlemeler oluşturulmalıdır(Griffith, 1998). Öğrencinin ve öğretmenin dersi verimli bir şekilde sürdürmesinde, rahat bir şekilde etkileşime girebilmesinde, olumlu istek ve davranışta bulunabilmesinde etkili olan yerleşim düzeni aynı zamanda ders dışı faaliyetleri de belirleyeceğinden sınıfın işlevini çok yönlü düşünüp planlamak faydalı olacaktır.

Renk: İnsanların renkler hakkındaki fikirler farklı olmakla beraber, insan üzerinde çok büyük bir etkiler yarattığını söylemek yanlış olmaz. Renkler duyular tarafından algılanan ve bulunduğu mekana dair farklı duygular hissettiren görsel bir elemandır(Yazıcı, 2004). Yapılan araştırmaların sonuçlarına göre renk, duygusal ve fiziksel faaliyetlerden, nefes alma ve nabız oranından kan basıncına kadar pek çok alanda değişikliklere sebep olmaktadır(Uludağ ve Odacı, 2002). Çocuklar içinse vazgeçilmez bir uyarıcıdır. Çünkü renkler, insanları harekete geçirebilir, heyecanlandırabilir, sakinleştirebilir, üşütür veya ısıtır, rahatsızlık verebilir veya memnuniyet sağlayabilir, çevremizle daha iyi bağ kurmamızı sağlayabildiği gibi bizi mekandan da uzaklaştırabilir(Sun,1998). Bireyin çevresinde huzur içinde olması bedensel ve zihinsel yeteneklerinin geliştirebilmesinde renk önemli bir elemandır, öyle ki renk bulunduğu çevre içerisinde bireyi mutlu da edebilir mutsuzda(Koç, 1999). Çocukların eğitim hayatlarının büyük bir bölümümü kapalı alanlarda geçtiği düşünüldüğünde renklerin onlar üzerinde bıraktığı etkiyi tahmin etmek çok zor değildir. Rengin insan üzerinde bıraktığı etkiler kişiden kişiye göre değişebilmesinin yanında genel kabul gören etkileri bilmek mekan tasarımında özellikle de sınıf tasarımında daha sağlıklı tasarımlar yapmamızı kolaylaştıracaktır. Genel kabuller çerçevesinde renklerin yarattığı etkilere şekil 9’de yer verilmiştir. Rengin insanlar ve davranışları üzerinde önemli etkilerinin olduğu çeşitli çalışmalarla da ispat edilmiş olmasına rağmen rengin insan üzerindeki etkilerinin birçok alt değişkene bağlı olarak kişilere ve zamana göre de değişebileceğini

unutmamak gerekir(Yazıcı, 2004). Kişilik özellikleri, beğenileri, ilgileri, geçmiş tecrübeleri bir bireyin renklere yüklediği anlamları etkilemekte ve belirlemektedir.

Neşe veren, birlikteliğe yönlendiren, ısıtıcı bir renktir
Hareketlilik sağlar, güç ve iktidar hissi verir.
Arzu uyandıran, iyiliğe ve hoşgörüye yönlendiren bir renktir
Huzursuzluk hissi verir, engellenme duygusu uyandırır
Ciddiyet ve geniş düşünmeye yönlendirir, ayrıntılara inme eğilimi verir
Çekici, sükûnet ve güven hissi veren, doğaya yönlendiren bir renktir
Neşe ve rahatlık hissi verir, birlikteliğe yönlendiren uyarıcı bir renktir
Kararlılık ve ciddiyeti simgeler
Nezaket, yumuşaklık, çekingenlik ve iyimserlik hissi verir

Şekil 9. Renklerin insan üzerindeki psikolojik etkileri (Kıran,1986; s:73, akt: Koç, 1999)

Ayrıca mekanda kullanılan renklerin duvar- tavan- zemin gibi mekanın temel bileşenlerinin algılanmasında da oldukça etkilidir (Tablo 3). Renklerin bu yüzeylerinde kullanılan sıcak- soğuk, mat parlak gibi renk türleri mekanları dar- geniş, yüksek- alçak göstererek mekanın farklı şekillerde algılanmasını sağlamaktadır. Mekan içinde renklerin farklı yerlerde kullanılması çocukların mekanı farklı algılamasına ve mekandan farklı bir şekilde etkilenmesine sebep olacaktır.

Tablo 3. Mekan bileşenlerinin yüzeylerinde kullanılan renklerin etkisi (Kıran,1986; akt: Koç, 1999)

Renk	Döşeme’de	Duvar’da	Tavan’da
Kırmızı	Kudretli, ifadeli	Huzursuzluk verici	Kasvetli, rahatsız
Turuncu	Hareketli	Sıcak	Tahrik edici, basık
Sarı	Huzursuzluk verici	Tahrik edici	Aydınlatıcı, heyecanlı
Yeşil	Sakinleştirici	Sarıcı, çevreleyici	Koruyucu, örtücü
Mavi	Davetkâr, kurtarıcı	Uzaklaştırıcı, itici,	Maneviyat, koruyucu
Kahverengi	Sağlam, durdurucu	Sabit, durağan	Sıkıntı verici
Mor	Karasızlık, rahatsız	Aşağılayıcı	Bunaltıcı
Siyah	Düşündürücü	Huzursuzluk verici	Ezici
Pembe	Hassasiyet	Özden uzaklaştırıcı	Saydam, uçucu
Beyaz	Dokunulmazlık	Rahatlatıcı, genişletici	Boşluk hissi, hafiflik

Okul ve sınıf mekanları için renklerin özenle seçilmesi gerektiğini çünkü kırmızı, sarı ve turuncu gibi sıcak renklerin kan basıncını yükselterek öğrencide uyarıcı etki yaptığını ve hareketliliği arttırdığını, mavi ve yeşil gibi soğuk renklerin kan basıncını düşürerek rahatlamaya olanak sağladığı ifade edilirken, okullarda kütüphane, lavabo, koridor ve kafeterya gibi yerlerde bazı soğuk renklerin rahatlatıcı etkileri nedeniyle kullanılması uygun görülmüştür (Hathaway, 1987). Buna benzer şekilde sınıf için, liseye kadar sıcak renklerden sarı, pembe, turuncu; lise ve sonrasında ise mavi ve mavi-yeşil tonları önerilmektedir(Şahan, 1998). Sınıftaki duvar-tavan-zemin rengi kadar içinde bulunan eşyaların da renkleri önemlidir. Öğrencilerin yaşları göz önünde bulundurularak eşyalarda kullanılan renklerin seçiminde ve uyumunda da özenli davranılması gerekmektedir.

Işık: Işık görsel algılamının oluşmasını sağlayan öğelerden biridir(Yazıcı, 2004). Mekanın rengi, rengin aydınlığı ve oluşturduğu etki ancak ışıkla ortaya çıkmaktadır. Ancak ışığın görmeyi kolaylaştırmasının yanında insanlar üzerinde görünmeyen bazı fizyolojik ve psikolojik etkileri de vardır(Uludağ ve Odacı,2002). Burada doğal ve yapay ışık ayırımına dikkat etmek gerekmektedir. Yapılan çalışmalar, doğal ışık altında öğrencilerin çalışma tempolarında, yorgunluğa karşı dirençlerinde, akademik performanslarında, net görme dengesinde, boy ve kiloda gelişme görülürken, yapay ışık kaynağına fazla maruz kalan öğrencilerde uyuşukluk gerginlik ve yorgunluk belirtilerin arttığı buna karşın görmede netliğin azaldığını ortaya koymaktadır(Hathaway, 1988). Bu nedenle öğrencinin sağlığı ve eğitimini sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi için sınıflarda gün ışığından maksimum seviyede yararlanılması gerekmektedir. Eğer bu mümkün değilse sağlıklı aydınlatma sağlayan tam-spektrumlu floresan lambalar tercih edilmelidir(Uludağ ve Odacı, 2002). Öğrencilerin

sınıflarda uzun vakitler geçirdikleri düşünülürse, onların derslere karşı daha aktif ilgili, dinamik, arkadaşlık ilişkilerinde daha yapıcı ve tutarlı olmalarını sağlamak için doğal ışığın faydalarından mümkün oldukça fazla yararlanmaya özen göstermek gerekmektedir.

Isı: Ortam ısısı insanlara birçok yönden etki eder. Yapılan araştırmalar, ısıнын bireyin iş performansını ve davranışını etkilediğini göstermektedir(Bull ve Solity, 1987). Isının normalden az veya fazla olması insanı olumsuz yönde etkiler. Normal giyinen bir insan için gerekli olan oda ısısının yirmi derece civarında olduğu söylenebilir. Sınıfın ısısı, hava koşullarına, neme olduğu kadar, öğrencilere göre de değişebilir. Çünkü giyim, sınıfın fiziksel koşulları ve öğrencilerin bireysel özellikleri, ısıнын etkisini farklılaştırabilir(Başar, 1998). Sınıfta ısıнын fazla olması öğrencide uyuşukluğa ve uyku halinin artmasına ve dolayısıyla öğrencinin dikkatinin dağılmasına neden olabilmektedir(Arı ve Saban, 1999). Bu nedenle ısı öğrencilerin öğrenmelerinin etkileyen önemli faktörlerden birisi haline gelmektedir. Sınıf ısısının mevsimsel şartlar da göz önünde bulundurularak oda ısısında tutulmasına önem verilmesi gerekmektedir. “Çünkü sınıfın aşırı sıcak veya soğuk olması, öğrencilerin derse karşı dikkatsizliğe ve sosyal ilişkilerinde azalmalara neden olabilmektedir(Aydın, 2011). Bu da öğrencinin akademik başarısında ve yaşam kalitesinde düşüşe neden olabileceğinden okulun ve özellikle sınıfın ısısının iyi ayarlanması gerekir.

Temizlik: Sınıf ortamı sağlık kurallarına ve insan yaşamına uygun olmalıdır. Öncelikle çocuklara temizlik alışkanlığı kazandırarak, modernleşmenin ve uygar bir toplum olmanın ilk aşamalarından birinin temizlik olduğunu öğretmek gerekir. Öte yandan sınıfın temiz tutulması çevre bilincini geliştirerek ortak hareket etme anlayışını pekiştirir. Ayrıca sınıfın temiz olması öğrencilerin daha sağlıklı bir ortamda, temiz bir havada eğitim ve sosyal hayatlarına devam etmelerini sağlarken, bulaşıcı hastalıklara karşı da onları korumuş olur. Çünkü bu konuda yapılan araştırmalar sınıf havasının temiz olmasını belirtirken, oksijen azlığının öğrencilerde dikkat dağınıklığı ve uyku hali yapacağına dikkat çekmişlerdir (Uludağ ve Odacı, 2002). Bu nedenle öğrencilerin sağlıklı bir ortamda eğitim ve sosyal hayatlarına devam edebilmeleri için sınıfın sık sık temizlenip, bol bol havalandırılması gerekmektedir.

Gürültü: Gürültünün insanlar üzerinde genel anlamda olumsuz bir etki bırakarak motivasyonun bozulmasına ve dikkatin dağılmasına sebep olmaktadır. Bu bakımdan günümüz toplumları gürültünün bir tür çevre kirliliği olduğu bilincindedir. Bu nedenle sınıf ortamında gürültünün varlığı da öğrencilerin öğrenme performanslarını olumsuz etkileyerek ders yönelik dikkatlerinin dağılmasına sebep olacaktır. Öğretmenini duymaması yahut

öğretmenin öğrenciyi duymaması sağlıklı bir iletişimi aynı zaman da öğrenmeyi de olumsuz yönde etkileyeceğinden gürültü oluşmaması için gereken önlemlerin alınması gerekmektedir. Sınıf içi kurallara gürültüyle ilgili maddeler konularak yahut dışardan gelen gürültünün engellenmesi için teknik aksaklıkların çözülmesi gürültünün kontrol altına alınmasını kolaylaştıracaktır.

Estetik: Sınıfın genel düzeni ve estetiği hem öğrenci hem de öğretmen açısından oldukça kıymetlidir. Sınıfta yer alan objelerin uyumlu olması ve amaçlara uygun bir düzen içinde sıralanması gereklidir. Uyum göz önüne alınarak oluşturulmuş bir sınıf düzeni, öğrenciyi psikolojik yönden etkiler, rahatlatır ve huzurlu kılar. Sınıfa etkili bir görünüm oluşturmak, uygun bir mekan kullanma duyarlılığını, renk uyumunu ve amaç-araç dengesini sağlamayı gerektirir(Uludağ ve Odacı, 2002). Etkili bir eğitim ortamı, görünüm olarak öğrenciyi olumlu yönde etkileyerek, onun seçici bir kişilik kazanma bilincini de geliştirir. Bu nedenle öğrencinin, sınıf düzenine ilişkin görüşlerine başvurulması onların bu konuda sorumluluk almasında ve estetik bilincinin oluşması açısından faydalı olacaktır. Ayrıca bulundukları mekanın düzenlenmesinden sorumlu olmaktan hem çocuğu mutlu eder hem de güzel bir sınıf görüntüsü oluşturmada bireysel planda katkıda bulunduğundan eğitim yaşamına dönük algı ve ilgilerini de pozitif yönde etkiler(Aydın, 2011). Sınıfın görünümünde güzellik ve uyumun, öğrencinin moral motivasyon, enerjisini ve okula bağlılığı arttırdığı çoğunlukla gözlenen bir durumdur. Eğitim ortamlarında uyumlu bir düzenin öğrencinin başarısı için önemli olduğunu göstermektedir. Çünkü estetik algı, insanın iç dünyasının dış dünyadaki güzellikleri fark ederek hayatını huzurlu ve mutlu kılmasını sağlarken, huzurlu bir ortamı kurgulayarak kendisini daha başarılı yapacak çevreyi de oluşturmuş olur.

2.3.3. Sınıf Mekanında Çocuk Davranışları ve Serbest Zaman Etkinlik İlişkisi

Çocuklar açısından eğlence ile eğitimin iç içe olmasını gerektiren serbest zaman etkinlik anlayışının(Aydoğan, 2017) en önemli basamağından birini de sınıf mekânları oluşturmaktadır. Çünkü eğitim- öğretim hayatının büyük bir bölümünün geçtiği sınıf mekanları çocuklar için bir eğitim mekanından daha fazlasını ifade etmektedir. Çocuk sınıfta bilgi edinmenin haricinde birey olarak varlık gösterirken bireysel - sosyal ilgi ve ihtiyaçları vardır. Gelişimlerinin tamamlamak ilerde zihinsel, duygusal ve ilişkisel olarak mutlu bireyler olmaları için çocukluk çağında ihtiyaç duydukları gereksinimlerin karşılanması

gerekmektedir. Bir çocuğun zihinsel ve duygusal gelişiminde en önemli etken diğer çocuklarla oyun oynamasıdır. Çünkü yaşı, kültürü, ekonomik koşullar hatta fiziksel ve zihinsel yetileri ne olursa olsun bir çocuğun oyuna ihtiyacı vardır. Çocuklar çevreleriyle etkileşim yoluyla gelişirler ve bu gelişim genelde oyun davranışlarında kendini gösterir(Sivri, 1993). Fakat oyun olanakları oluştururken çocuklarında diğer bireyler gibi karmaşık, meraklı, kuşkucu, gelişen, büyüyen, duygu ve düşünceleri olan, içinde bulundukları koşullara tepki veya yanıt veren bireyler olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle çocukların evde, okulda, sokakta vb. özür ortamlarındaki bireysel ve grup davranışları çocukların gereksinimlerin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Çünkü özgür ve serbest bırakılan çocuğun ne yapıp neleri yapmadığı, nelerden hoşlandığı ve nelere ilgi duyduğu, nelerden etkilendiğini anlamak mümkündür. Chilton (1991), çocukların sağlıklı bir yetişkin olabilmeleri için duydukları gereksinimleri şu şekilde açıklar:

- Keşfetmek, kazmak, denemek ve kendileri için bir şeyler bulmak,
- Tırmanmak, zıplamak, sürünmek, sallanmak ve kaymak, farklı yükseklikleri ve düzlemler denemek,
- Disk atmak, macera aramak, pek çok yönden kendilerini tanımak için potansiyellerini ve sınırlarını keşfetmek,
- Yaratmak ve kurmak
- Düşlem yaratmak ve inandırmak
- Toprak, kum, su gibi ana malzemeler ile deney,
- Yardımlaşma ve birlikte hareket etme olanakları yaratarak birbirleriyle sosyal ilişkiler geliştirmek,
- Rol yapmak ve öykünmek,
- Farklı form, renk ve dokuları denemek (Chilton, 1991; s:19; akt: Sivri,1993).

Gelişen teknoloji ile beraber ilgi ve ihtiyaçlar tüm insanlarda olduğu gibi çocuklarda da değişmiştir. Sokaklarda arkadaşlarıyla oynayan çocuk kapalı mekanlara yönelmiş elektronik araçlarla ve sosyal medyayla vakit geçirmeye başlamıştır. Her ne kadar ilgiler değişse de sağlıklı çocuklar yetiştirmek için çocuklara sağlıklı ortamlar yaratarak teknolojik cihazlardan ve sosyal medyadan bir nebze bile olsa uzaklaştırmak gerekmektedir. Ev ortamlarında gerçekleştirmesi zor olan bu sağlıklı gelişim ortamlarını tablet ve telefon kısıtlamasının olduğu okullarda oluşturmak daha kolay olabilmektedir. İhtiyaçları olan etkinlikleri sınıf mekânında oluşturularak, çocukların serbest zamanlarında daha kaliteli vakit geçirmeleri sağlanabilir. Bunun için de çocukların temel davranış gereksinimlerinin

yanında eklenen güncel ihtiyaçlarını da birleştirerek sınıf mekanlarını öğretim faaliyetlerinin dışında serbest zamanlarında da keyifle kullanabilecekleri ortam haline getirmek mümkün olabilecektir.

Okulun; bahçe, sınıf, koridor ve hizmet alanlarıyla bir bütün olarak incelenmesi gerekmektedir. Bu bütünün parçalarından biri olan sınıf mekanı ise planlamada, eğitim faaliyeti ve serbest zaman etkinliği olmak üzere çok boyutlu olarak ele alınması çocuk gelişimi açısından önemli olduğu görülmektedir. Eğitim yapılarının tasarımında eğitim sistemide dikkate alınarak ders dışı saatlerin planlanması bugün göz ardı edilen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Konunun önemi ve uygulamada eksik kalan yönlerin tespit edilerek çalışmaların yapılması yeni nesillerin sağlıklı şekilde yetiştirilmesi için önem arz etmektedir.

3. YAPILAN ÇALIŞMALAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın kapsamına, araştırmanın nasıl ilerlediğini göstermek için oluşturulan araştırma modelinin adımlarının açıklanmasına yer verilmiştir. Her adımın örnekleme ve kullanılacak yöntemi farklı olduğu için, örneklem grubuna ve yönteme adımlar içerisinde yer verilmiştir.

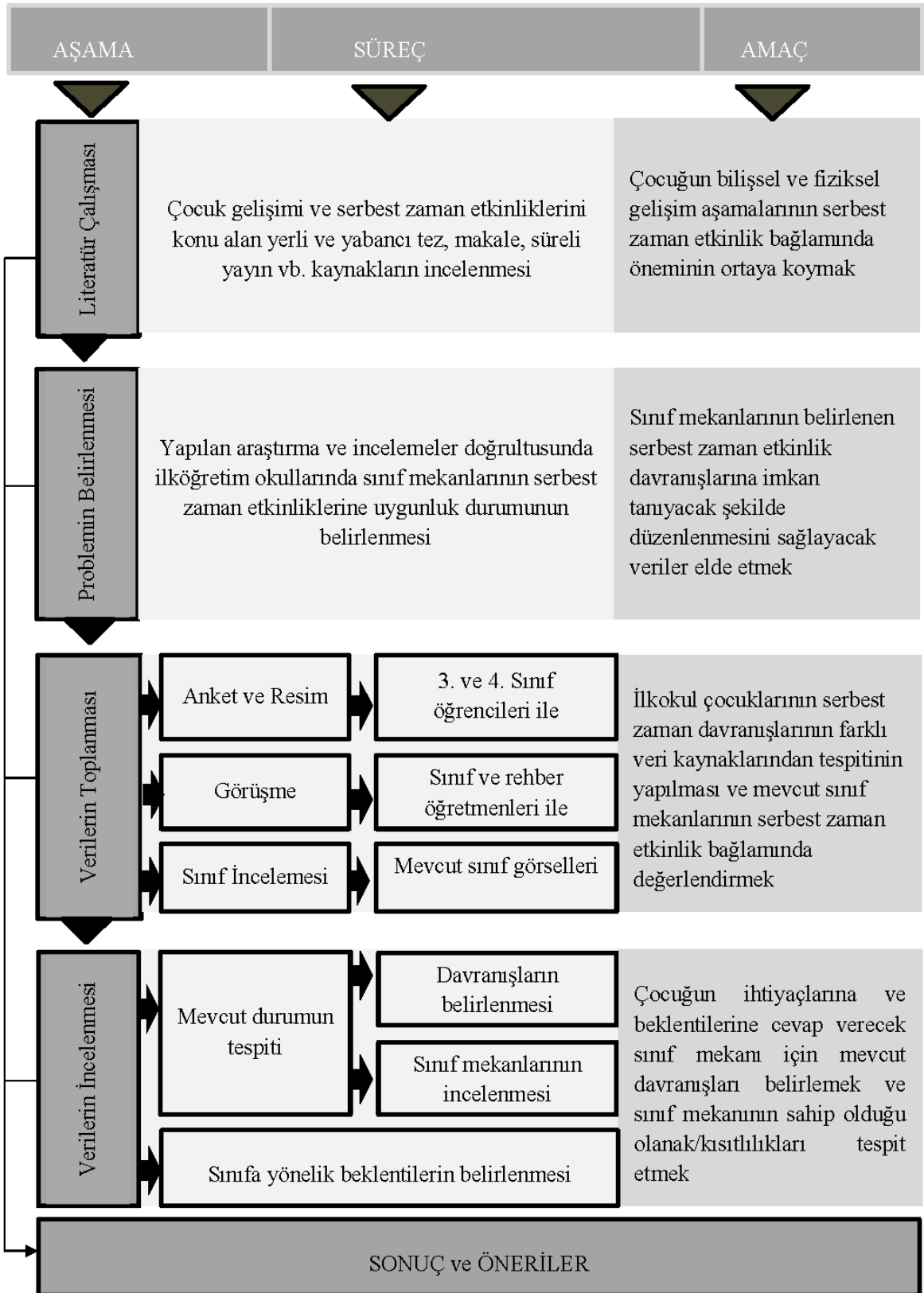
3.1. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma Artvin il merkezinde bulunan ilkokullarda öğrenim gören 6-12 yaş somut işlemler dönemine denk gelen ilkokul çağı çocuğunu kapsamaktadır. Çalışmada örneklem yaş aralığı çocuğun bilişsel gelişiminde temel değişiklikler izlendiği dönem olması nedeni ile tercih edilmiştir(Cüceloğlu, 1990). Çocuk bu dönemde etkin şekilde zihinsel becerilerini geliştirirken topolojik mekan algısından projektif mekan algısına geçer ve mekanı zihninde yeniden canlandırabilir (Akarsu, 1984). Bu noktada bu yaş grubu için mekanın sahip olduğu özellikler ayrıca önem arz etmektedir. Diğer taraftan araştırmanın çalışma süreci salgın dönemine denk gelmiştir ve covid-19 salgını nedeniyle okul ve sınıf deneyimi sınırlı olan 1. ve 2. sınıflar çalışma dışı bırakılmıştır. Okul deneyimine sahip olan, yazı ve resimle düşünce ve duygularını daha iyi ifade edebilen 3. ve 4. sınıf öğrencileri ile çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında görüşlerine de başvurulacak diğer bir grubu ise sınıf öğretmenleri ve rehber öğretmenlerinden oluşmaktadır.

3.2. Araştırma Modeli

Serbest zaman etkinliklerinin belirlenmesini ve uygun mekânsal öğelerin saptanmasını amaçlayan bu çalışma dört aşamadan oluşmaktadır (Şekil 10).

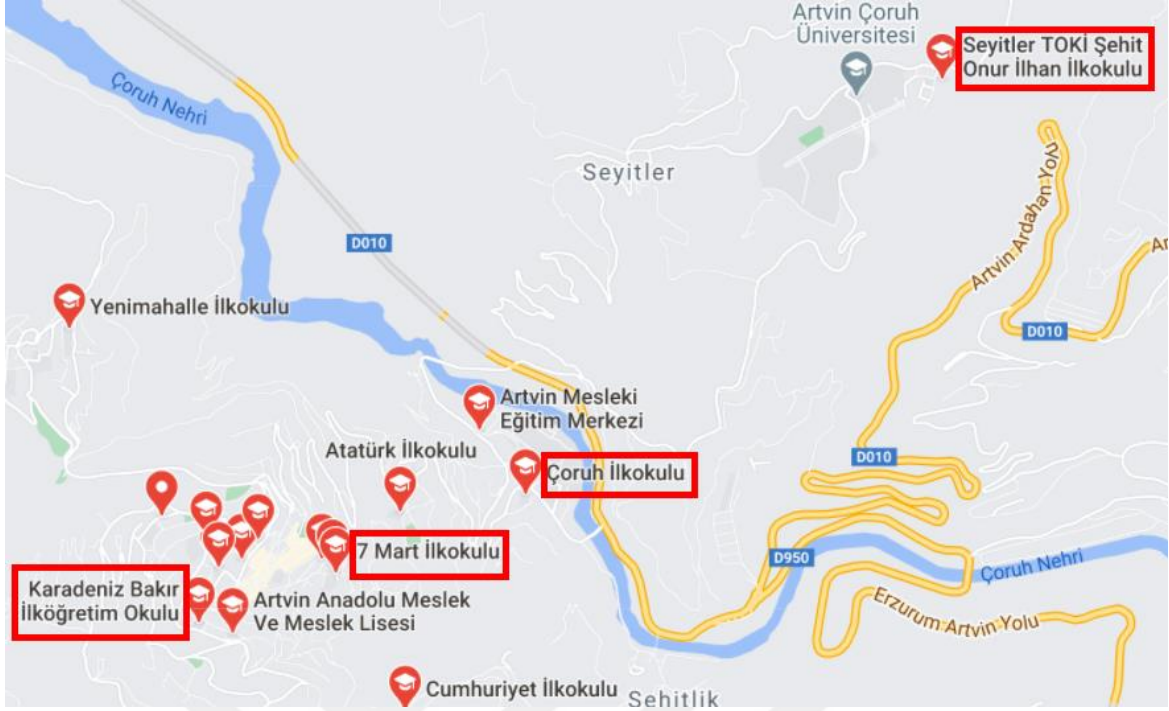
Şekil 10. Araştırma modeli

İlk olarak alana hakim olabilmek için çocuk ve onun psikolojik ve fiziksel ihtiyaçlarını konu alan çalışmalar incelenmiş, okul çağı çocuğunun özellikleri ve serbest zaman etkinliğinin önemi araştırılmıştır. Yapılan araştırmalar ışığında ve ilkokullardaki mevcut durum da göz önünde bulundurularak ilkokullardaki sınıfların çocukların serbest zaman davranışlarına ne kadar imkan sağladığı bir problem olarak ele alınmıştır. Problemin çözümüne yönelik veri toplanmış ve verilerin değerlendirmesini yapılmıştır.

3.2.1. Veri Toplama Aşaması

Veri toplama sürecini çalışmanın temel iskeletini oluşturmaktadır ve kendi içinde üç kısımdan oluşmaktadır. Veri toplamak için Artvin il merkezi çalışma alanı olarak seçilmiştir(Şekil 11).

İlk aşama olarak Artvin ilinde bulunan 6 ilkokuldan Artvin ilini en iyi temsil edebilecek ve 4 okul (Seyitler TOKİ Şehit Onur İlkokulu, Çoruh İlkokulu, 7 Mart İlkokulu, Karadeniz Bakır İlkokulu) ile çalışma yürütülmüştür. Okullarda araştırmanın yapılabilmesi için Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin alınmıştır(Ek 1). Bu okullarda eğitim- öğretim gören 3. ve 4. sınıf öğrencilerden rastgele örneklem yöntemi ile belirlene 154 öğrenciye anket ve resim çalışması uygulanmıştır. Uygulanan anket soruları için etik kurul raporu alınmıştır(Ek 2).

Şekil 11. Alan çalışması

Her okulun sınıf mevcutlarının farklı olmasından ve pandemiden dolayı okula devam zorunluluğu olmamasından kaynaklı her okuldan farklı sayıda öğrenci ile çalışılmış olup, toplamda 76, 3. sınıf öğrencisi ve 78 de 4. sınıf öğrencisi olmak üzere 154 öğrenciye anket ve resim çalışması uygulanmıştır. Seçilen sınıftaki öğrencilere teneffüs saatlerini konu alan üç tane kapalı uçlu ve dört tane açık uçlu sorudan oluşan anket uygulanmıştır (Ek 1). Uygulama yapılmadan önce 13 öğrenci ile bir pilot uygulama yapılmış ve anketteki sorular üzerinde düzenlemeler yapılmıştır. Ankette teneffüste zamanlarını daha çok nerelerde geçirdiklerini, sınıf mekanının teneffüslerde yapmak istedikleri eylemlere imkan verip vermediğini, tek başlarına mı yoksa arkadaşlarıyla mı vakit geçirdiklerini, sınıfta neler yaptıklarını, sınıfta neler yapmak istediklerini ve nasıl bir sınıf istediklerini anlamamızı kolaylaştıracak sorular soruldu. Ayrıca çocukların iç dünyalarını daha iyi anlamak ve bilinçaltında yatan ilgi ve isteklerini belirlemek için çocuklara sınıfta teneffüs saatini konu alan bir resim çalışması da yaptırıldı (Ek 2). Resim çalışmasında teknik ve kullanılacak kalem konusunda çocuklar serbest bırakılmış, resmin güzel olmasından ve tekniğinden çok fikirlerinin önemli olduğu belirtilmiş, çocuklar resim yapmaları için cesaretlendirilmiştir. Bu iki çalışma için öğrencilere bir ders saati (30dk) verilmiştir. Öğrencilere çalışma hakkında bilgi verilmiş, amacından ve öneminden bahsedilmiştir. Pandemiden dolayı bazı

öğretmenler sınıfa almak istememiş, böyle durumda sınıf öğretmeni konu hakkında bilgilendirilmiş ve çalışmalar öğretmen gözetiminde yapılmıştır. Tablo 4'te çalışmadan elde edilen anket ve resim sayıları verilmiştir.

Tablo 4. Resim ve anket uygulama sayıları

	Sınıflar	3.sınıf		4. sınıf		Toplam
	İlkokullar	Anket	Resim	Anket	Resim	
1	Seyitler Toki Şehit Onur İlhan(A)	9	9	-	-	18
2	Çoruh İlkokulu(B)	19	19	14	14	66
3	7 Mart İlkokulu(C)	28	28	25	25	106
4	Karadeniz Bakır (D) İlkokulu	19	19	40	30	98
Toplam Anket		154				298 Adet Veri
Toplam Resim		144				

Toplanan veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Elde edilen formlar numaralandırılarak doğrudan Microsolf Excel programına aktarılmıştır. Geçersiz ve boş formlar incelemiden çıkartılmış geçerli formlar üzerinde incelemeler yapılmıştır. Kapalı uçlu soruların cevapları doğrudan yüzdelik olarak hesaplanırken açık uçlu olan araştırma soruları(tema) altında alt temalara ve kodlara ayrılarak incelenmiştir. Yapılan analizlerde sayılara (n) ve yüzdelik değerlere yer verilmiş, okullar A,B,C,D; öğrenciler Ö1,Ö2,Ö3,...şeklinde kodlanarak araştırma sorusu(tema) altında öğrencilerden gelen öne çıkan cevaplar doğrudan alıntılama yoluyla analiz tablosunun devamında verilmiştir.

Çocuklar tarafından bakıldığından serbest zamanlar oyun oynadıkları, sosyalleştikleri, herhangi bir yetişkin kontrolü olmadan yetenek ve becerilerini geliştirebildikleri bir zaman sunduğu için üzerinde durulması gereken bir konudur(Rhea, 2016). Bu zaman dilimi çocukların sosyal hayatta daha başarılı, kendilerine yetebilen bireyler yetiştirilmesi açısından eğitsel bir öneme de sahip olduğu söylenebilir. Çünkü teneffüs saati, birlikte kullanılan ortak alanlarda paylaşma, saygılı olma, zamanı yönetebilme, öz disiplin kazanımı gibi pek çok sosyal beceriyi geliştirme fırsatı sunar(Tezcan, 2020). Öyle ki teneffüs saatinin yararlarını şu şekilde özetleyebiliriz (Ramstettler, Murray ve Garner,2010):

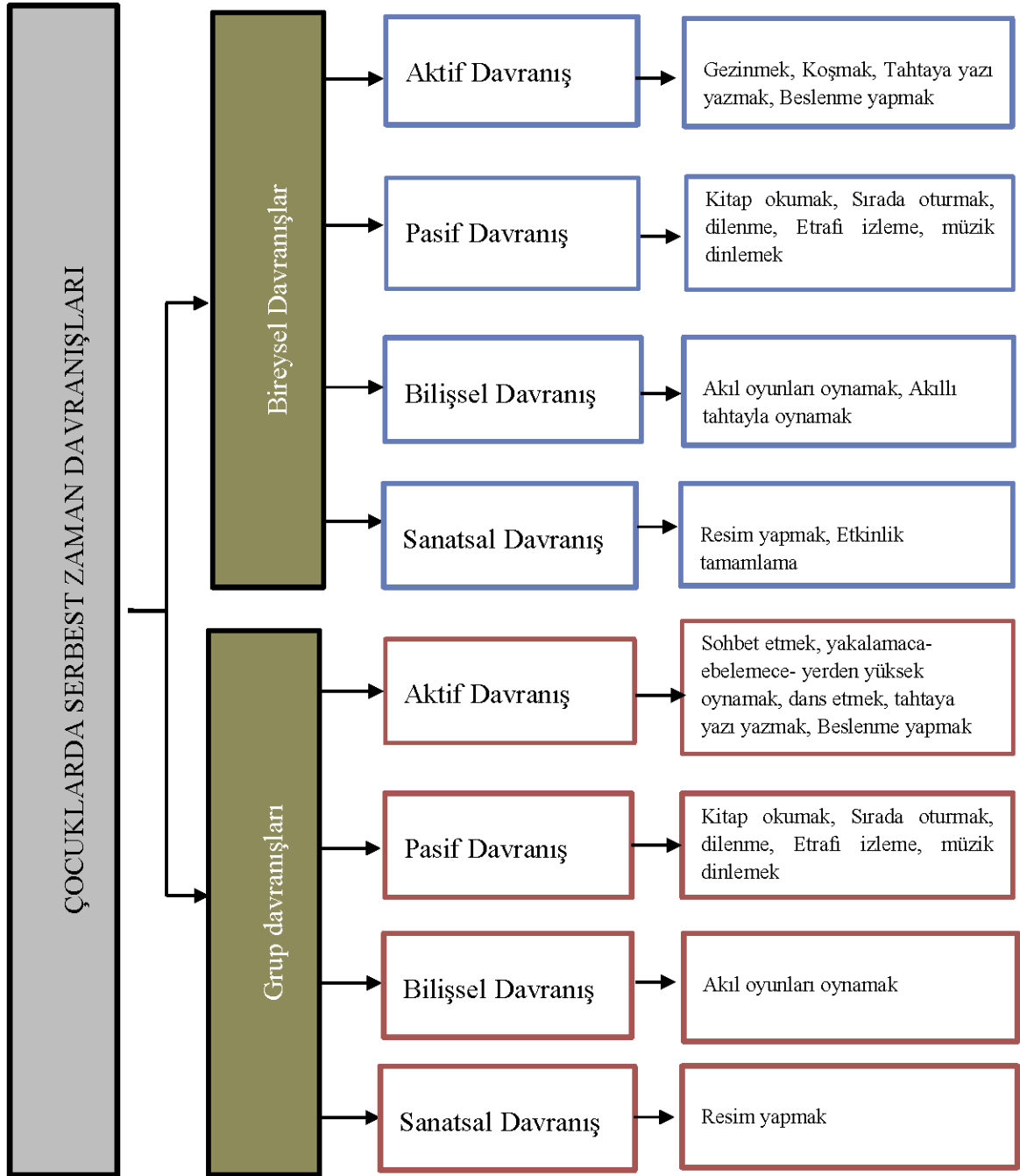
- Çocukları zihinsel ve bilişsel gelişmesine yardımcı olur.
- Arkadaşları ile birlikte vakit geçirme fırsatı yakaladığından sosyal ve ahlaki yönden gelişir.

- Oyun oynayabilmek veya sadece sessiz bir ortamda dinlenebilmek entelektüel düşünme becerisini güçlendirir.
- Daha uyumlu sınıf içi davranış oluşturmalarını sağlar.

Buradan hareketle çocukların serbest zamanları oyun ortamlarıyla sosyalleştikleri ve devamında çeşitli olumlu kazanımlar elde ettikleri zaman dilimidir ve oyun kuramcıları çocukluk döneminde yapılan etkinliklerin ve eylemlerin hemen hemen hepsini oyun olarak görmektedir(Bergen, 1988). Oyun bir yöntem olarak gözlenebilen eylemlerin hepsi için kullanılır(Rubin, Fein ve Vandenberg, 1983; akt: Aslan, 2013). Bazı teorisyenler ise bir eylemin oyun olarak nitelendirilebilmesi için kesin tanımların olması ve çocukların oyun davranışlarının sınıflandırılması gerektiğini vurgulamıştır(Parten, 1933; Rubin vd., 1978; Smilansky, 1968; akt: Özdemir, 2014). Gür ve Düzenli (2004), yaptıkları çalışmada çocukların serbest zaman davranışlarını “ aktif davranış, pasif davranış, bilişsel davranış, fantezi davranış, fiziksel davranış, yaratıcı davranış ve kaza/risk davranış olarak sınıflandırmıştır. Çocukların oyun davranışlarını sosyal ve bilişsel açıdan inceleyen Rubin (1993), sosyal oyun türlerini; izole oyun, paralel oyun ve grup oyunu olarak, bilişsel oyun türlerini ise; işlevsel, yapı-inşa, dramatik ve kurallı oyun olarak sınıflandırmıştır(Aslan, 2013). Ayrıca Hurwitz (2003), pratik oyun, yapı oyunları, kaba-yararlanma oyunları, drama oyunları ve kurallı oyunlar olmak üzere oyunu beş başlığa ayırmıştır(Ayan ve Memiş, 2012). Piaget (1962), ise oyunu, alıştırmaya oyunu, sembolik oyun, kurallı oyun olarak üç şekilde ele alırken, Smilansky (1968), ise oyunu, işlevsel oyun, inşaa oyunu, dramatik oyun, kurallı oyun olarak dört boyutta ele almıştır(Özdemir, 2014). Bu oyun türleri de kendi içinde sosyal oyun(yapı-inşaa, sembolik oyun), sosyal olmayan oyun(amaçsız/seyirci davranışlar, aktif oyun, pasif oyun), paralel oyun, itiş-kalkış oyunu ve loko-motor oyun olarak sınıflandırılmıştır(Aslan, 2013). Yapılan bu sınıflamalardan yola çıkarak ilkököl çocuğunun okullarda serbest zaman davranışlarını belirlemek için yeni bir sınıflandırma oluşturulmuştur. Serbest zaman davranışları grup davranışları ve bireysel davranışlar olarak ikiye ayrılırken, grup davranışları; aktif davranış, pasif davranış, bilişsel davranış ve sanatsal davranış, bireysel davranışlarda kendi içerisinde aktif, pasif, bilişsel ve sanatsal davranış olarak ayrı ayrı incelenmiştir(Şekil 12). Anket sorularına(tema) yönelik alt temalar ve kodlar oluşturulurken bu sınıflandırmadan faydalanılmıştır. Aynı öğrenciye ait resim ve ankete aynı numara verilerek resmin değerlendirilmesinde anketten de faydalanılması kolaylaştırılmıştır.154 adet veriden resimler incelenirken 13 tanesinde herhangi bir çizimle karşılaşmadığı, kağıdın boş olduğu için, 37 adet resminde araştırmaya uygun olmayan

resimler(bahçe resmi, manzara resmi vb.) olduğu için inceleme dışı bırakılmıştır ve kalan 104 adet resim içerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Resimler i uzman tarafından incelenerek ve anketlerden elde edilen verilerden yararlanılarak değerlendirilmiş. Resimler çözümlenirken ankette olduğu gibi tema, alt tema ve kodlar oluşturulmuştur. Resimler mekanla ilgili veriler, davranışlar ilgili veriler, resimde hakim olan öğe, renk kullanımı, mekan örgütlenmesi ve resimdeki bireyler olmak izere altı tema içerinden değerlendirilmiştir. Öğrencilerin serbest zaman etkinlik davranışları resim ve anket sonuçları hem kendi içinde hem de birlikte değerlendirilerek belirlenmiştir.

Şekil 12. Serbest zaman davranış sınıflandırılması

İkinci aşama olarak, çocuklardan elde edilen verileri desteklemek ve veri çeşitliliği sağlamak için çocukların her anına tanıklık eden ve devamlı öğrencileri gözlemleme fırsatı olan sınıf öğretmenleriyle görüşmeler yapılmıştır. Artvin il merkezinde görev yapan 6 bayan 7 erkek 13 sınıf öğretmeni ile görüşmeler yapılmış, görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır (Ek 3). Görüşme formunda çocukların teneffüslerde neler yaptıkları, nerelerde ve nasıl vakit geçirdikleri, sınıfı nasıl kullandıkları ve ideal sınıf

mekânının nasıl olması gerektiğini konu alan sorulara yer verilmiştir. Aynı zamanda ruhsal ve fiziksel gelişimleri için öğrencilerin serbest zamanlarını nasıl geçirmelerini gerektiğini belirlemek adına çocukların psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçları konusunda uzman olan Rehber öğretmenlerinin görüşlerine de yer verilmiştir. Bunun için Artvin il merkezindeki ilkokullarda ve Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde (RAM) görev yapan 3 bayan 2 erkek 5 rehberlik öğretmenleri ile bu konuda görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır (Ek 4). Tüm sorulara verilen cevaplar betimsel olarak aktarılmış, sınıf öğretmenleri SÖ1, SÖ2., rehber öğretmenleri R1, R2.. şeklinde kodlanarak öğretmenlerden alınan cevaplar doğrudan alıntı yapılarak metin içerisinde yer verilmiştir.

Böylece çocukların okullarda serbest zamanlarında sergiledikleri davranışlar farklı kaynaklardan yararlanılarak tespit edilmiş ve serbest zamanlarını nasıl geçirmeleri gerektiğine yönelik uzman görüşlerine başvurulmuştur. Çünkü serbest zaman etkinlikleri çocuğun yaratıcılığını geliştirme, kendisini ifade etmesine olanak verme, yardımlaşma, paylaşma, iş birliği, başladığı işi bitirme konusunda kararlı olma, sorumluluk alma ve aldığı sorumluluğu yerine getirme, problem çözme, olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurma ve kas becerilerini geliştirme açısından önemlidir (Pala & Kolayış, 2012: 1010). Bu nedenle çocuğun, kentsel yaşam içerisinde günlük yaşamında yer alan okul, ders, sorumluluklar, yeme, içme uyuma gibi zorunlu gereksinimleri için harcadığı zamanın dışında kalan serbest zamanını iyi değerlendirmesi oyun ile bütünleşerek yaratıcılığını körükleyen, fiziksel gelişimleri için hareket ortamı sağlayan mekânlarda geçirmesi gerekmektedir (Yalçınkaya, 2015). Bunun için çocukların serbest zamanlarında neler yapmak istediğini belirleyerek, ilköğretim çocuğunun bilişsel ve fizyolojik gelişim ihtiyaçları dikkate alınarak, ilköğretim yapılarında çocuğa serbest zamanında farklı olanaklar sunarak keşfetme, hayal etme ve öğrenmelerine destek olacak şekilde mekânı örgütlemek oldukça önemlidir. Bu nedenle bu çalışmada eğitim yapılarındaki en önemli birim olan sınıf mekânının tasarımının serbest zaman etkinliği açısından sağladığı olanak ve kısıtlılıklarının neler olduğunun tespitine yardımcı olacak davranışların belirlenmesi amaçlanmıştır.

Üçüncü aşama olarak; Çalışmanın yapıldığı Çoruh İlkokulu, 7 Mart İlkokulu, Karadeniz Bakır İlkokulu'ndan rastgele örneklem yöntemi ile seçilen 3. veya 4. sınıf öğrencilerinin kullandığı sınıflar fotoğraflanarak, görselleri üzerinden mevcut mekânsal öğelerin tespiti yapılmıştır. Sınıflarda kullanılması zorunlu olan ve çocukların serbest zaman davranışlarına imkan verebilecek öğeler tespit edilmeye çalışılmıştır. Davranışlara karşılık

gelen mekânsal değerlerin var olup olmadığı, sınıf iç mekan tasarımının davranışları destekleme durumu analiz edilmiştir. Bu aşamada çocukların bulundukları sınıf ortamlarının belirlenen davranışlara imkan verme durumunun tespit edilmesi amaçlanmıştır.

3.2.2. Verilerin İncelenmesi

Öğrenci, öğretmenlerden ve mevcut sınıf görsellerinden elde edilen veriler mevcut durumun tespiti ve beklentilerin tespiti olarak iki aşamada incelenmiştir.

Birinci aşama olarak, öğrenci, öğretmenlerden ve mevcut sınıf görsellerinden elde edilen veriler analiz edilerek öğrencilerin teneffüslerde sergiledikleri mevcut davranışlar bulunmuştur. Daha sonra mevcut sınıf görselleri üzerinde yapılan incelemeler ile sınıflarda var olan ya da olmayan imkânlar tespit edilmiştir.

İkinci aşama olarak; öğrenci ve öğretmenlerden elde edilen verilerden ideal sınıf mekanının nasıl olması gerektiğinin, öğrencinin nasıl bir sınıfta bulunmak istediğinin tespiti yapılarak sınıfa yönelik beklentinin ne olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Son olarak da elde edilen davranış şekilleri ve mevcut mekan kurgusu göz önünde bulundurularak sınıflarda bulunan ve bulunması gereken mekânsal öğelerin neler olduğu belirlenmiştir. Çocukların sadece ders zamanı değil ders dışı zamanlarda da kaliteli vakit geçirmelerine olanak tanıyan, ilgi ve ihtiyaçlarına cevap ideal sınıf mekanı için tasarım kriterleri ve mekânsal öğeler oluşturulmuştur. Sonuç olarak belirlenen davranışlar ve mevcut mekanlardan yola çıkılarak belirlenen olanak/kısıtlılıklardan faydalanılarak çocuklar için serbest zaman davranışlarına imkan verecek ideal sınıf mekanı için tasarım kriterleri oluşturmak amaçlanmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde;

1. Mevcut durumun tespiti,
2. Öğrencilerin sınıf mekanında serbest zaman etkinliği olarak beklentilerinin tespiti yapılmıştır.

4.1. Mevcut Durumun Tespit Edilmesi

Bu bölümde öğrencilerden, öğretmenlerden (sınıf ve pdr öğretmenleri) elde edilen veriler analiz edilerek ve mevcut sınıf mekanları yerinde incelenerek elde edilen fotoğraflar üzerinden değerlendirmeler yapılarak, öğrencilerin sınıf içi serbest zaman davranışlarının neler olduğu ve mevcut sınıf mekanlarının bu davranışları destekleme durumu değerlendirilmiştir. Bu bölümde cevap aranan sorular ve örneklem grubu Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Mevcut durumun tespitine yönelik genel yaklaşım

Amaç	Veri kaynağı	Temalar
Öğrencilerin serbest zaman davranışlarının tespiti	Öğrenci görüşleri	Öğrencilerin teneffüslerde sınıfı kullanma sıklığı Teneffüste vakit geçirilen sosyal grup Teneffüslerde sergilenen bireysel davranışlar Teneffüslerde sergilenen grup davranışları Sınıfta yapmak isteyip yapılamayan davranışlar Sınıfta oynana oyun türleri
	Sınıf ve Pdr öğretmenlerin görüşleri	Öğrenciler teneffüs saatini nelerde geçirmektedir Teneffüs saatinin sınıfta geçirilmesinin olumlu/olumsuz yönleri Sınıfta sergilenen bireysel davranışlar Sınıfta sergilenen grup davranışları
Mevcut sınıfların değerlendirilmesi	Sınıf mekanına ait görsellerin incelenmesi	Sınıfın boyutları Sınıf kapasitesi Sınıflarda bulunan donatı/aksesuar Serbest zamana ilişkin donatı elemanları

4.1.1. Öğrencilerin Serbest Zaman Davranışlarının Tespiti

Öğrencilerin teneffüslerde sergiledikleri, davranışların tespiti için öğrencilerden, sınıf öğretmenlerinden ve rehber öğretmenlerinden elde edilen veriler tema, alt tema ve kodlar şeklinde incelenip değerlendirilmiştir.

4.1.1.1. Öğrenci Görüşlerine Bağlı Olarak Serbest Zaman Davranışlarının Tespiti

Öğrencilere uygulanan açık uçlu ve kapalı uçlu soruların bulunduğu ankette cevap aranan sorular Tablo 6’da verilmiştir. Belirlenen temalar alt tema ve kodlara ayrılarak incelenmiştir.

Tablo 6. Mevcut öğrenci davranışlarına yönelik genel yaklaşım

Amaç	Veri kaynağı	Temalar
Öğrencilerin serbest zaman davranışlarının tespiti	Öğrenci görüşleri	Öğrencilerin teneffüslerde sınıfı kullanma sıklığı Teneffüste vakit geçirilen sosyal grup Teneffüslerde sergilenen bireysel davranışlar Teneffüslerde sergilenen grup davranışları Sınıfta yapmak isteyip yapılamayan davranışlar Sınıfta oynana oyun türleri

TEMA I: Öğrencilerin teneffüslerde sınıfı kullanma sıklığı

Öğrencilerin teneffüslerde nerede vakit geçirdikleri ve sınıfı ne kadar kullandıklarına yönelik sorulara verdikleri cevaplar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin teneffüslerde sınıfı kullanma tercihleri

MEKAN TERCİHİ	Cevap veren öğrenci sayısı(n)	%
Vaktimi sınıfta geçiriyorum	18	12
Vaktimi sınıf dışında geçiriyorum	39	25
Vaktimi bazen sınıfta bazen sınıf dışında geçiriyorum	96	63
TOPLAM	153	100

Tablo 8'e bakıldığında öğrencilerin vakitlerinin tamamını sadece sınıfta geçirme oranı düşük olmakla beraber sınıf mekânını sınıf dışındaki diğer mekanlarla beraber kullanma oranı oldukça yüksek çıkmıştır. Tablo incelendiğinde öğrencilerin sadece %25'i teneffüslerde sınıfı kullanmadıklarını belirtirken geriye kalan %75'lik kısım sınıf mekanında vakit geçirdiklerini ifade etmiştir. Elde edilen verilerde sınıf mekanı öğrencinin serbest zamanlarında tercih ettiği mekanlar arasında olduğu görülmüştür

TEMA II: Teneffüste vakit geçirilen sosyal grup

Öğrencilerin teneffüslerde nasıl bir sosyal ortamda vakit geçirdikleri sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Teneffüslerde vakit geçirilen sosyal grup

VAKİT GEÇİRİLEN SOSYAL GRUP	N	%
Yalnız vakit geçiririm	6	4
Küçük bir grup ile vakit geçiririm	105	69
Tüm sınıf ile vakit geçiririm	42	27
TOPLAM	153	100

Tablo incelediğinde öğrencilerin %69 gibi büyük bir çoğunluğu küçük bir grupla vakit geçirdiğini söylerken %27 gibi azımsanmayacak bir kısım ise teneffüslerde tüm sınıfla birlikte vakit geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Teneffüs saatinde yalnız vakit geçirme oranı arkadaşlarla vakit geçirme oranına göre oldukça az olmakla beraber bazı zamanlarda da öğrencilerin yalnız kalmak istedikleri de görülmüştür.

TEMA III: Teneffüslerde sergilenen bireysel davranışlar

Teneffüslerde tek başına neler yaparsın? sorusuna öğrencilerin verdikleri yanıtlar tema, alt tema ve kodlar şeklinde Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Teneffüslerde sergilenen bireysel davranışlar

Alt temalar	Kodlar	f	%	f	%
Aktif	Sınıfta gezinmek/koşmak	12	7	25	15
	Beslenme yapmak	10	5		
	Oyun oynamak	2	2		
	Sınıf düzenlemek	1	1		

Tablo 9'un devamı

Alt temalar	Kodlar	f	%	f	%
Pasif	Oturup etrafı izlemek/hayal kurmak	51	27	94	50
	Kitap okumak	35	18		
	Cevap yok	7	4		
	Uyumak	1	1		
Bilişsel	Derse hazırlık	11	6	17	9
	Bilişsel oyun oynamak	6	3		
Sanatsal	Resim yapmak	39	21	48	26
	Etkinlik yapmak	9	5		
TOPLAM		184	100	184	100

Tabloda teneffüslerde sergilenen bireysel davranışlar aktif davranış, pasif davranış, bilişsel davranış ve sanatsal davranış olarak dört başlık altında incelenmiştir. Aktif davranışlardan %48 ile en çok yapılan davranış sınıfta koşmak ve dolaşmak olurken, beslenme yapmak ise %40'lık bir kısımla öne çıkan aktif bireysel davranışlar arasında yer almaktadır. Pasif davranışlardan %54 ile oturup etrafı izleme ve hayal kurmak ön plana çıkarken bu davranışı %37 ile kitap okuma davranışı izlemektedir. Bilişsel davranışlarda ders için hazırlık davranışları %65 ile çoğunluğu oluştururken, oyun oynamak %35' lik bir yüzdeyle en çok sergilenen ikinci bilişsel davranış olarak ön plana çıkmaktadır. Sanatsal davranış kategorisinde %81 ile resim yapmak en çok sergilenen davranış olmuştur. Tüm alt temalar incelendiğinde %51 ile teneffüslerde en çok pasif davranışların sergilendiği görülürken bunu %26 ile sanatsal davranışlar, %14 ile pasif davranışlar ve % 9 ile de bilişsel davranışların izlediği görülmüştür. Öğrencilerin verdiği yanıtlardan bazıları aşağıda aynen verilmiştir (Şekil 13).

4. Teneffüslerde sınıfta <u>tek başına</u> neler yaparsın? oturma
B Okulu, Ö10, Mart 2021
4. Teneffüslerde sınıfta <u>tek başına</u> neler yaparsın? resim yaparım
B Okulu, Ö12, Mart 2021

Şekil 13: 4. soruya öğrencilerin verdiği cevap örnekleri

Şekil 13'ün devamı

4. Teneffüslerde sınıfta <u>tek başına</u> neler yaparsın? resim çizerim.
B Okulu, Ö16, Mart 2021
4. Teneffüslerde sınıfta <u>tek başına</u> neler yaparsın? Gezerim, etrafımı tanırım
A Okulu, Ö3, Mart 2021
4. Teneffüslerde sınıfta <u>tek başına</u> neler yaparsın? Kırap okurum, etrafı gezerim, ve incelerim.
AOkulu, Ö5, Mart 2021
4. Teneffüslerde sınıfta <u>tek başına</u> neler yaparsın? otururum resim çizerim
A Okulu, Ö1, Mart 2021
4. Teneffüslerde sınıfta <u>tek başına</u> neler yaparsın? Yemek yiyorum
B Okulu, Ö18, Mart 2021

TEMA IV: Teneffüslerde sergilenen grup davranışları

Öğrencilere sorulan teneffüslerde arkadaşlarında neler yaparsın? sorusuna verilen cevaplar tema, alt tema ve kodlar şeklinde Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Teneffüslerde sergilenen grup davranışları

Alt temalar	Kodlar	f	%	f	%
Aktif	Oyun oynamak	86	50	89	51
	Beslenme yapmak	3	1		
Pasif	Sohbet etmek	67	39	67	39
Bilişsel	Oyun oynamak	12	7	12	7
Sanatsal	Resim yapmak	5	3	5	3
TOPLAM		173	100	173	100

Tabloda görüldüğü üzere teneffüslerde sergilenen grup davranışları aktif, pasif, bilişsel ve sanatsal olmak üzere dört alt tema da incelenmiştir. Genel olarak oyun oynama davranışı öğrenciler aktif davranış içerisinde %86'lık gibi büyük bir orana denk gelirken, beslenme davranışı %3'lük bir paya sahiptir. Pasif davranış alt temasında sadece sohbet etmek kodu

yer alırken, grup davranışlarına verilen 173 davranış arasında 67 kere sohbet etme cevabı alınmıştır. Bilişsel davranış alt temasında oyun oynamak, sanatsal davranış alt temasında ise resim yapma davranışı ön plana çıkmaktadır. Tüm alt temalar içinde grup davranışı olarak aktif davranışlar ön plana çıkmaktadır ve diğer alt temalar arasında % 52'lik bir dilime sahiptir. Öğrencilerin bu soruya verdiği cevaplardan bazılarını aşağıda aynen verilmiştir (Şekil 14).

5. Teneffüslerde sınıfta <u>arkadaşlarınla</u> neler yaparsın? Ben arkadaşlarımla konuşuyorum	B Okulu, Ö152, Mart 2021
5. Teneffüslerde sınıfta <u>arkadaşlarınla</u> neler yaparsın? arkadaşlarımla oyun oynarım	B Okulu, Ö151, Mart 2021
5. Teneffüslerde sınıfta <u>arkadaşlarınla</u> neler yaparsın? Sohbet ederim	D Okulu, Ö148, Mart 2021
5. Teneffüslerde sınıfta <u>arkadaşlarınla</u> neler yaparsın? Arkadaşlarımla sohbet ederim veya oyun oynarım.	D Okulu, Ö147, Mart 2021
5. Teneffüslerde sınıfta <u>arkadaşlarınla</u> neler yaparsın? Oyunlar oynarız mesela gazımı tırqırır, arada bir gramya (Biri bizi yakalıyo gramyde)	D Okulu, Ö145, Mart 2021
5. Teneffüslerde sınıfta <u>arkadaşlarınla</u> neler yaparsın? Tahtada oynarız ve sohbet eder oynarız.	D Okulu, Ö133, Mart 2021
5. Teneffüslerde sınıfta <u>arkadaşlarınla</u> neler yaparsın? Oyunlar oynarız	C Okulu, Ö67, Mart 2021

Şekil 14. 5. soruya öğrencilerin verdiği cevap örnekleri

TEMA V: Sınıftaki davranışsal beklentiler

Öğrencilere sorulan sınıfta yapmak isteyip de yapamadığın davranışlar nelerdir? sorusuna verilen cevaplar tema, alt tema ve kodlar şeklinde Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Teneffüslerde yapılmak istenen davranışlar

Alt temalar	Kodlar	f	f	%
Aktif	Daha fazla ve farklı oyun oynamak	30	51	34
	Koşmak	15		
	Tahtaya yazı yazmak	5		
	Çiçek sulamak	1		
Pasif	Kitap okumak	8	21	13
	Film izlemek	8		
	Müzik dinlemek	3		
	Uyumak	2		
Bilişsel	Akıl oyunu oynamak	9	12	9
	Deney yapmak	3		
Sanatsal	Resim yapmak	6	9	6
	Duvar boyamak	3		
Davranış belirtmeyen	Her şeyi yapabiliyorum	39	57	38
	Cevap yok	18		
TOPLAM		150	150	100

Öğrencilerin boş zamanlarında yapmak isteyip yapamadıkları davranışlara verdikleri cevapların %38 gibi büyük bir çoğunluğu her şeyi yapabiliyorum veya cevap vermeyerek hiçbir davranış şekli belirtmemiştir. Verilen cevaplar ise kendi içinde aktif, pasif, bilişsel ve sanatsal olmak üzere dört alt tema incelenmiştir. Aktif davranışlar %34’lük bir oranda ilk sırada gelirken bunu,%13 ile pasif davranışlar, %9 ile bilişsel davranışlar ve %6 ile de sanatsal davranışlar izlemektedir. Aktif davranışlar içerisinde daha fazla oyun oynamak ilk sırada yer alırken, yapılmak istenen eylemler arasında koşmak, hareketli oyunlar oynamak, top oynamak ve çiçek sulamak yer almaktadır. Pasif davranışlar arasında kitap okumak ve film izlemek ön plana çıkarken bunu müzik dinlemek ve uyumak takip etmektedir. Bilişsel davranış olarak akıllı tahtayı daha fazla kullanmak ve akıl oyunu oynamak tercih edilirken deney yapmak da yapılmak istenilen davranışlar arasında yer almaktadır. Sanatsal davranışlar olarak resim yapmak tercih edilmiştir. Öğrencilerin bu soruya verdiği cevaplara aşağıda yer verilmiştir (Şekil 15).

6. Teneffüslerde sınıfta yapmak isteyip yapamadığınız neler var? çiçekleri sulamak
C Okulu, Ö63, Mart 2021
6. Teneffüslerde sınıfta yapmak isteyip yapamadığınız neler var? koşmak isterdim
C Okulu, Ö61, Mart 2021
6. Teneffüslerde sınıfta yapmak isteyip yapamadığınız neler var? Sınıfta koşmak istiyordum ama yapamıyordum
A Okulu, Ö7, Mart 2021
6. Teneffüslerde sınıfta yapmak isteyip yapamadığınız neler var? Müzik dinlemek istiyordum ama yok
B Okulu, Ö12, Mart 2021
6. Teneffüslerde sınıfta yapmak isteyip yapamadığınız neler var? Sohbet etmek
C Okulu, Ö38, Mart 2021
6. Teneffüslerde sınıfta yapmak isteyip yapamadığınız neler var? Koşmak ve telefon izlemek
C Okulu, Ö53, Mart 2021
6. Teneffüslerde sınıfta yapmak isteyip yapamadığınız neler var? koşmak isterdim
C Okulu, Ö61, Mart 2021

Şekil 15. 6. soruya öğrencilerin verdiği cevap örnekleri

TEMA VI: Sınıftaki oyun türlerinin tespiti

Öğrencilerin görüşme sorularına verdikleri yanıtlarda ön plana çıkan oyun davranışı bu bölümde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Öğrencilerin oynadıkları oyunlar için sınıf alanının yeterli olup olmadığını tespit etmek için oyunları hareket kullanımına göre, oyun oynamak için yeterli araç ve materyal olup olmadığını tespit etmek için de araç kullanımına göre oyunlar sınıflandırılmıştır (Tablo 12).

Genel olarak tabloya bakıldığında oynanan oyunların isimlerinin ayrıntılı yazılmadığı göze çarpmaktadır. Çocuklar teneffüste yaptıkları eylemleri büyük bir çoğunlukla oyun oynarım şeklinde cevaplamıştır. Ancak verilen cevaplarda akıllı tahta ile oynanan oyunlar ön plana çıkmaktadır. Bunu top ile oynarım, saklambaç oynarım, satranç oynarım ve yerden yüksek oynarım cevapları izlemiştir. Ayrıca verilen cevaplar arasında az da olsa yazı-tura, 9 taş, şişe çevirme, hamurla oynama ve oyuncak ile oynama cevapları da verilmiştir.

4.1.1.2. Eğitimci Görüşlerine Bağlı Olarak Serbest Zaman Davranışlarının Tespiti

Öğrencilerin teneffüslerde sınıflarda sergiledikleri davranışları belirlemek için 7'si 3. Sınıf 6'sı 4. Sınıf öğretmeni olan 7 erkek 6 bayan sınıf öğretmeni ve 3' ü bayan 2'si erkek 5 rehber öğretmeni toplamda 18 eğitimci ile görüşmeler yapıldı. Eğitimcilerden elde edilen bilgiler tema, alt tema ve kodlar şeklinde sınıflandırılmış ve analiz edilmiştir. Mevcut durumun tespitiye yönelik genel yaklaşım Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13. Mevcut durumun tespitiye yönelik genel yaklaşım

Amaç	Veri kaynağı	Tema
Öğrencilerin serbest zaman davranışlarının tespiti	Sınıf ve Pdr öğretmenlerinin görüşleri	Öğrenciler teneffüs saatini nerelerde geçirmektedir Teneffüs saatinin sınıfta geçirilmesinin olumlu/olumsuz yönleri Sınıfta sergilenen bireysel davranışlar Sınıfta sergilenen grup davranışları

Eğitimcilere sorulan sorular(tema) alt tema ve kodlara ayrılarak incelenmiştir. Öğrencilerin boş vakitlerinde hangi mekanları tercih ettikleri, sınıfta vakit geçirmenin olumlu/olumsuz yönleri, sınıfta sergilenen bireysel davranışlar ve sınıfta sergilene grup davranışları temalar halinde ayrı ayrı incelenmiştir.

TEMA VII: Teneffüste tercih edilen mekan

Öğrencilerin boş vakitlerinde sınıf, bahçe ve koridordan sırasıyla en çok hangi mekanı kullandıkları Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Boş vakitlerinde öğrencilerin kullandıkları mekanlar

Tercih edilen mekanlar sıralaması	N		
	1.	2.	3.
Sınıf	-	12	5
Koridor	-	5	7
Bahçe	18	-	-

Tablo incelendiğinde eğitimcilerin tamamının çocukların teneffüslerde ilk tercihlerini bahçe olduğunu söylemiştir. 12 eğitimci ise sınıf mekanını teneffüste tercih edilen ikinci mekan olarak ifade ederken, 3. tercih olarak koridor cevabı ön plana çıkmıştır. Eğitimcilerin verdikleri cevaplar arasında kantin ve kütüphanede, tuvalet vb. mekanların da azda olsa tercih edildiği görülmektedir. Öğretmenlerin verdiği cevaplardan bazıları aşağıda aynen aktarılmıştır (Şekil 17).

1. Çocuklar teneffüs saatini genel olarak nerede geçirmektedir. Sıralar mısınız? (Bahçe, koridor, sınıf vb.). <i>Bahçe → kantin → sınıf → koridor → tuvalet</i>
SÖ2, Mart 2021
1. Çocuklar teneffüs saatini genel olarak nerede geçirmektedir. Sıralar mısınız? (Bahçe, koridor, sınıf vb.). <i>Bahçe, Sınıf, Kütüphane, koridor.</i>
SÖ3, Mart 2021
1. Çocuklar teneffüs saatini genel olarak nerede geçirmektedir. Sıralar mısınız? (Bahçe, koridor, sınıf vb.). <i>Bahçede</i>
SÖ4, Mart 2021
1. Çocuklar teneffüs saatini genel olarak nerede geçirmektedir. Sıralar mısınız? (Bahçe, koridor, sınıf vb.). <i>Erkek öğrencilerin hemen hemen tamamı bahçede, kız öğrencileri yarısı bahçede yarısı sınıfta. Koridoru tercih eden öğrenci sayısı ise bir-iki ik sınıfta</i>
SÖ13, Mart 2021
1. Çocuklar teneffüs saatini genel olarak nerede geçirmektedir. Sıralar mısınız? (Bahçe, koridor, sınıf vb.). <i>Bahçe, sonra koridor, en sonda sınıfta vakit geçiriyorlar,</i>
RÖ2, Mart, 2021
1. Çocuklar teneffüs saatini genel olarak nerede geçirmektedir. Sıralar mısınız? (Bahçe, koridor, sınıf vb.). <i>Bahçe, Kantin, Koridor, WC, Sınıf)</i>
RÖ3, Mart, 2021

Şekil 17. 1. soruya eğitimcilerin verdiği cevap örnekleri

TEMA VIII: Sınıfta vakit geçirmenin olumlu/olumsuz yönleri

Öğrencilerin teneffüs saatinde ilk tercihlerinin sınıf olmamasına rağmen 2. tercih olarak sınıfları aktif kullandıkları görülmüştür. Bu nedenle eğitimcilere yöneltilen sınıfta teneffüs saatini sınıfta geçirmenin olumlu/olumsuz yönlerinin neler olduğu sorusuna öğretmenlerin verdikleri cevaplar Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15. Sınıfta vakit geçirmenin etkileri

Alt temalar	Kodlar	f	f	%
Olumlu	Oyun oynama	3	11	30
	Yakın etkileşim	5		
	Ödev tamamlama	2		
	Terlememe	1		
Olumsuz	Hareketsiz kalma	9	25	70
	Temiz hava alamama	5		
	Derse kendini verememe	4		
	Yorgun hissetme	2		
	Sosyalleşememe	2		
	Gözü dışarda kalma	2		
	Gözden uzak olmak	1		
TOPLAM		36	36	100

Eğitimcilere göre serbest zamanlarını sınıf mekanında geçirmeleri sınıfların mevcut durumları da göz önünde bulundurulduğunda pek sağlıklı görülmemektedir. Öğretmenlerden alınan cevaplara bakıldığında olumsuz etkileri olumlu etkilerinden oldukça fazladır. Olumlu etkiler verilen cevaplar arasında %30 iken olumsuz etkiler % 70 ile büyük bir orana sahip olduğu görülmüştür. Olumlu etkileri arkadaşları ile yakın etkileşimde bulunması, küçük gruplar halinde oyun oynaması, ödev tamamlama ve yorulup terlememe olarak sıralanırken, olumsuz etkileri hareketsiz kalma, temiz hava alamama, derse kendini verememe, yorgun hissetme, sosyalleşememe, gözün dışarda kalması ve gözden uzak kalmaları gibi birçok etkisi söz konusu olmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevapların bazılarını aşağıda aynen yer verilmiştir (Şekil 18).

3. Teneffüs saatinde çocuğun sınıfta vakit geçirmesinin <u>olumlu</u> ve <u>olumsuz</u> yönleri nelerdir?	Etkinlik temanalar	Grupça bahçe oyunları aynaya bakma, temiz hava alınması
4. Çocuğun teneffüste “ <u>sınıfta</u> ” sergilediği bireysel davranışlar nelerdir?		
SÖ11, Mart 2021		
3. Teneffüs saatinde çocuğun sınıfta vakit geçirmesinin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?	Sınıfta vakit geçiren çocuk bizim okul imkanlarımızda etkinlik yapıyor ve arkadaşlarıyla sosyalleşme konusunda eksik kalıyor	
4. Çocuğun teneffüste “ <u>sınıfta</u> ” sergilediği bireysel davranışlar nelerdir?	Sınıfımızda bulunan zeka oyunlarını kullanarak eğlenceli vakit geçirebiliyor	
SÖ3, Mart 2021		
3. Teneffüs saatinde çocuğun sınıfta vakit geçirmesinin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?	Sınıfta arkadaşlarıyla daha sınırlı olabiliyorlar, bu olumlu bir durum. Ama sınıfta enerjilerini atacakları bir ortamlarının olmaması da olumsuz bir durum. Bahçede daha çok enerji atıyorlar.	
4. Çocuğun teneffüste “ <u>sınıfta</u> ” sergilediği bireysel davranışlar nelerdir?		
SÖ12, Mart 2021		
3. Teneffüs saatinde çocuğun sınıfta vakit geçirmesinin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?	Olumlu: Derste eksik kalan notlarını tamamlayabilir	
	Olumsuz: Sınıf ortamından sıkılmamak bir sonraki ders için sıkılmama nedeni	
RÖ4, Mart, 2021		
3. Teneffüs saatinde çocuğun sınıfta vakit geçirmesinin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?	Temiz hava alınması açısından dışarda vakit geçirmeleri daha uygun olacaktır. Diğer tarafta sınıfta daha küçük gruplar ile arkadaşlığı için arkadaşlıklarını zoranlar çocuklar için güven almaları kolaylaşacaktır. Sınıfta daha yakın ilişkiler kurulmaktadır.	
RÖ5, Mart, 2021		

Şekil 18. 3. soruya eğitimcilerin verdiği cevap örnekleri

TEMA IX: Sınıfta sergilen davranışlar

Öğrencilerin sınıfta sergiledikleri davranışlar alt tema ve kodlar şeklinde Tablo 16’da verilmiştir.

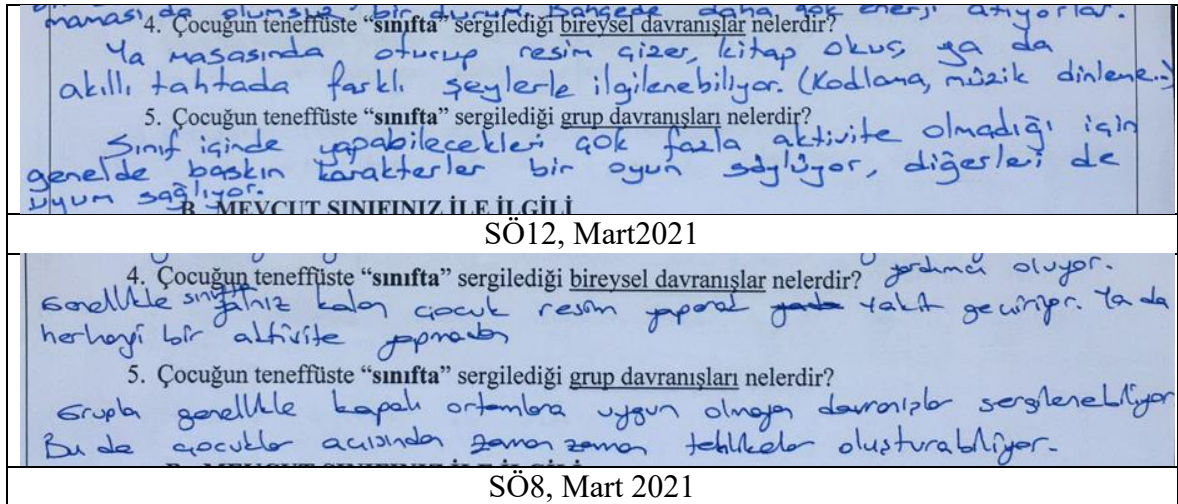
Tablo 16. Sınıf içinde sergilenen davranışlar

Alt temalar	Kodlar	f	f	%
Bireysel davranışlar	Akıllı tahta ile oynamak	7	29	50
	Ödev yapmak	5		
	Resim yapmak	4		
	Kitap okumak	4		
	Koşmak	4		
	Etkinlik yapmak	3		
	Derse hazırlık	1		
	Bağırarak	1		

Tablo 16'nın devamı

Alt temalar	Kodlar	f	f	%
Grup davranışlar	Oyun oynamak	10	28	50
	Sohbet etmek	5		
	Akıl oyunu oynamak	5		
	Koşmak	3		
	Akıllı tahta ile oynamak	3		
	Dans etmek	1		
	Hareketli oyun oynamak	1		
TOPLAM		57	57	100

Öğrencilerin sınıfta sergiledikleri bireysel ve grup davranışlara öğretmenlerin verdikleri cevaplar arasında göze çarpan davranışlar bireysel davranışlarda akıllı tahta ile oynamak grup davranışlarında ise arkadaşları ile oyun oynama davranışlarıdır. Bu davranışları bireysel davranışta ödev yapmak, resim yapmak, kitap okumak, koşmak, etkinlik yapmak, derse hazırlık ve bağırarak gibi davranışlar izlerken; grup davranışlarında sohbet etmek, akıl otunu oynamak, koşmak, dans etmek ve hareketli oyunlar oynamak ön plana çıkmaktadır. Sınıf içinde gerçekleşen davranışlarda grup davranışları ve bireysel davranışlar aynı orana sahiptir. Eğitimcilerin verdikleri cevapların bazılarını aşağıda aynen yer verilmiştir (Şekil 19).

Şekil 19. 4. ve 5. soruya eğitimcilerin verdiği cevap örnekleri

Şekil 19'un devamı

4. Çocuğun teneffüste “sınıfta” sergilediği bireysel davranışlar nelerdir? Arkadaşlarıyla sohbet ediyorlar, zeka oyunları ve eğitsel oyunlar oynuyorlar. 5. Çocuğun teneffüste “sınıfta” sergilediği grup davranışları nelerdir? Grup oyunları oynuyorlar.
SÖ7, Mart 2021
4. Çocuğun teneffüste “sınıfta” sergilediği bireysel davranışlar nelerdir? Oyunları oynuyor ve kitap okuma oluyor. Arkadaşlarıyla sohbet dışında başka bir şey de olmuyor. 5. Çocuğun teneffüste “sınıfta” sergilediği grup davranışları nelerdir? Sohbet etmek ve oyun oynamak.
SÖ9, Mart 2021
4. Çocuğun teneffüste “sınıfta” sergilediği bireysel davranışlar nelerdir? Çocuklar son dönemlerde fiziksel bireysellikler gösteriyor. Tek başına oyun, kütüphaneden uzak kalmak, telefon vb. araçlarla oyun ya da mesajlaşma. 5. Çocuğun teneffüste “sınıfta” sergilediği grup davranışları nelerdir? Oyun oynamak ve arkadaşları ile yemek yemek / içmek.
RÖ3, Mart 2021
4. Çocuğun teneffüste “sınıfta” sergilediği bireysel davranışlar nelerdir? Derstle ilgili izlenmek, yemek yemek. 5. Çocuğun teneffüste “sınıfta” sergilediği grup davranışları nelerdir? Arkadaşlarıyla oyun oynuyorlar; beraber yemek yiyorlar.
RÖ2, Mart 2021

4.1.2. Sınıfın Serbest Zaman Etkinliği Bağlamında Değerlendirilmesi

Sınıflarda yerinde yapılan incelemelere ve sınıf öğretmenlerinden sınıfların mevcut durumuna yönelik alınan bilgilere bu bölümde yer verilmiştir. Sınıflar incelenirken hangi temalara değinildiği Tablo17’de verilmiştir.

Tablo 17. Mevcut sınıf durumuna genel yaklaşım

Amaç	Kaynak	Veri
Sınıf mekanlarının mevcut durumunun değerlendirilmesi	Sınıfa ait çizim ve görseller	Sınıfın boyutları Sınıf kapasitesi Sınıflarda bulunan donatı/aksesuar Serbest zamana ilişkin donatı elemanları
	Sınıf öğretmenlerinin görüşleri	Serbest zaman için sınıfın <u>olumlu</u> özellikleri Serbest zaman için sınıfın <u>olumsuz</u> özellikleri

4.1.2.1. Sınıf Görselleri Üzerinden Sınıfların Değerlendirilmesi

Mevcut sınıflar yerinde incelenerek çizim ve görseller elde edilmiştir. Elde edilen verilerde neler incelendiği Tablo19’da verilmiştir.

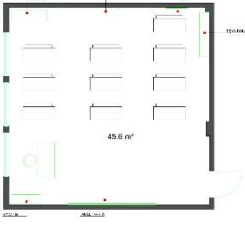
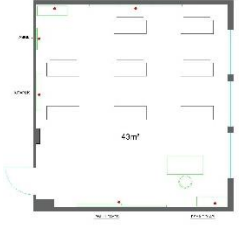
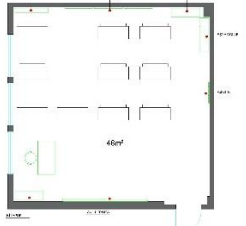
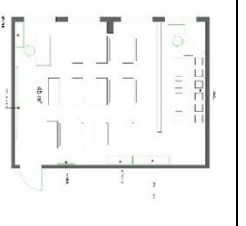
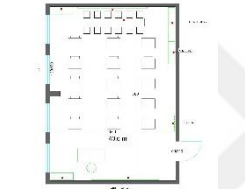
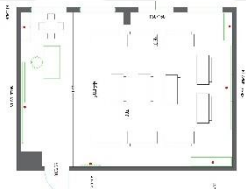
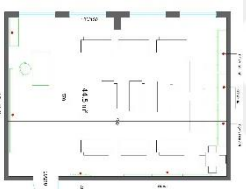
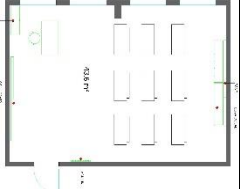
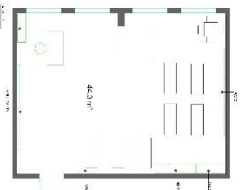
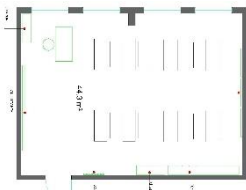
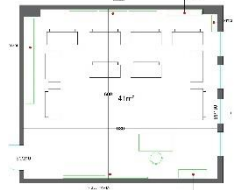
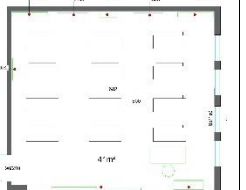
Tablo 18. Görseller üzerinden incelenen sınıflara genel yaklaşım

Amaç	Kaynak	Veri
Sınıf mekanlarının mevcut durumunun değerlendirilmesi	Sınıfa ait çizim ve görseller	Sınıfın boyutları Sınıf kapasitesi Sınıflarda bulunan donatı/aksesuar Serbest zamana ilişkin donatı elemanları

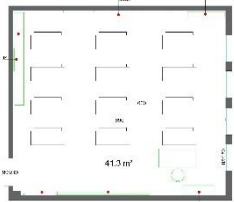
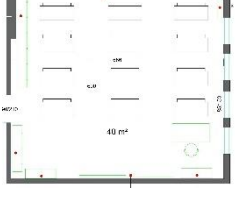
TEMA X: Mevcut Sınıf özellikleri

Sınıf mekanlarının yerinde incelemesi sonrası elde edilen bilgiler ve görseller üzerinden ayrıntılı olarak incelenmiştir. Sınıflar boyut ve kapasite olarak (Tablo 19), içerisinde bulunan donatı ve serbest zamana ilişkin ekipmanlar (Tablo 20) olarak iki aşamada incelenmiştir.

Tablo 19. Mevcut sınıflara ait veriler-1

A okulu-3A sınıfı		A Okulu- 3B sınıfı		A okulu-4B sınıf		B okulu 4A sınıf	
							
							
Boyut	45.6 m ²	Boyut	43 m ²	Boyut	48 m ²	Boyut	45 m ²
Kapasite	20 kişi	Kapasite	16 kişi	Kapasite	20	Kapasite	22
B okulu 4C sınıfı		B okulu 4D sınıfı		B okulu 3 A sınıfı		B okulu 3B sınıfı	
							
							
Boyut	43 m ²	Boyut	44 m ²	Boyut	44 m ²	Boyut	44 m ²
Kapasite	15	Kapasite	22	Kapasite	22	Kapasite	18
B okulu 3C sınıfı		B okulu 3D sınıfı		C okulu 3B sınıfı		C okulu 3C sınıfı	
							
							
Boyut	44 m ²	Boyut	44 m ²	Boyut	41 m ²	Boyut	41 m ²
Kapasite	18	Kapasite	20	Kapasite	20	Kapasite	24
C okulu 4B sınıfı		C okulu 4C sınıfı					

Tablo 19'un devamı

A okulu-3A sınıfı		A Okulu- 3B sınıfı			
					
					
Boyut	41m ²	Boyut	40 m ²		
Kapasite	24	Kapasite	24		

Tablo incelendiğine sınıf mekanlarının boyutlarının 40-45 m² arasında değiştiği görülmektedir. Sınıfların mevcut kapasitesi ortalama 20 kişi olduğundan sınıflarda öğrenci başına 2 m² düşmektedir.

Tablo 20. Mevcut sınıflara ait veriler-2

Sınıf içi düzen		Sınıf													
		A-3A sınıf	A-3B sınıfı	A-4B sınıf	B-4A sınıfı	B-4C sınıfı	B-4D sınıfı	B-3A sınıfı	B-3B sınıfı	B-3C sınıfı	B-3D sınıfı	C-3B sınıfı	C-3C sınıfı	C-4B sınıfı	C-4C sınıfı
Mobilya/a ksesur	Masa/sıra	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	Öğretmen masası	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	Kitaplık	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	Eşya dolabı	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	Pano	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	Akıllı tahta	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	Askılık	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Serbest zaman için özel alan	Var				x	x	x			x					
	Yok	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Tablo incelendiğinde masa/sıra, öğretmen masası, kitaplık, eşya dolabı, pano gibi ders içi kullanılan donatıların tüm sınıflarda mevcut ve benzer olduğu görülmüştür. Sınıfların

benzer standartlarda olduğu tespit edilirken sadece B okulunda 4A, 4B ve 4C sınıflarında ders dışı kullanım için ayrılan alan ve donatılara rastlanmıştır. Diğer sınıflarda serbest zaman etkinliği için herhangi bir düzenleme ve donatı elemanları bulunmamaktadır.

4.1.2.2. Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Sınıfların Değerlendirilmesi

Sınıf öğretmenlerinden alınan bilgilerden sınıf mekanı için hangi temalar üzerinde durulduğu Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Mevcut sınıf durumuna genel yaklaşım

Amaç	Kaynak	Veri
Sınıf mekanlarının mevcut durumunun değerlendirilmesi	Sınıf öğretmenlerinin görüşleri	Sınıfın sahip olduğu <u>olumlu</u> özellikleri Sınıfın sahip olduğu <u>olumsuz</u> özellikleri

TEMA XI: Sınıfın sahip olduğu mevcut özellikler

Sınıf öğretmenleriyle yapılan görüşmelerden alınan bilgiler ışığında sınıflarının serbest zaman etkinlikleri için sahip olduğu özellikler olumlu ve olumsuz özellikler alt temaları altında incelenmiştir. Öğretmenlerin verdiği cevapların analizi Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Serbest zaman etkinlikleri için mevcut sınıfların sahip olduğu özellikler

Alt temalar	Kodlar	f
Olumlu özellikleri	Olumlu özelliği yok	4
	Akıllı tahtanın olması	2
	Akıl oyunlarının olması	2
	Geniş olması	1
	Isısının iyi olması	1
	Aydınlatmanın iyi olması	1
	Oyun alanının olması	1
	Okuma köşesinin olması	1
Olumsuz özellikler	Dar olması	5
	Oyun köşesinin olmaması	2
	Müzik köşesinin olmaması	1
	Üst katlarda olması	1
	Havasız olması	1
TOPLAM	13 özellik	23

Öğretmenlerden gelen cevaplar sınıfın olumlu özelliği ve sınıfın olumsuz özelliği şeklinde alt temalara ayrılarak incelendiğinde, sınıfınızın serbest zaman etkinlikleri için sahip olduğu olumlu özellikler nelerdir sorusuna 13 öğretmenden 4 tanesi olumlu bir özelliği yok yanıtını vermiştir. Bu cevaptan anlaşıldığı üzere pek çok sınıf serbest zamanı destekleyecek mekânsal donanımdan uzaktır. Verilen olumlu cevaplar arasında sınıfta akıllı tahtanın ve akıl oyunlarının olması yer alırken, sınıfın geniş olması, ısı ve aydınlatmasının iyi olması, oyun alanının ve okuma köşesinin olması da az da olsa bulunmaktadır. Olumsuz özelliklere bakıldığında ise öğretmenlerin genellikle sınıflarının dar olmasından kaynaklı çocuklara oyun alanının kalmamasından şikâyetçi oldukları görülmüştür. Sınıf büyüklüğünün sınıf mevcudunun göre yetersiz kaldığını sıra, masa ve dolapların tüm alanı kapladığını belirtmişlerdir. Çocukların vakit geçirebilecekleri çeşitli aktivite köşelerinin olmaması, sınıfın üst katlarda oluşu ve havasız olması da verilen cevaplar arasındadır. Dolayısı ile serbest zaman için sınıfta oyun oynayabilecekleri veya serbest vakit geçirebilecekleri alanlar yaratamadıklarını ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplardan bir kaçına aşağıda ver verilmiştir (Şekil 20).

7. Teneffüs süresinde çocukların gereksinimlerini karşılaması açısından sınıfınızın sahip olduğu <u>olumlu</u> ve <u>olumsuz</u> özellikler nelerdir? olumlu: Sınıfın geniş olması olumsuz: Sınıfın havasız kalmasıdır.
SÖ1, Mart 2021
7. Teneffüs süresinde çocukların gereksinimlerini karşılaması açısından sınıfınızın sahip olduğu <u>olumlu</u> ve <u>olumsuz</u> özellikler nelerdir? (olumlu) Geniş olması, ısısının iyi olması, aydınlatmasının iyi olması. (olumsuz) Tehlikeli olabilecek noktaların olması, teldire olması.
SÖ2, Mart 2021
7. Teneffüs süresinde çocukların gereksinimlerini karşılaması açısından sınıfınızın sahip olduğu <u>olumlu</u> ve <u>olumsuz</u> özellikler nelerdir? Akıllı tahtasının ve dolaplarının olması bizim acımızdan iyi. Fakat oyun alanımız yok. Daha fazla oyun alanımız olsa çok güzel olurdu.
SÖ4, Mart 2021
7. Teneffüs süresinde çocukların gereksinimlerini karşılaması açısından sınıfınızın sahip olduğu <u>olumlu</u> ve <u>olumsuz</u> özellikler nelerdir? → Sınıfımız oyun için çok müsait değil sınıf mevcudu 20 olduğu için sıralar sınıfı kaplıyor.
SÖ10, Mart 2021

Şekil 20. Eğitimcilerin 7.soruya verdiği cevap örnekleri

4.2. Sınıf Mekanında Serbest Zaman Etkinliği Olarak Beklentinin Tespiti

Mekânın amacı ve fiziki şartları üzerine biçimlenen mekânsal kalite değeri, mekanın işlevine göre, doku, malzeme, renk, ışık ve donatı öğelerine ile yaş, sosyal statü, cinsiyet vb. faktörlerin etkisi ile belirlenmektedir(Doğan ve Baksi, 2019). Bu etkenlerin yerinde ve uygun bir biçimde yapılandırılması mekânın kalitesini ve bununla beraberinde kullanıcı memnuniyetini de önemli ölçüde etkileyecektir. Bundan dolayı bu bölümde çocukların bulundukları serbest zaman etkinlik bağlamında sınıf mekanına yönelik memnuniyet düzeyleri ve mekandan beklentilerini belirlemek için öğrenci ve öğretmen görüşleri incelenmiştir.

Serbest zaman etkinlikleri için sınıfa yönelik beklentinin belirlenmesi için öğrencilerden elde edilen anket ve resim verilerinden; sınıf ve rehber öğretmenlerinden alınan görüşlerden faydalanılmıştır. Beklentinin tespiti için öğretmen ve öğrencilere yöneltilen sorulara Tablo 23'te yer verilmiştir.

Tablo 23. Sınıfa yönelik beklentinin belirlenmesinde izlenen genel yaklaşım

Amaç	Kaynak	Veri
Sınıf mekanında serbest zaman etkinliği olarak beklentinin tespiti	Öğrenci anket soruları	Mevcut sınıf memnuniyeti Serbest zaman için nasıl bir sınıf istersiniz
	Öğrenci resim analizleri	Teneffüs saatini konu alan resim
	Sınıf / Rehber öğretmeni görüşleri	İdeal teneffüs süresi Teneffüs saatinin verimli geçmesi için gereken düzenlemeler

4.2.1. Öğrenci Anket Sorularına Göre İstenilen Sınıf Mekanı

Öğrencilerin sınıfa yönelik beklentilerini belirleyebilmek için mevcut sınıflardan memnun olup olmadıkları ve hayallerindeki sınıf mekanını anlatmalarını istedik (Tablo 24).

Tablo 24. İstenilen sınıf mekanı tespitine genel bakış

Amaç	Kaynak	Veri
Sınıf mekanında serbest zaman etkinliği olarak beklentinin tespiti	Öğrenci anket soruları	Mevcut sınıf memnuniyeti Serbest zaman için nasıl bir sınıf istersiniz

TEMA XII: Mevcut sınıf memnuniyeti

Öğrencilerin nasıl bir sınıf istediklerini belirlemeden önce bulundukları sınıflar hakkındaki görüşleri önemlidir. Bu nedenler öğrencilere sorulan sınıfınızdan memnun musunuz sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 2’te verilmiştir.

Tablo 25. Öğrenci anket verilerine göre sınıf memnuniyeti

	Cevap veren öğrenci sayısı (n)	%
Sınıfımdan memnumun	72	48
Sınıfımdan kısmen memnumun	58	38
Sınıfımdan memnun değilim	21	14
TOPLAM	151	100

Tablo incelendiğinde öğrencilerin büyük bir çoğunluğu(%48) bulundukları sınıflardan memnun olduklarını belirtmiştir. Öğrencilerin %38’i sınıflarından kısmen memnun iken, öğrencilerin sadece %14 gibi az bir kısmı sınıflarından memnun olmadıklarını söylemişlerdir.

TEMA XIII: İstenilen Sınıf Mekanı

Öğrencilere sorulan nasıl bir sınıfın istersin sorusuna verilen cevaplar konfor ve donatı öğelerine, eylem süresine ve sosyalleşme elverişliliğine göre alt temalara ayrılıp incelenmiştir (Tablo 26). Öğrencilerin bulundukları sınıf ortamına onların istekleri doğrultusunda nasıl düzenlemeler yapılabileceğini tespit etmek amaçlanmıştır.

Tablo 26. Öğrenci anket verilerine göre istenilen sınıf özellikleri

Alt tema	Kodlar	Cevap veren öğrenci sayısı(n)	%	f	%
Konfor öğelerine göre	Güzel olmalı	25	12	104	50
	Sessiz olmalı	22	11		
	Eğlenceli olmalı	14	6		
	Temiz olmalı	9	4		

Tablo 26'nın devamı

Alt tema	Kodlar	Cevap veren öğrenci sayısı(n)	%	f	%
Konfor öğelerine göre	Düzenli olmalı	9	4	104	50
	Sınıftan memnunum	9	4		
	Cevap yok	8	4		
	Büyük olmalı	7	3		
	Güneşli olmalı	1	1		
Donatı öğelerine göre	Yumuşak zemin(halı, puf vb.)	16	7	30	24
	Renkli	11	5		
	Dış mekana ait öğe(salıncak, kaydırak, pota vb.)	6	3		
	Zeka oyunları masası	4	2		
	Tekli sıra	4	2		
	Hayvan/ bitki	4	2		
	Seksek çizgisi	3	2		
	Çizilebilen/boyanabilen duvarlar	2	1		
Eylem süresine göre	Teneffüs saatinin uzun olması	8	4	8	4
Sosyalleşme elverişliliğine göre	Grupça oyun oynama yeri	29	15	46	22
	Grupça resim yapma yeri	7	3		
	Grupça kitap okuma yeri	7	3		
	Grupça sohbet etme yeri	3	2		
TOPLAM	22(öge)	208	100	208	100

İstenilen sınıf mekanı için verilen cevaplar konfor öğelerine göre, donatı öğelerine göre, eylem süresine göre ve sosyalleşme elverişliliğine göre alt temalara ayrılarak incelenmiştir. Konfor öğelerine yönelik gelen istekler %50'lik bir dilimle sınıfta en fazla aranan özellikler oluşturduğu görülmektedir. Bunu %24'lük oranla donatı elemanları, %22'lik oranla sosyalleşmeye elverişlilik ile ilgili istekler takip ederken eylem süresine yönelik isteklerde % 4'lük bir kısmı kapsamaktadır. Konfor öğelerinden güzel olması, sessiz ve eğlenceli olması ön plana çıkarken, düzenli, büyük ve güneşli olması istenilen özellikler arasındadır. Donatı öğelerine göre sınıfta en çok istenilen şey yumuşak bir zemin, yerde minder ve pufların olmasıdır. Daha sonra sınıflarının renkli olması, tekli masaların olması, kaydırak-salıncak-pota gibi dış mekan donatıları, bitki, hayvan, sek sek çizgileri, boyanabilen duvarlar verilen cevaplar arasındadır. Sosyalleşme açısından bakıldığında öğrencilerin beraber oynayabilecekleri oyun köşeleri en fazla istenen sınıf özelliği olurken, grupça resim yapma, kitap okuma ve sohbet etme alanları öğrencilerin sınıftan beklentileri

arasındadır. Eylem süresine bakıldığında öğrencilerin teneffüslerin biraz daha uzun olması gerektiğini belirttikleri görülmüştür. Öğrencilerin verdiği cevaplardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir (Şekil 21).

7. Teneffüs saatini düşündüğünde nasıl bir sınıfın olsun isterdiniz, anlatır mısınız?
Sebzeli, Solun
C Okulu, Ö65, Mart 2021
7. Teneffüs saatini düşündüğünde nasıl bir sınıfın olsun isterdiniz, anlatır mısınız?
Ben kocaman bir sınıf olmasını istiyordum.
C Okulu, Ö39, Mart 2021
7. Teneffüs saatini düşündüğünde nasıl bir sınıfın olsun isterdiniz, anlatır mısınız?
Güzel, temiz,
C Okulu, Ö53, Mart 2021
7. Teneffüs saatini düşündüğünde nasıl bir sınıfın olsun isterdiniz, anlatır mısınız?
Güzel vakit geçirmek için güzel bir sınıf
C Okulu, Ö73, Mart 2021
7. Teneffüs saatini düşündüğünde nasıl bir sınıfın olsun isterdiniz, anlatır mısınız?
Eğlenceli içinde oyun alanı olsun.
C Okulu, Ö79, Mart 2021
7. Teneffüs saatini düşündüğünde nasıl bir sınıfın olsun isterdiniz, anlatır mısınız?
Eğlenceli ve oyunlu.
D Okulu, Ö95, Mart 2021
7. Teneffüs saatini düşündüğünde nasıl bir sınıfın olsun isterdiniz, anlatır mısınız?
Sınıfta oyun oynayan güzel bir sınıf isterdim.
C Okulu, Ö87, Mart 2021

Şekil 21. 7. soruya öğrencilerin verdiği cevap örnekleri

4.2.2. Öğrenci Resim Analizlerine Göre İstenilen Sınıf Mekanı

Çocukların biz yetişkinlere kendilerini ifade etmesinde, olaylar ve durumlar hakkında düşünce ve hislerini yansıtmasında yalın bir anlatım aracı olan resmin payı oldukça büyüktür. Sözsüz bir iletişim aracı olduğundan kişilik özelliği olarak sözlü iletişim kurmakta zorlanan, istemeyen ya da sözlü anlatımın yapılmasının zor olduğu durumlarda çocuğu tanımada önemli bir kaynaktır (Diğler, 2012). Sözlü anlatımda olduğu gibi resimsel ifade de bir oluşumdur ve çocuk kendi resminde düşüncelerini ayrıntısıyla anlatma imkanı bulur ancak perspektif yetersizlikler resimde hatalara bazen de resmin basit kalmasına sebep olabilmektedir(Yavuzer, 2019). Fakat resmin bu eksik yanı sözlü anlatımda da oluşabilmektedir, ayrıca çocuklar farkında oldukları ya da olmadıkları duygu ve düşüncelerini heyecanlanmadan resim ile daha rahat bir şekilde ifade edebilme imkanı bulabilmektedir(Hatmatov, 2015). Resim çocukların psikolojik olarak içinde bulundukları durumları, diğer kişilerle olan ilişkilerini ve çeşitli duygularının dışa vurumu(Güven, 2009) olarak ifade edilirken, çocuk yaptığı resimlerle iç dünyası ile etrafındaki durumlar hakkındaki tutum düşünce ve görüşlerinin anlatma olanağı bulur(Yavuzer, 2019c). Resim çocukları anlamada tek başına kullanılabilecek bir araç değildir. Çocuğu en iyi anlamanın yolu bireysel özellikleri ve sosyal çevresi hakkında bilgi sahibi olmak, gözlemlemek ve resimleriyle beraber değerlendirmek gerekmektedir. Bu nedenle bu çalışmada resimleri daha sağlıklı değerlendirebilmek için çocuklara bir takım sorular sorulmuş ve yazılı cevaplar da istenmiştir. Çocuğun ankete verdiği cevaplar resminin değerlendirilmesinde yardımcı olmuştur. Bunların yanı sıra pedagojik olarak çocuğu bize anlatmaya yarayan bir araç olduğu gibi, onun zekâ, kişilik, yakın çevre belirleyicileriyle birlikte iç dünyasını yansıtan bir vasıta olması açısından oldukça değerlidir(Yavuzer, 2019). Ancak bu çalışmada resimler üzerinde zeka ve kişilik analizleri yapılmayıp sadece çocukların mekana yönelik neler istediklerini tespit etmek için resimde mekânsal değerler aranmıştır.

Alanında uzman iki kişiden resimler ile ilgili görüşleri alınmıştır. Alınan bu görüşler ışığında resimler tema, alt temalara ve kodlar şeklinde Microsolf Excel programına aktararak analiz edilmiştir. Resimdeki bireyler, renk kullanımı, mekanın örgütlenmesi, renk kullanımı, sınıfla ilgili veri ve etkinlik ile ilgili veriler şeklinde temalara ayrılmış. Her tema ayrı birer başlık olarak incelenmiştir. Daha sağlıklı verilere ulaşabilmek için öncelikle öğrencilerden elde edilen resimlerinden araştırmaya uygun olmayanlar analizden çıkartılmış, amaca uygun olanları analiz edilmiştir (Tablo 27).

Tablo 27. Resimlerin araştırmaya uygunluk durumu

	n
Resim incelemeye uygun	106
Resim incelemeye uygun değil(dış mekan, manzara, konuyla ilgisiz resim vb.)	36
Resim yok	12
TOPLAM	154

Tabloya göre elde edilen 154 resimlerden sadece 104 tanesi analiz edilmiş, diğer 40 tanesi inceleme dışı tutulmuştur. İncelenen resimlerde neler arandığı resimden hangi veriler elde edilmeye çalışıldığı Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28.İncelenen resimlere genel yaklaşım

Amaç	Kaynak	Veri
Sınıf mekanında serbest zaman etkinliği olarak beklentinin tespiti	Öğrenci resimleri	Etkinlikteki bireyler Renk kullanımı Mekan örgütlenmesi Sınıf ile ilgili veri Etkinlik ile ilgili veri Resme hakim öge Oyun türleri

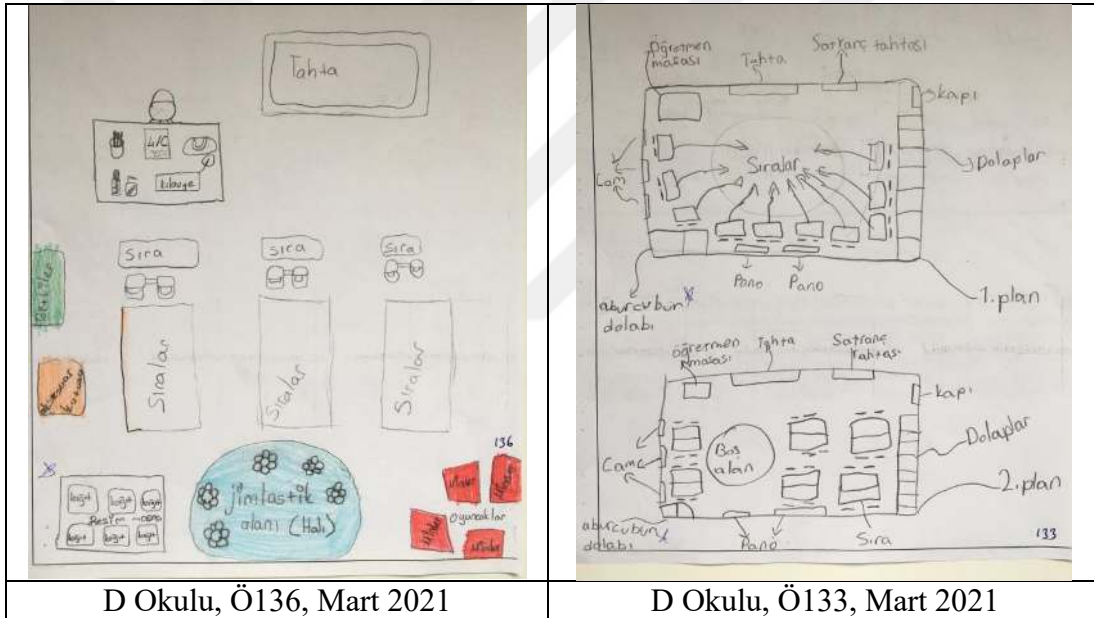
TEMA XIV: Resimdeki bireyler

Çocukların teneffüslerde kimlerle vakit geçirdiğini, kimlerle vakit geçirmek istediğini tespit etmek için resimde yer verilen bireyler incelenmiştir (Tablo 29). Çünkü çocuk yakın çevresindeki kişilerle olana ilişkisini, bağımlı, iletişimini çizerek ifade edebilir(URL-12,2021). Bu nedenle teneffüs saatin de yakın çevreden kimlerin çocuk için önemli olduğunu resimde çizilen bireyler incelenerek tespiti yapıldı.

Tablo 29. Resimdeki bireyler

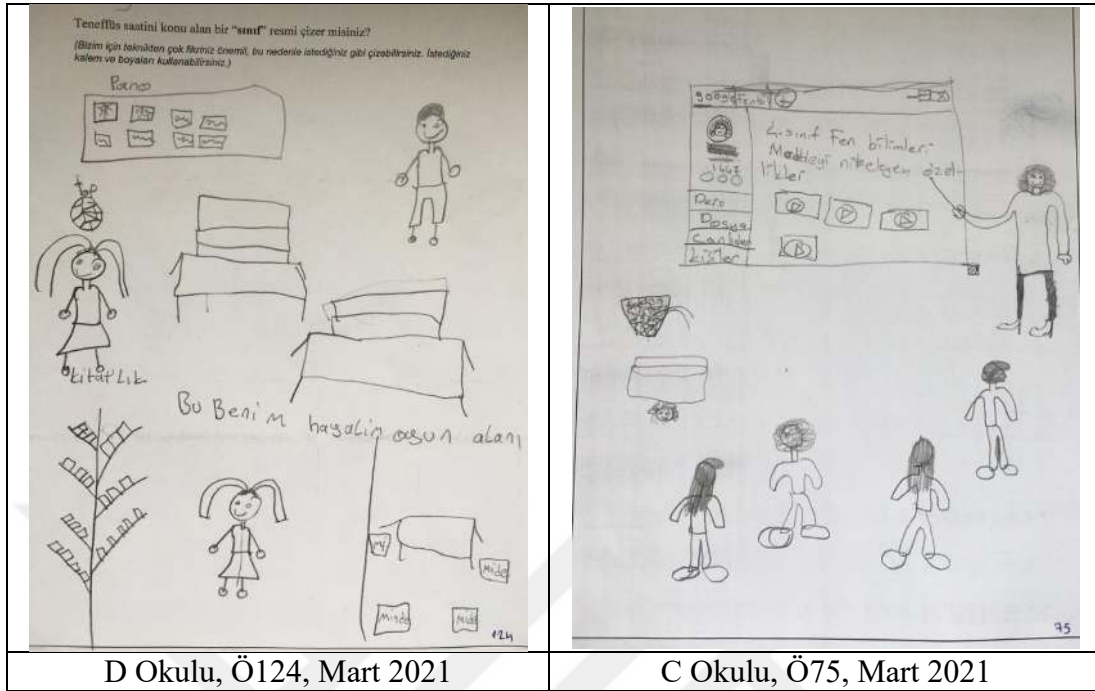
	Resim sayısı (n)	%
Birey yok	61	57
Sadece arkadaş var	37	35
Öğretmen var	5	5
Yalnız	3	3
TOPLAM	106	100

Tablo incelendiğinde resimlerde genellikle birey çizilmediği görülmüştür. Ancak resimlerde öğrencinin kendisini de çok az çizdiği görüldüğünden resimlerde öğrencinin sınıfta yapılmak istenilenlere odaklandığından birey çizmediği düşünülmektedir. Fakat arkadaşlarını çizdiği resimler de oran olarak bakıldığında %35’lik bir dilimde yer almaktadır. Bu da bize resimleri yaparken yönlendirmeler doğrultusunda sadece sınıfı çizmesi gerektiğini düşünmesi, ancak istediği bazı eylemleri arkadaşsız da yapılamayacağı için bazı resimlerde birey olarak arkadaşlara da yer verildiğini görülmektedir. Resimlerde öğretmen ögesine de çok yer verilmemesi teneffüslerde öğretmenin genel olarak sınıfta bulunmadığını ve etkinliklere katılmadığını göstermektedir. Öğrencilerin yapmış oldukları resimlerden bazıları aşağıda verilmiştir (Şekil 22).

Şekil 22. Vakit geçirilen bireylere örnek öğrenci resimleri

Şekil 22'nin devamı

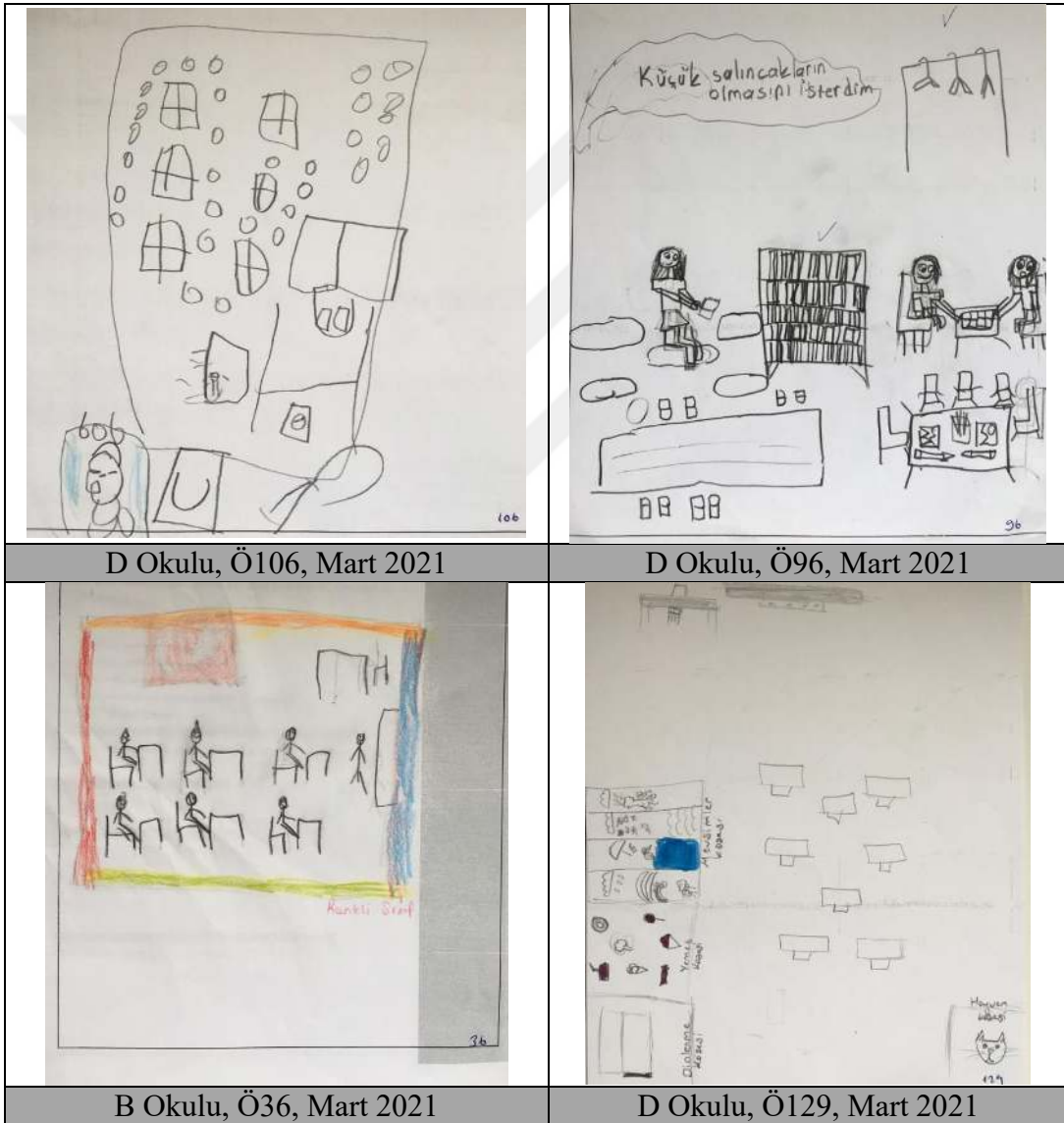
TEMA XV: Resimlerde Renk Kullanımı

Yapılan çalışmalar rengin duygusal ve fiziksel eylemlerden, nefes alma, nabız ve kan basıncına kadar birçok alanda bireyler üzerinde pek çok değişikliklere sebep olduğunu göstermektedir (Uludağ ve Odacı, 2002). Bu nedenle çocuklar içinde oldukça önemli bir uyarıcıdır. Çocuğun bulunduğu çevre içerisinde huzurlu olabilmesi, bedensel ve zihinsel faaliyetlerini geliştirmesinde önemli olduğu gibi renk bulunduğu alan içerisinde çocuğu mutlu da mutsuz da edebilir (Koç, 1999). Bu nedenle çocuğun hangi renkleri sevip, hangi renkleri sevmediği etrafında hangi renkleri görmek istediği oldukça önemlidir. Ancak bu çalışmada çocukların hangi rengi sevdiklerinin tespiti yapılmamış, sınıflarını renkli mi renksiz mi görmek istediklerini tespit etmek için resimlerde rengin kullanım miktarına bakılmıştır (Tablo 30).

Tablo 30. Resimlerde renk kullanımı

	Resim sayısı (n)	%
Renk kullanılmamış	64	60
Birden fazla renk kullanmış	27	26
Tek renk kullanmış	15	14
TOPLAM	106	100

Tablo incelendiğinde resimlerin %60 gibi büyük bir çoğunluğunda renk kullanılmadığı görülmüştür. Ancak bunu tek bir nedene bağlayıp renkli bir sınıf istenmemektedir gibi kesin bir sonuç çıkarmamız imkânsızdır. Öğrencinin o anki ruhsal durumu, boyalarının olmayışı resmi erken bitirmek istemesi gibi başka nedenlerinde olabileceği düşünülmektedir. Bunun yanında birden fazla renk kullanan öğrencilerin oranı da %26 ile azımsanmayacak bir orandadır. Kalan %14'lük bir öğrencileri grubu da resimlerinde sadece tek bir rengi kullandığı görülmüştür. Öğrenci resimlerinden bazılarında aşağıda ver yerilmiştir (Şekil 23).

Şekil 23: Renk kullanımına örnek öğrenci resimleri

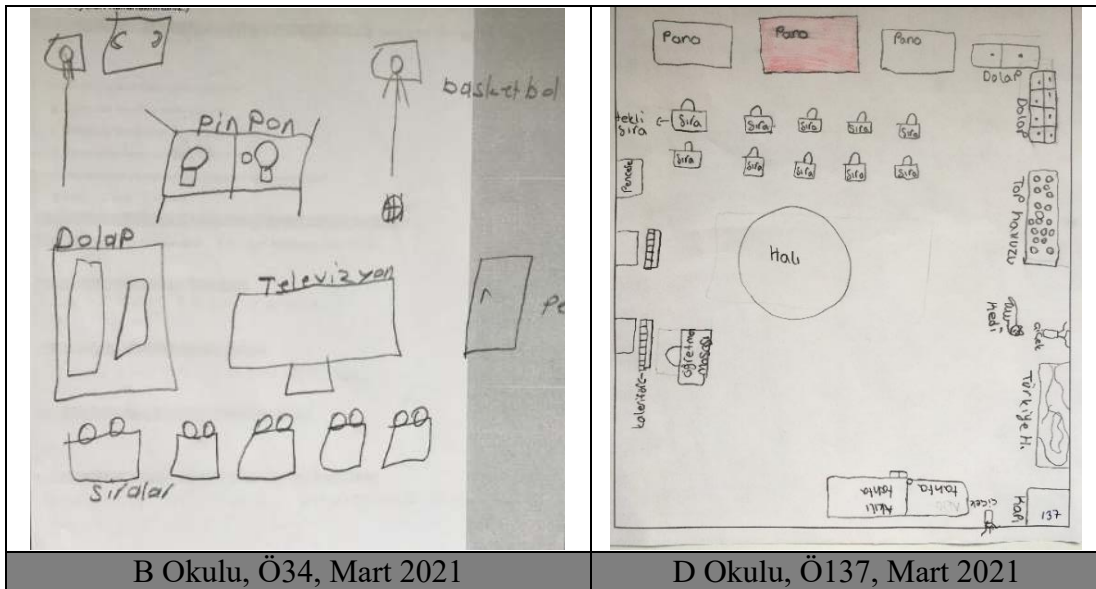
TEMA XVI: Sınıf Mekanının örgütlenmesi

Öğrencilerin sınıflarında nasıl bir düzen oluşturulmasını arzuladıklarını anlamak için resimlerde çizilen sınıf planları, masa ve sıra düzenlemesi, ders içi ve ders dışı donatıların resim üzerindeki durumu incelendi (Tablo 31).

Tablo 31. Resimlerde mekan örgütlenmesi

	Resim sayısı(n)	%
Esnek düzen	42	40
Geleneksel düzen	36	34
Etkinlik temelli düzen	28	26
Toplam	106	100

Tablo incelendiğinde öğrencilerin %40 'ı sınıflarının esnek bir düzende olmasını istedikleri görülmüştür. Hem serbest zamanda istedikleri etkinlikleri yapabilecekleri hem de ders zamanı ders dinleyebilecekleri sıra ve masa çizimleri bunu göstermektedir. Öğrencilerin %34'lük kısmı sadece sıra ve masa çizerek geleneksel sınıf düzeni betimlerken, öğrencilerin %26'sı sadece etkinlik ile ilgili resimler çizerek etkinlik temelli bir düzen betimlemiştir. Öğrencilerin resimlerinden bazılarını aşağıda yer verilmiştir (Şekil 24).

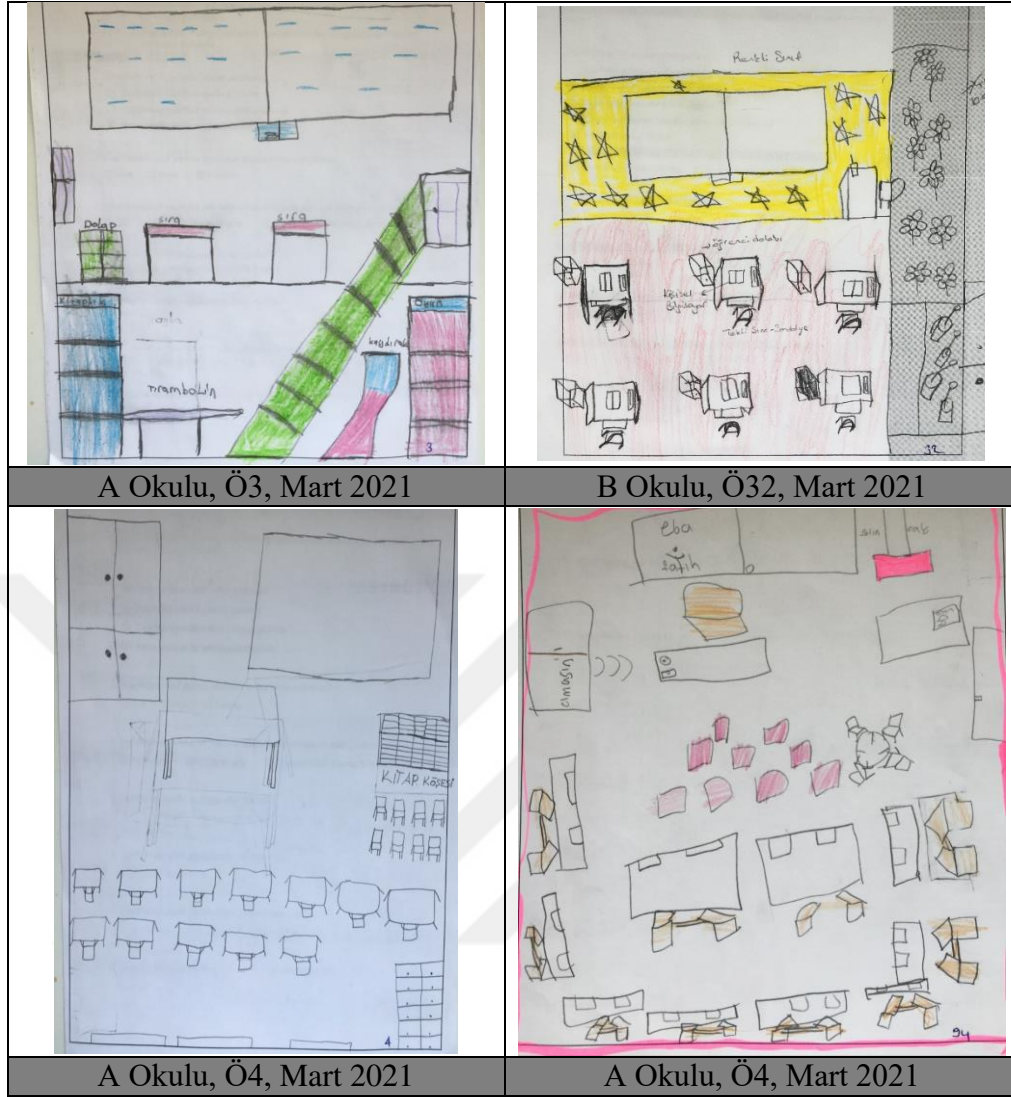

Şekil 24. Mekan örgütlenmesine örnek öğrenci resimleri

Tablo 32. Resmin bütününe hakim öge

Alt tema	Kodlar	n	%	n	%
Resmin merkezindeki öge	Masa/sıra	38	27	79	56
	Yumuşak zemin malzemeleri (halı, puf, minder)	12	8		
	Oyun köşesi	12	8		
	Salıncak	5	4		
Resmin merkezindeki öge	Öğretmen masası	4	3	79	56
	Masa tenisi	4	3		
	Futbol kalesi	3	2		
	Kitap okuma köşesi	1	1		
Büyük çizilen öge	Akıllı tahta	32	23	63	44
	Oyun alanı	14	10		
	Yumuşak zemin malzemeleri	8	5		
	Kaydırak/salıncak	6	4		
	Masa tenisi	3	2		
TOPLAM	13(öge)	142	100	142	100

Resmin tümüne bakıldığında resme hakim öge resmin merkezindeki öge ve büyük çizilen öge olarak iki alt tema da incelenmiştir. Resmin merkezine çizilen öge %48’lik bir oran ile masa/sıra olarak tespit edilmiştir. Daha sonra %15 oranında yumuşak zemin ve oyun köşesi tespit edilirken, merkeze çizilen diğer elemanlar salıncak, öğretmen masası, masa tenisi, futbol kalesi ve kitap okuma köşesi olmuştur. Büyük çizilen elemanlar ise %51 gibi büyük bir yüzdeyle akıllı tahta göze çapmaktadır. Bunu %22 ile oyun alana izlemektedir. Büyük çizilen öğelerde yumuşak zemin malzemeleri(minder, puf, armut koltuk vb.), kaydırak/salıncak ve masa tenisi de görülmektedir. Ayrıca resimlerde masa ve sıralar birbirine uzak çizilirken etkinlik alanlarının birbirlerine daha yakın çizilmesi, sıralarda otururken değil, arkadaşları ile etkinlikler yaparken daha samimi ve mutlu olduklarını gösterir. Öğrencilerin çizdiği resimlerden bazılarına aşağıda yer verilmiştir (Şekil 25).

Şekil 25. Resimdeki haki öğeye örnek öğrenci resimleri

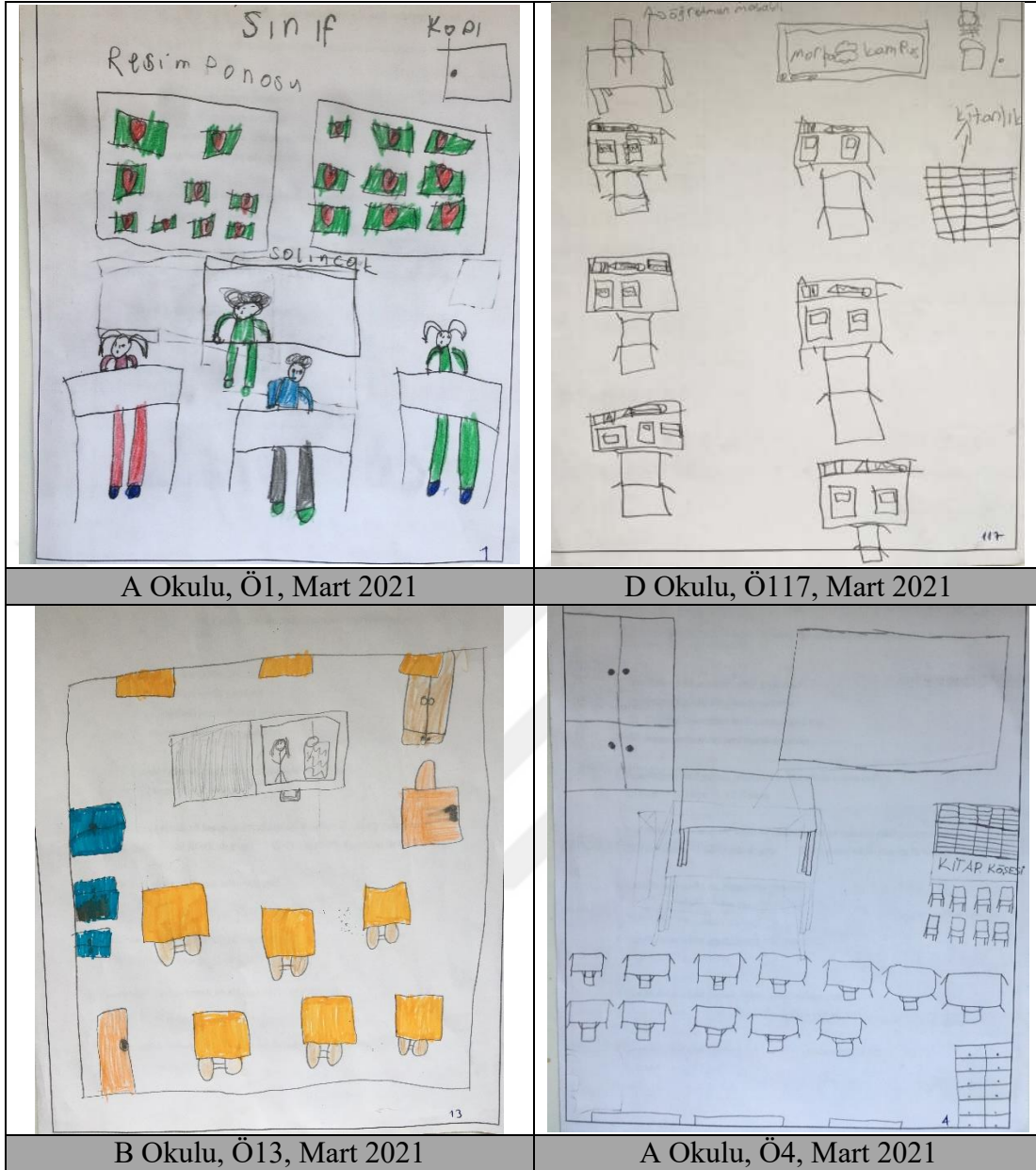
TEMA XVIII: Mekan ile ilgili veriler

Öğrencilerin resimlerde sınıf mekânını nasıl gördükleri, mekanda onları nelerin daha çok ilgilendirdiğini tespit etmek için resimde mekan ile ilgili veriler aranmıştır. Aranan mekansal veriler donatı/aksesuar ve yapısal elamanlar olarak iki alt temalarında incelenmiştir (Tablo 33). Çocukların mekana yönelik resimlerinde verdikleri ip uçları onlar için tasarlanacak mekanlar için önemli veriler barındırmaktadır. Bu nedenle onların tespiti oldukça büyük önem arz etmektedir.

Tablo 33. Öğrenci resimlerinin mekan öge ve bileşenler ile ilgili verileri

Alt temalar	Kodlar	n	%	n	%
Donatı/ aksesuar	Ders donatıları (masa/sıra)	72	21	285	83
	Akıllı tahta	65	19		
	Öğretmen masası	47	14		
	Minder, puf, armut koltuk	28	9		
	Kitaplık/dolap	25	7		
	Standart sınıf donatıları (çöp, pano, saat, kalorifer vb.)	22	6		
	Evcil hayvan	11	3		
	Süslemeler	11	3		
	Bitki	4	1		
Yapısal elemanlar	Kapı/pencere	45	13	57	17
	Duvar	12	4		
TOPLAM	11(öge)	342	100	342	100

Donatı/Aksesuar ve yapısal olarak ayrı alt temalarda incelenen mekana ait verilerde öğrencilerin büyük bir çoğunluğu yani yaklaşık %21'i resimlerinde donatı/ aksesuara yer vermişlerdir. Yapılan resimlerin sadece %16'sında kapı-pencere- duvar gibi yapısal elemanlara rastlanmıştır. Resimlerde en çok rastlanan donatı elemanı %21'lik bir oran ile masa/sıra olurken, bunu %19'luk bir oranla akıllı tahta ve %13 ile öğretmen masası olduğu görülmüştür. Normal sınıf içerisinde bulunmayan minder, puf, armut koltuk gibi elemanlar resimlerde sıklıkla kullanılmıştır. Kitaplık, dolap, bitki/evcil ve süslemeler resimlerde göze çarpan diğer donatı elemanlarıdır. Öğrencilere ait bazı resimler aşağıda verilmiştir (Şekil 26).

Şekil 26. Mekan ile ilgili verilere örnek öğrenci resimleri

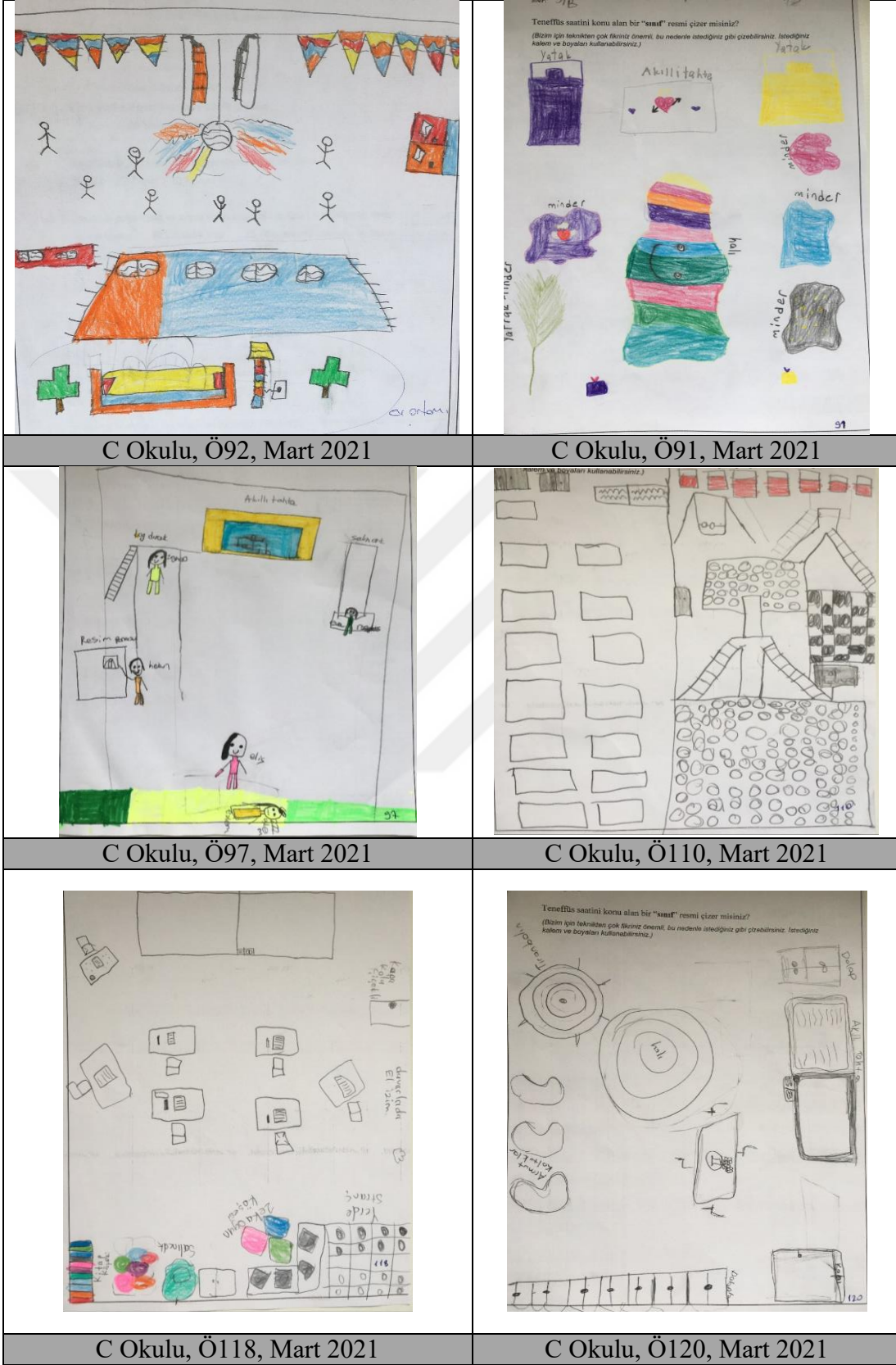
TEMA XIX: Resimlerdeki etkinlik ile ilgili veriler

Öğrencilerin sınıflarında yaptıkları ve yapmak istedikleri etkinlikler ile ilgili veriler elde edebilmek için mevcut mekana ait olmayan öğeler resimlerde aranmıştır. Çizilen etkinlik araçlarından yola çıkarak çocukların sınıfta hangi eylemlerde bulunmak istedikleri yorumlanmıştır. Tespit edilen etkinlik aracı/ yapılan etkinlikler alt teması ve kodlar şeklinde Tablo 34'te verilmiştir.

Tablo 34. Sınıfta yapılan etkinlikler ile ilgili veriler

Alt tema	Kodlar	n	%
Etkinlik aracı/ Yapılan etkinlik	Yumuşak zemin malzemeleri / Yatmak, yuvarlanmak	35	26
	Oyun köşesi/ Kişi ile oynamak	30	22
	Dijital oyun ekipmanları/Dijital oyun oynamak	12	9
	Kitap okuma alanı/Kitap okumak	10	7
	Salıncak / Sallanmak	9	7
	Masa tenisi/ Masa tenisi oynamak	5	3
	Kaydırak/ Kaymak	5	3
	Mini bahçe / Bitki yetiştirmek	4	3
	Akıl oyunları köşesi/Akıl oyunun oynamak	3	2
	Futbol kalesi/Futbol oynamak	3	2
	Jimlastik köşesi/ Jimlastik yapmak	3	2
	Top havuzu/ Top havuzunda oynamak	3	2
	Tv / Tv izlemek	2	2
	Sohbet alanı/ Sohbet etmek	2	2
	Pota/ Basket oynamak	2	2
	Havuz/ Yüzmek	2	2
	Sek sek çizgileri/ Seksek oynamak	2	2
	Trambolin, tırmanma duvarı/ Zıplamak, tırmanmak	1	1
Toplam	(19 öge)	133	100

Resimlerdeki etkinlik öğeleri incelendiğinde %26 ile en fazla zeminin yumuşak olması ve yerde daha güzel vakit geçirmek için minder, puf, armut koltuk gibi donatıları çizdikleri görülmüştür. Daha sonra %22'lik bir oran ile arkadaşları ile beraber vakit geçirebilecekleri oyun köşeleri çizdikleri incelenmiştir. %10'luk bir dilim ise Dijital oyun oynayabilecekleri ve kitap okuyacakları bir alan çizmiştir. Resimlerde salıncak, havuz top havuzu, sek sek, trambolin, tırmanma duvarı, basket potası gibi genellikle dış mekanda kullanılan ekipmanlara da yer verdikleri tespit edilmiştir. Resimlerde bu ekipmanların çizilmesi ile sınıf içerisinde serbest zamanlarda bunlarla vakit geçirmek istedikleri anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bu verileri içeren resimleri aşağıda verilmiştir (Şekil 27).

Şekil 27. Sınıfta yapılan etkinlikler ile ilgili öğrenci resimleri

TEMA XX: Sınıfta oynanan oyun türleri

Öğrencileri etkinliklerinin büyük kısmı oyun içerdiğinden oyunlar kendi içinde sınıflandırıldı. Resimlerde çizilen öğelerden çocukların hangi oyunu istediği tespit edildi. Araç kullanımına göre yapılan sınıflandırmaya çocukların hangi oyunu oynamak istedikleri ve bunun için hangi aracın gerektiğinin tespiti yapıldı (Tablo 35).

Tablo 35. Resme göre oyun türleri

Alt Tema	Oyun	Araç	Resim sayısı (n)	%
Araçsız oyun	-	-	-	-
Araçta oynanan oyun	Evcilik	Oyun köşesi	30	40
	Top oynamak	Top havuzu	3	4
Araçla oynanan oyun	Dijital oyun	Akıllı tahta	12	16
	Sallanmak	Salıncak	9	12
	Tenis oynamak	Tenis masası	5	6
	Kaymak	Kaydırak	5	6
	Futbol	Kale	3	4
	Akıl oyunu	Akıl oyunu masası	3	4
	Basket	Pota	2	3
	Sek sek	Sek sek çizgisi	2	3
	Zıplamak	Trambolin	1	2
	TOPLAM		75	100

Resimler incelendiğinde araç kullanımına göre oyun türleri sınıflandırmasında araçla oynanan oyun ve araçta oynanan oyun türleri tespit edilmiştir. Araçsız oyun türleri resimlerden tespit edilememiştir. Araçta oynanan oyunlarda evcilik köşesinde oynanan evcilik oyunu resimlerde görülen en fazla oyun türüdür. Bunu araçla oynanan oyunlarda akıllı tahta ile oynanan dijital oyunlar izlemektedir. Dikkat çeken diğer oyunlar salıncakta sallanmak, masa tenisi oynamak, kaymak, futbol, akıl oyunu oynamak, basketbol ve sek sek oyunu oynamaktır.

4.2.3. Eğitimcilerin Görüşlerine Göre İstenilen Sınıf Mekanı

Teneffüste öğrencilerin daha kaliteli ve keyifli vakit geçirebilmeleri için nasıl düzenlemeler yapılmalıdır sorusunu sorduğumuz eğitimcilerden aldığımız cevaplar tema, alt

tema ve kodlar şeklinde ayrı kategorilere ayrılarak incelenmiştir. Eğitimcilerden hangi bilgilere ulaşmak istenildiği Tablo 36’da verilmiştir.

Tablo 36. Eğitimci görüşlerine genel yaklaşım

Amaç	Kaynak	Veri
Sınıf mekanında serbest zaman etkinliği olarak beklentinin tespiti	Sınıf / Rehber öğretmeni görüşleri	İdeal teneffüs süresi Teneffüs saatinin verimli geçmesi için gereken düzenlemeler nelerdir?

TEMA XXI: İdeal Teneffüs Süresi

Öğrencilerin teneffüslerde istedikleri etkinlikleri yapıp kaliteli vakit geçirmeleri için bu sürenin ne kadar olması önemli bir ayrıntıdır. Eğitimcilere ideal sürenin ne kadar olması gerektiği sorusuna verdikleri yanıtlar aşağıda verilmiştir (Tablo 37).

Tablo 37. İdeal teneffüs verisine süresine ait veriler

Alt tema	Cevap veren eğitimci sayısı (n)	%
10dk		
15dk	15	71
20dk	6	29
TOPLAM	21	100

Toplam 21 eğitimcinin verdiği cevaplara bakıldığında 15 eğitimci ideal teneffüs süresinin 15 dk olması gerektiği söylemiştir. Sadece 6 eğitimci teneffüs süresinin 20 dk olması gerektiğini savunurken, 10dk teneffüs süresinin ideal bir teneffüs süresinin olmadığı ortaya çıkmıştır. %71’lik büyük bir oran teneffüs süresinin 15 dk olması yönünde ağırlık kazanırken, sadece %29 ‘luk bir oran teneffüsün 20 dk olması gerektiğini ifade etmiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere bu sürenin ne çok az ne de çok olmaması gerekmektedir.

TEMA XXII: İdeal sınıf düzenlemeleri

Sınıf öğretmenlerinin gözünden serbest zaman etkinliğine elverişli bir sınıf ortamının nasıl olması gerektiği sorusuna verilen cevaplar Tab'lo 38’de verilmiştir.

Tablo 38. Serbest zaman etkinliğine imkan sağlayan sınıf özellikleri

Yapılması gerekenler	Gelen eğitimci sayısı (n)	%
Oyun köşeleri	10	28
Okuma köşesi	9	25
Yumuşak zemin	5	14
Resim köşesi	4	11
Eğlence köşesi	4	11
Geniş olması	3	8
Spor aletlerinin olması	1	3
TOPLAM	36	100

Öğretmenlerden alınan cevaplara bakıldığında serbest zaman etkinliğine olanak sağlayan sınıf özelliklerinin başında % 28 oranında sınıfta oluşturulması gereken oyun köşeleri gelmektedir. Bunu %25 ile okuma köşesi, %14 ile yumuşak zemin, %11 ile resim köşesi ve eğlence köşesi izlemektedir. Sınıfın geniş olması, spor aletlerinin olması da verilen cevaplar arasındadır. Öğretmenlerin verdikleri cevaplara aşağıda yer verilmiştir(Şekil 28).

8. Çocukların teneffüste “sınıfta” geçirdiği zamanı verimli kılabilmek için nasıl düzenlemeler yapılabilir?

Sınıflar daha geniş ve daha büyük camlı, güneş alacak, şekilde planlar malı. Çok daha rahat alabilecekleri eğlence köşeleri planlanabilir.

SÖ3, Mart 2021

8. Çocukların teneffüste “sınıfta” geçirdiği zamanı verimli kılabilmek için nasıl düzenlemeler yapılabilir?

Sınıfta ayakkabısız olmalarını isterdim. Yerde öşümelerini engelleyecek bir halı olsaydı, isteyen yere oturur, isteyen yutarlanır, enerjilerini atabilecekleri pek çok aktiviteleri olabilir. Sadece teneffüste değil derste bile resimlerini yere uzanıp yapabilir, mindere ya da osmut koltuğuna oturup kitap okuyabilir ya da bağdaş kurup müzik dersinde ritim tutma çalışması yapabiliriz. Hayaller çok :)

SÖ12, Mart 2021

6. Çocukların teneffüste “sınıfta” geçirdiği zamanı verimli kılabilmek için nasıl düzenlemeler yapılabilir?

Sınıflarda hep bilinen oturma düzeni değiştirilmez, durumdur. Ancak yurt dışındaki eğitim ortamlarına baktığımızda bunun çocuklar için çok da yeterli olmadığını görüyoruz. Sınıflarda zihni geliştirici oyunlar (satranç, puzzle, dna vb) ve bunların olduğu köşeler yapılabilir. Akıllı tahtalara çeşitli etkinlikler ve oyunlar eklenerek hem teknoloji ile iç içe olmaları hem de zihni gelişimleri sağlanabilir. Ayrıca okullarda sadece kütüphaneler var ve bazı okullarda onlarda yok. Bunun için kitap okuma köşesi oluşturulabilir.

RÖ2, Mart 2021

Şekil 28. 8. soruya eğitimcilerin verdiği cevap örnekleri

Şekil 28'in devamı

6. Çocukların teneffüste “sınıfta” geçirdiği zamanı verimli kılabilmek için nasıl <u>düzenlemeler</u> yapılabilir? Sınıflar monoton yapıdan çıkarılarak, sınıflar hareketlendirilebilir (Aras veya mekânlar olarak) Mekân tasarımları canlı renk veya eşyalarla daha seçici olabilir. İyileştiren uzaktasmaları için grup oyunlarına dayalı oyun veya etkinlikler kullanılabilir.
RÖ3, Mart 2021
6. Çocukların teneffüste “sınıfta” geçirdiği zamanı verimli kılabilmek için nasıl <u>düzenlemeler</u> yapılabilir? Yaş ve gelişim alanlarına göre oyun, sosyal etkinlik kâşeleri
RÖ4, Mart 2021

5. İRDELEME

Bu bölümde çalışmada elde edilen veriler serbest zaman etkinlik dilimi için okullardaki mekan, zaman, sosyalleşme, etkinlik türü, davranış şekilleri, fiziksel koşullar olanaklılık ve beklenti kapsamında literatür verisi ile karşılaştırılarak yorumlanmış ve tartışılmıştır.

- Okulda serbest zaman diliminin geçirildiği mekanlar

Çocukların serbest zamanla ilgili sınıftaki hal ve hareketlerinin belirlenmesi ve teneffüslerde sınıfın öğrenci için ne denli önemli olduğunun belirlemek adına, çocukların teneffüslerde sınıfları ne kadar kullandıklarının tespiti yapıldı. Öğrencilerden elde edilen bulgular göstermektedir ki içinde bulundukları mevcut durum şartlarına göre teneffüslerde öğrenciler dış mekan olan bahçe ile sınıfın ikisini de kullanmaktadırlar. Çünkü öğrencilerin % 63 gibi büyük bir kısmı teneffüste hem sınıfı hem bahçeyi kullandığını ifade etmiştir. Bahçe ve sınıf ayrımına bakıldığında ise %25 ile sınıftan ziyade bahçenin daha yoğun kullanıldığı görülmektedir. Sadece sınıfın kullanımı ise %12 gibi az bir oranda kalmıştır. Çocukların açık alanlarda vakit geçirmelerinin olumlu sonuçları düşünüldüğünde, öğrencilerin teneffüs vakitlerini bahçede geçirmeleri bir rastlantı değildir. Çünkü özellikle doğal malzemelerin kullanıldığı okul bahçeleri, öğrencilerin bedensel, sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimleri üzerinde olumlu etkilerinin olmasının yanında yaratıcı düşünme becerileri kazanmaları konusunda da büyük bir etkiye sahiptir (Moore, 1986; Moore,1989; Lindholm, 1995; Moore ve Wong, 1997; Reid ve Sadi, 1997; Fjortoft ve Sageie, 2000; Fjortoft, 2004; Özdemir ve Yılmaz, 2008;akt, Tandoğan, 2016). Aynı zamanda okul bahçeleri çocukların özgürleştiği, rastlantısal eylemlerde bulundukları ve cesaretlendirildikleri mekanlar olarak oldukça önemlidir (Sebba ve Churchman, 1986). Ayrıca okul bahçeleri kentsel mekanda kapalı alanları sıkışmış bir çok çocuk için akranları ile iletişim kurduğu ve doğal hareket imkanına sahip olduğu önemli mekanlardan biridir. Okul bahçelerinin çocuk için sağladığı faydalar göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin serbest zamanlarını bahçede geçirmek istemeleri oldukça doğal olduğu düşünülmektedir. Buna karşın ilkökul öğrencilerinin teneffüs saatlerini daha çok nerede geçirdikleri tespit etmek amacı ile yapılan başka bir çalışmada erkek öğrencilerin boş zamanlarını koridorda geçirdiği, bahçe kullanımının 2. sınıf kullanımının ise 3. sırada tercih edildiği, kız öğrencilerin ise boş zamanlarında daha çok sınıfta bulundukları, bahçe ve koridor

kullanımında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür(Temel, 2019). Buradan da anlaşıldığı gibi teneffüslerde kullanılan mekanların yoğunluğu başka değişkenlere de bağlı olabileceği gibi okuldan okula da değişim göstermektedir. Okulun öğrencilere sağladığı imkanların bu sonuçları değiştirebileceği görülmüştür. Okullarda bulunan farklı mekanların çocuklara sunduğu imkanlar o mekanın kullanım sıklığını da doğru oranda etkilemektedir. Bunun yanında bu çalışmadan ve literatürdeki benzer çalışmalardan anlaşıldığı üzere öğrencileri teneffüs saatlerinde az ya da çok olsun farklı mekanları bir arada kullanmaktadırlar ve sınıf mekanı da bunlardan biridir. Diğer mekanlarda olduğu gibi sınıf mekanının daha yoğun veya az kullanılması çocuğa sunduğu olanaklar dahilinde, teneffüs saatinin kısa olması, sınıfın üst katlarda bulunması, çocuğun o an içinde bulunduğu sosyal ve psikolojik durum ile de açıklanabilir. Her ne sebepten olursa olsun serbest zamanda çocuk dışarı çıkmadığında bulunduğu sınıf mekânının çocuğun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir(Durmuş ve Gülay, 2018). Çünkü çocuğun gelişimine ve ilgisine hitap eden bir mekan onun gelişini ve keyifli vakit geçirmesini olumlu etkilemektedir.

Öğrencilerin serbest zamanda sınıf kullanma durumu eğitimcilerden alınan cevaplarla güçlendirilmiştir. Öğretmenlerden alınan cevaplar da öğrencilerden elde edilen bulguları desteklemektedir. Eğitimcilere göre de öğrenciler teneffüslerde büyük çoğunlukla bahçeyi tercih ederken 2. sırada sınıf 3. sırada ise koridoru aktif olarak kullanmaktadırlar. Öğretmenlerden alınan verilere göre öğrenci teneffüste ilk bahçeyi, bahçeye çıkmaya engel bir durum olduğunda ise sınıfı kullanıyor. İç mekanda geçirilen zaman içerisinde sınıfın dışında koridor kullanımı da görülmektedir. Bu da koridoru alternatif bir iç mekan olarak değerlendirip, serbest zaman etkinliklerine olanak tanıyacak şekilde düzenlenmesini fikrini ön plana çıkarmaktadır.

Öğrencilerin serbest zamanlarını sınıfta geçirmelerinin bir takım olumlu ve olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Öğrenciler ders saatlerini çoğunlukla kapalı mekanlarda geçirdiğinden, teneffüs saatini de aynı mekanda geçirmesi bazı olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Öğretmenlerden alınan uzman görüşlerinden elde edilen bulgular öğrencilerin serbest zamanlarını sınıfta geçirmelerinin olumsuz etkilerinin olumlu etkilerinden oldukça fazla olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin boş zamanlarını sınıfta geçirmelerinin; hareketsiz kalma, temiz hava alamama, derse kendini verememe, yorgun hissetme, sosyalleşememe, gözü dışarda kalma gibi olumsuz etkileri ön plana çıkarken, buna karşın, yakın etkileşimli oyun oynama, ödev tamamlama ve terlememe gibi az sayıda olumlu özelliğinden söz edilmektedir. Olumsuz özellikleri sayıca fazla olmasının yanında nitelik

olarak da bir çocuk için oldukça önemli fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını da sekteye uğratabileceği düzeyde olması kaygı vericidir. Çünkü bir çocuğun özgürce hareket etme, temiz hava alma en doğal hakkıdır. Sınıfta yapılacak nitelikli düzenlemeler ile bu olumsuz etkiler en aza indirilebileceği düşünülmektedir. Sınıfta vakit geçirmenin olumlu özelliklerinden tasarım kriterleri için zengin veri sunacak en önemli bulgu yakın etkileşimli oyun oynama özelliğidir. Okul bahçesinde daha büyük bir grupla oyun oynanmasına karşın sınıf içinde birbirlerine karşı daha samimi olan küçük gruplarla etkileşim halinde oyun oynandığı için çocuk kendini daha samimi ve güvenli bir ortamda hisseder dahası fazla sosyal olmayan içe kapanık çocuklar sınıf içinde kendini daha kolay ifade etme olanağı bulur. Teneffüs saatlerinin sınıfta ya da sınıf dışında geçirmenin olumsuz özelliklerinin olumlu özelliklerinden oldukça fazla olması çocukların teneffüslerde sınıfı kullanma alışkanlıklarını değiştirmemektedir. Bu nedenle mevcut sınıf şartlarını iyileştirecek bir takım düzenlemeler yapılması zorunluluğu öne çıkmaktadır. Çünkü sınıf sadece bilgilendirmenin yapıldığı yer değil ders içi ve ders dışı etkinliklere sunduğu olanaklar ile bireyler arası uyumu güçlendiren mekanlar olmalıdır(Yavuzer, 2019a). Sınıfın ders dışı etkinliklere sunduğu imkanları arttırarak sınıfın olumsuz yanlarının azaltılması gerekmektedir.

- Okullarda serbest zaman süresi

Öğrencilerin teneffüs saatlerini verimli geçirebilmeleri için teneffüsün süresinin de oldukça önemlidir. Güncel müfredatta ilkokullarda ilk teneffüs için 20 dk diğer teneffüsler için ise 10 dk süre verilmektedir. Teneffüsün ne kadar olması gerektiği konusunda net bir bilgi olmamakla beraber Memduhoğlu ve Taşdan (2008), teneffüslerin öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri kadar uzun olması gerektiğini belirtmiştir. İbret, Bayraktar ve Kocaman (2011), öğrencilerin teneffüs sürelerinin olması gerektiğinden daha kısa olduğu için yeteri kadar dinlenemediklerini, ihtiyaçlarını karşılayamadıkları ve derse geç kaldıklarını ifade etmiştir. Aktay, Arat ve Atalay (2019), ise ilkokul öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada ideal teneffüs süresinin 25-28 dk arasında olması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Reilly (2008), de çocuklara yetersiz gelen fiziksel aktivitelerin onların kilo sorunu ile karşı karşıya getirdiğinden obeziteyi artırdığını belirtirken 10 dakikalık teneffüs süresinde öğrencinin beslenme ve tuvalet gibi temel insani ihtiyaçlarını karşılamaya zor yettiğinden diğer fiziksel ihtiyaçlarını karşılamaya zaman kalmadığını belirtmiştir. Teneffüs süresi ile ilgili ideal sürenin belirlenmesi için eğitimci görüşlerinin alındığı bu çalışmada ideal teneffüs süresinin 15 dk olması gerektiği tespit edilmiştir. Fakat ideal teneffüs süresinin belirlenmesinde öğretmen ve öğrenci görüşleri ve ihtiyaçlarının yanı sıra okulun fiziksel

durumu, öğrenci sayısı gibi faktörlerin de etkisi olduğundan her okul için farklı bir sürenin belirlenmesi gerekmektedir (Yurdakal, 2019). Çünkü bazı okulların fiziksel şartlarından dolayı öğrenciler teneffüsleri istenilen verim düzeyinde kullanamamakta ve teneffüs süreleri yetersiz kalmaktadır (Gündoğdu, Saracaloğlu, Altın ve Üstündağ, 2015). Bu nedenle teneffüs süresi belirlenmeden önce okulun fiziksel şartları, kat sayısı, lavabo ve kantin gibi alanların sınıflara olan konumları da göz önünde bulundurulmalıdır.

- Serbest Zaman Etkinliklerinde Sosyal Ortam

Teneffüs süresinin belirlenmesi tasarımcıları aşan bir konudur ve genellikle her okulda sabit bir süre kullanılmaktadır. Fakat uygulanan mevcut teneffüs süresi içinde öğrencilerin kaliteli vakit geçirmeleri için gerekli düzenlemeleri yapabilmek için öğrencilerin bu süre içinde kimlerle vakit geçirdikleri hangi eylemlerde bulundukları hangi oyunları oynadıkları ve neler yapmak istediklerinin tespiti yapılmalıdır. Bu çalışmada öğrencilerin sınıfta genellikle tek başlarına vakit geçirmediikleri küçük gruplar halinde eylemlerde bulundukları tespit edilmiştir. Çünkü son çocukluk dediğimiz ilkökul çağı ‘gruplaşma dönemi’ nin başlangıcıdır ve takıma bağlılık, grup içindeki dayanışma bireysel faaliyetlerden önce gelir (Yavuzer, 2019a). İlkokul dönem, okulöncesi döneme göre bireysel etkinliklerin yerinin grup etkinliklerinin aldığı ve sosyal bilicinin arttığı dönemdir (Yavuzer, 2019b). Bu nedenle sosyal becerileri en üst noktaya çıkarmak için öğrencilerin arkadaşlarıyla paylaşımlarda bulunabilecekleri mekânların yaratılması ve çocukların kendilerinin ifade etmelerine imkân sağlanması hem çocukların sosyal becerilerinin gelişmesine buna paralel olarak da akademik başarılarının artmasına katkı sağlayacağı vurgulanmıştır (Dilci ve Kök, 2013). Çünkü sosyal becerilerin gelişmemesi, çocuğun okul başarısında, sosyal ilişkilerinde ve uyum gerektiren diğer durumlarda etkili bir faktör olabilmektedir (Akkök, 1999). Öğrenciler sorulara verdiği cevaplardan teneffüslerde küçük gruplar halinde etkinlik yaptıkları tespit edilmiştir. Küçük gruplar halinde yapılan etkinlikler %69 iken, büyük gruplar halinde yapılan etkinlikler %27, bireysel etkinlikler ise %4'lük gibi küçük bir oranda olduğu görülmektedir.

- Serbest zaman davranış türleri

Teneffüslerde sınıfta sergilenen davranışlar bireysel ve grup adı altında, aktif, pasif, bilişsel ve sanatsal davranışlar olmak üzere dört başlık altında incelenmiştir. Bireysel davranışlarda pasif davranışlar ön plana çıkarken grup davranışlarında aktif davranışlar ön plandadır. Öğrenciler sınıfta bireysel olarak kitap okuyup etrafi seyretme gibi pasif davranışların ön plana çıktığı tespit edilirken, aktif davranış olarak ise sınıfta dolaşmak ve beslenme yapma eylemleri görülmektedir. Bilişsel davranışlarda derse hazırlık eylemi,

sanatsal davranışlarda ise resim yapma eylemi yaygındır. Grup davranışlarında büyük bir oranda oyun oynama ile aktif davranışların öne çıktığı görülmüştür. Grup olarak öne çıkan pasif davranış ise sohbet etme eylemidir ki, bu davranış da öğrencilerin etkili konuşma ve birbirlerini dinleme becerisini geliştirmesi açısından önemli bir sosyal etkinliktir. Bilişsel davranışlarda akıl oyunları oynamak, sanatsal davranışlarda da bireysel davranışlarda olduğu gibi resim yapma eylemi daha sık görülmektedir. Eğitimcilerden alınan bilgilerde benzer davranışların olduğunu göstermektedir. Bireysel olarak daha çok akıllı tahta ile oynamak ödev ve resim yapmak, kitap okumak gelirken grup olarak oyun oynamak sohbet etmek ve akıl oyunu oynamak öne çıkmaktadır. Tezcan (2020), teneffüsle ilgili yaptığı çalışmada öğrencileri teneffüslerde kapalı mekanlarda daha çok kitap okuduğu, satranç oynadığı, oyun oynadığı, resim yaptığı, tuvalete gittiği ve ders çalıştığı sonucuna ulaşmıştır. Sınıf içi yapılan davranışlar başka bir çalışmada beslenme yapmak, oyun oynamak, ders çalışmak, resim yapma kitap okuma ve genel ihtiyaçlar olarak tespit etmiştir (Aktay, Arat ve Atalay (2019). Gür ve Düzenli (2004), de grup ve birey ayrımına girmeksizin öğrencilerin serbest zamanlarında sınıf içinde tahtaya yazı yazmak, koşmak, kitap okumak, ödev yapmak, etrafı izlemek, arkadaşlarına sarılmak, beslenme yapmak ve taklit etme davranışlarının öne çıktığı sonucuna varmıştır. Böylece öğrencilerin serbest vakitlerinde iç mekan olan sınıflarda benzer davranışlar sergilediklerini sonucuna varılmıştır. Ancak kesin bir kanıya varmak için daha çok çalışmanın yapılması gerekmektedir. Okul bahçelerindeki davranış şekilleri ve genel olarak okullarda sergilenen davranışlar ile ilgili çok sayıda çalışmaya ulaşılrken, sınıf mekanları ile ilgili çalışmalar oldukça azdır(Gömleksiz, Kilimci, Vural, Demir, Koçoğlu ve Erdal, 2008; Acar, 2014; Acar, 2015; Tandoğan, 2016; Karadeniz, Özyavuz, Türk, Topaloğlu ve Bayram,2018; Temel, 2019).

Yapılan incelemelerde oyun oynama davranışlarının ön plana çıktığı görülmüştür. Bu oyunların neler oldu, öğrencilerin okullarda hangi tür oyunları oynadıklarının tespiti yapılmıştır. Literatürde birçok etkenin oyun tercihinin etkilediğinden bahsetmektedir. Bunlardan en çok üzerinde durulan faktör ise cinsiyettir (Fein, 1981; Pellegrini, 1992, akt: Piten ve Pilten, 2013). Yapılan çalışmalar incelendiğinde cinsiyetin, oyun tercihleri, oyun alanı seçimleri, oyun alanlarını paylaşma biçimleri, birlikte oyun oynama alışkanlıkları gibi bir çok durum üzerinde etkili olduğu görülmüştür(Sanders ve Harper, 1976; McLoyd, 1980; Fein, 1981; Connoly, 1983; Thorne, 1993; Harper ve Huie, 1998; Ihn, 1998, akt; Pilten, Pilten, 2013). Ancak bu çalışmada cinsiyete bağlı mekânsal düzenlemelerin yapılması amaçlanmadığı için, kız erkek ayrımına gidilmemiş yalnızca öne çıkan oyun türlerinin tespit

edilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada öne çıkan oyun türleri ise akıllı tahta ile oynamak, yakalamaca oynamak, saklambaç oynamak, taş kağıt makas oynamak, yerden yüksek, satranç oynamak, yapboz yapmak, mangala, yazı tura oynamak, evcilik oynamak, şişe çevirme, isim şehir, top oynamak, oyuncak ile oynamak, sek sek oynamak ve vampir köylü oyunudur. Oyunların tür dağılımlarına bakılınca geleneksel oyunlar, modern oyunlar ve dijital oyunların öne çıktığı kurallı oyunlar olduğu görülmektedir. Ancak cinsiyete bağlı oyun tercihlerine bakınca kız çocuklarının daha çok ip atlama, istop, yakar top, saklambaç, sek sek ve ebecilik; erkeklerde ise futbol, koşmaca, saklambaç ve misket ön plandadır (Yavuzer, 2019b). Okul çağı çocuğunun oyuna yönelik algılarının değerlendirildiği bir çalışmada erkek öğrencilerin daha çok top, askerlik, dijital oyunlar, futbol oynadıkları görülürken, kızların daha çok evcilik, sek sek, ip atlama, yakalamaca, saklambaç, dijital oyunlar oynadıkları belirlenmiştir (Piltin ve Piltin, 2013). Oyun türlerinin belirlenmesinde cinsiyet ayrımı yapan bu çalışmalar da sınıf içi oyunlar özelinde almayıp okullarda tüm alanlarda oynanan genel oyun türlerinin tespiti yapılmıştır. Sadece Gür ve Düzenli (2004), serbest zamanda sınıf için davranışlarını inceleyen çalışmalarında bazı oyun türlerine değinmiştir.

Öğrencilerin bulundukları sınıf şartları düşünüldüğünde sergiledikleri davranışlar belirli eylemler etrafında toplanmaktadır. Bu nedenle mevcut sınıf mekanlarını öğrencinin isteği doğrultusunda daha farklı mekanlar tasarlamak için öğrencilerin sınıfta yapamadıkları ve yapmak istedikleri davranışların neler olduğunun tespiti yapıldı. Öğrencilerin sınıfta daha çok aktif davranışlarda bulunmak istedikleri görülmüştür. Daha fazla ve farklı oyunlar oynayabilmek, sınıfta koşmak ve hareketli oyunlar oynamak istedikleri arasındadır. Literatüre bakıldığında ilkökul öğrencilerinin serbest zamanlarında sınıfta neler yapmak istediklerine dair bir bulguya ulaşılamazken, ortaokul öğrencilerinin sınıfa yönelik beklentilerinin incelendiği bir çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen veriler de öğrencilerin akranları ile daha verimli vakit geçirebilecekleri alanlar, teknolojiyi daha aktif kullanabilecekleri bir ortam, çalışmalarını gerçek dünya ile ilişkilendirebilecekleri materyaller, yaptıkları şeylerin sevdilerek yapılmasını kolaylaştıracak öğretmen profili, daha fazla hareket edebilecekleri düzenlemeler, monotonluktan kurtarılmış, farklı eylemlere imkan sağlayan mekanlar istedikleri tespit edilmiştir (URL-13,2021). Öğrencilerin serbest zamanlarında sınıf içinde yapmak istedikleri davranışların tespitine yönelik çalışmaların bulunamaması, bir eksiklik olarak görülüp, bu alanda çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Ancak bu şekilde farklı sınıf mekanları düzenlemeleri yapıp, öğrencilerin daha çok kendilerini buldukları, rahat ve özgür hissettikleri sınıflar tasarlanabilir.

Öğrencilerin okullardaki davranışları genellikle oyun davranışı üzerinden incelenmiş ve serbest zaman denilince çoğunlukla okul bahçeleri kapsamında çalışmalar yapılmıştır. Serbest zaman etkinliği için sınıfın da en önemli mekanlardan biri olduğu ve öğrencilerin teneffüslerde oyundan başka davranışlarda da bulunduğu tespit edilmiştir. Bu sebepten dolayı sınıf serbest zaman etkinliği için en önemli mekanlardan biri olmasına karşın okullarda serbest zaman planlamasının koridor ve bahçeyi içine alan bir yaklaşım ve sergilenen tüm davranışlara olanak tanıyabilen bir düzenleme ile bütün olarak ele alınması istenilen/beklenen çözümü getirecektir.

- Mevcut sınıf mekanlarının serbest zaman etkinlikleri için uygunluğunun fiziksel koşullar açısından değerlendirilmesi

Mevcut sınıf mekanları incelendiğinde tek tip bir mekan anlayışı olduğu göze çarpmaktadır. Sınıf boyutları 40- 45 m² arasında değişirken sınıf kapasiteleri 16-20 kişiden oluşmaktadır. Kişi başına ortalama 2.3 m² alan düşmektedir. Bu da Meb'in eğitim kurumları standart yönergesindeki bir ilköğretim sınıfı 20 m² den az olamaz ve her öğrenci başına 1.2 m² lik kullanım alanı olmalıdır düzenlemesine uymaktadır (URL-13,2021). Sınıf mekanlarında genel olarak hepsinde aynı donatı ve aksesuarlar bulunmaktadır. Bunlar genelde ders içi kullanılan masa/sıra, eşya dolapları, kitaplık, öğretmen masası, akıllı tahta, panolar askılık ve çöp kovasıdır. Masa ve sıraların arka arkaya tahtayı ve öğretmen masasını görecekle düzenlendiği, sıraların tek veya iki kişilik olduğu, duvarların öğrenci çalışmalarının sergilendiği panolardan, eşyalarını koydukları dolaplardan oluşan geleneksel sınıf düzeni göze çarpmaktadır. Serbest zamanlarda kullanılmak üzere sınıflarda yapılan düzenlemelere, donatılara ve tanımlı alana sadece bir sınıfta rastlanmıştır(Şekil 31). Bu sınıfta da boş zamanlar için ayrı bir alan oluşturulmasına karşın içerisine çocukların ilgisini çekecek, keyifli vakit geçirebilecekleri donatılardan yoksun olduğu görülmektedir. Oluşturulan mekanın kalitesi yüksek olmasa da istenildiğinde çocuklar için sınıf içerisinde farklı alanlar yaratabileceğinin somut bir örneği olması açısından oldukça değerlidir. Bunun dışında iki sınıfta ise ders dışı kullanılan küçük masa ve tabureler görülmüştür. Ancak bu sınıflarda serbest zaman için belirli bir alan tanımlaması ve düzenlemesi bulunmamaktadır.

Bu çalışmada görülen sınıf düzeni Tekindal ve Sönmez'in (1998), ilköğretim okullarında öğrencilerin ve fiziki durumun organizasyonun incelendiği çalışmadaki bulgularla benzerlik göstermektedir. Sınıf içi organizasyonun incelendiği başka bir

çalışmada da donatılar arası ergonomik ölçülere değinilirken, her öğrenciye en az 2 m² alan düşmesi gerektiğinden ve her öğrencinin kendine ait dolabının ve askılığının olması gerektiğinden bahsederken, sınıfın öğrenme ve öğretmeyi etkili hale getirecek donatı, düzenleme, renk ve çeşitli objelerden oluşan bir mekan yaratmanın öneminden bahsedilmiştir(Küçükoğlu ve Özerbaş, 2004).

Şekil 29. Serbest zaman etkinlik alanına örnek bir sınıf mekanı

Şekeroğlu (2013), yaptığı yüksek lisans tezi araştırmasında, sınıf ortamlarının benzer nitelikte olduğu ve mekanların araç-gereç, teknik kapasite yönünden düzene koyulması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde benzer sınıf düzenlerinin olduğu görülürken, ilkökul sınıfları ile ilgili yapılan çalışmalarda çoğunlukla etkili öğrenmenin gerçekleşebilmesi için nasıl düzenlemeler yapılmalıdır sorusu üzerinde durulurken, serbest zaman davranışlarına olanak tanıyacak düzenlemeler göz ardı edilmiştir.

Sınıfın serbest zaman etkinlikleri bağlamında eğitimcilerden alınan görüşler incelendiğinde ise sınıfın serbest zaman etkinliği için olumlu yanının olumsuz yanlarına göre oldukça az olduğu görülmüştür. Tüm sınıfların benzer özellikte olduğu, hem ders içi hem de teneffüslerde aktif bir şekilde kullanılan akıllı tahtanın var oluşu göze çarpan ortak bir özelliktir. Bunun yanında akıl oyunlarının bulunması da diğer bir olumlu özellik iken, akıl oyunlarını oynayacakları tanımlı alanlar ve yüzeylerin olmayışı akıl oyunlarının aktif bir şekilde kullanılmasını zorlaştırdığından bahsedilmektedir. Masalar üzerinde oynanan oyunların teneffüs saati bittiğinde kaldırılması gerektiğinden, yarıda kalan oyunlara bir sonradan devam edilememesi çocukların oyun oynama arzularında azalmalara sebep olmaktadır. Sınıfın sahip olduğu olumsuz özelliklerine bakıldığında farklı etkinlik türlerine

olanak sağlayan oyun köşelerinin olmayışı eğitimciler tarafından büyük bir eksiklik olarak nitelendirilmektedir. Bunun için sınıfların dar olduğunu ve daha geniş sınıflarda böyle köşelerin oluşturulmasının daha kolay olacağı belirtilmektedirler. İlkokullarda mevcut sınıfların durumları ile ilgili öğretmen görüşlerinin alındığı bir çalışmada da benzer bulgulara ulaşılmış, sınıfların standart bir düzende ve benzer ders içi materyallerin olduğuna, değinilirken, sınıfların sınıf seviyesine ve farklı etkinliklere olanak sağlayacak şekilde düzenlemesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır (Güner ve Kartal, 2019). Sınıf mekanının elverişliliğinin artırılması bu noktada önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı yaş grupları ve özellikteki çocuklar için serbest zamanlarını sınıfta grup ve bireysel olarak değerlendirecekleri olanakları sunmak esastır. Çocuğun bilişsel, psiko-sosyal ve akademik gelişimi için bu bir gerekliliktir. Yeni okul tasarımlarında sınıf boyutlarının serbest zaman etkinlik planlamasına göre yeniden değerlendirilmesi, mevcut okullardaki sınıf boyutları dikkate alınarak neler yapılabileceği başta iç mimarlar olmak üzere farklı disiplinlerdeki uzmanların bir araya gelerek bu konuda çözüm üretmesi gerekmektedir. Çözüm üretilmesi konusunda kullanıcı olan öğretmen / öğrenci görüş ve düşüncelerinin de alınması sınıfın serbest zamanlarda da daha verimli kullanılmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Mevcut sınıflardaki eksikliklerin tespit edilmesi yeni yapılacak sınıfların kalitesinin artırılması konusunda önemli veriler sunacağından bu tarz çalışmaların artması bir zorunluluktur.

- Mevcut sınıf mekanlarının serbest zaman etkinliklerini için sunduğu olanaklılık

Öğrencilerin serbest zaman mevcut davranışları ve yapmak istedikleri davranışlar bulundukları sınıf mekanlarında ne kadar karşılık bulmaktadır? Elde edilen veriler incelendiğinde sınıf mekanında bu davranışları karşılayacak çeşitliliğin bulunmadığı görülmüştür(Tablo 43). Sohbet etmek, akıl oyunu oynamak, resim yapmak, kitap okumak gibi eylemlerin birçoğu bu davranışlar için özel alanlar olmadığından masa ve sıralarda gerçekleşmektedir. Dijital oyun ve akıl oyunu için akıllı tahta kullanılmaktadır. Resim yapma eylemi ise masa ya da tahtada gerçekleşmektedir. Oyun oynamak için herhangi bir düzenleme ve alan tanımlanamamaktadır. Sınıfta gezinmek için masa aralarının kullanıldığını düşünülmekte, evcilik ve sek sek için yine tanımlı bir alan donatı bulunmamaktadır. Sallanma ve tırmanma gibi hareketli eylemler için de sınıflarda herhangi bir düzenleme görünmemektedir.

Tablo 39. Davranış ve mekânsal karşılık tablosu

	Mevcut sınıf olanakları							
		Öğretmen masası	Masa	Kitaplık	Akıllı tahta	Tahta	Pano	Eşya dolabı
Serbest zaman davranışları	Sohbet etmek							
	Dijital oyun							
	Akıl oyunu oynamak							
	Yere oturmak							
	Resim yapmak							
	Kitap okumak							
	Oyun oynamak							
	Sınıfta gezinmek							
	Evcilik oynamak							
	Sek sek oynamak							
	Sallanmak/tırmanma							

 Davranışın mekânsal karşılığı yok

 Davranışın mekânsal karşılığı var

Sınıf içerisindeki olanaklar ve davranışları göz önüne alındığında, sınıfın bu gereksinimleri karşılamadığı görülmektedir. Sıra, tahta, zemin, tavan vb. sınıfı oluşturan öğelerin bir bütün olarak ele alınarak çocukların etkinliklerine imkan verecek şekilde organize edilmesi gerekmektedir. Kullanılan donatıların farklı faaliyetlere imkan tanıyacak şekilde tasarlanması, en çok kullanılan masa ve akıllı tahtaya alternatif öğelerin bulunması ve kullanılması donatı çeşitliliğini beraberinde getirecek ve öğrencilerin fiziksel, bilişsel, sosyo- kültürel yönlerinin gelişmesinde ve sınıf içinde yaşanan olumsuz durumların da önüne geçilmesinde yararlı olacaktır. Sıkılma, yalnız kalma ve boşluk duygusundan kurtulabilir, etkili ve olanaklı bir mekan ile zamanını iyi kullanarak bireysel veya yalnız bir şekilde serbest zamanını en iyi şekilde kullanma olanağı bulabilir

- Serbest Zaman İçin “İdeal Sınıf”

Mevcut davranışlar ve sınıf düzenlemelerinin irdelenmesinin ardından öğrencilerin ve eğitimcilerin nasıl bir sınıf istedikleri ile ilgili veriler irdelenerek ideal sınıf düzeninin nasıl olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerden elde edilen veriler irdelendiğinde öğrencilerin geleneksel düzende bir sınıf yerine esnek düzende bir sınıf mekanı ve sınıflarda ders dışı etkinlikler de yapmak

istedikleri resimlerinde görülmektedir. Resimlerden ulaşılan esnek sınıf düzeni anket sorularına verdikleri cevaplar ile de desteklenmektedir. Çocuğa sınıfının nasıl olmasını istediği sorulduğunda sırasıyla grupça oyun oynama yerinin olduğu, güzel görünen, gürültünün fazla olmadığı, yumuşak zemin malzemelerinin(puf, minder, halı) bulunduğu, eğlenceli, renkli ve daha çok dış mekanda kullanılan kaydırak, salıncak trambolin gibi elemanların olduğu bir sınıf istedikleri belirlenmiştir. Buradan da anlaşıldığı gibi çocuk aslında ev ve dışardaki oyun ortamını sınıf ortamında da görmek istemektedir. Ders dışında sınıfta arkadaşları ile eğlenceli vakit geçirip oyunlar oynamak istediği anlaşılmaktadır. Ankete verdikleri cevaplarda renkli bir sınıf istedikleri ön plan çıkarken resimlerinde renk kullanımı oldukça azdır. Yapılan 106 resimden sadece 27 tanesinde çok renk kullanılmış, 15 tanesinde sadece tek renk, 64 tanesinde ise hiç renk kullanılmamıştır. Resim verileri ve anket verilerindeki renk kullanımının birbirini tutmaması, resmi yaparken boya kalemlerinin olmaması, erken bitirmek için boya kullanmak istememesi gibi nedenlerinin olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin sınıflarında en çok neye dikkat ettikleri, hafızalarına sınıfla ilgili en çok neyin kazındığını ve sınıflarında en çok neyin olmasını istediklerine resimlerine hakim olan öge belirlenerek ulaşılmaya çalışılmıştır. Resimlere bakınca ağırlıklı olarak masa ve sıra göze çarparken, akıllı tahta ve yumuşak zeminin ön plana çıktığı görülmektedir. Masa/sıra ve akıllı tahta mevcut sınıflarda bulunurken yumuşak zemin mevcut sınıf mekanlarında olmayan bir düzenlemedir. Buradan da aslında öğrencilerin masa/sıra ve akıllı tahtadan bağımsız bir sınıf düşünemedikleri ama zemin olarak da daha rahat ve konforlu vakit geçirebilmek için zeminde halı minder, armut koltuk tarzı ev ortamı oluşturan donatıları istedikleri anlaşılabılır. Akıllı tahta hem öğrenci hem de eğitimci görüşlerinden de anlaşıldığı gibi serbest zaman etkinliklerine olanak sağlayan en önemli ve tek mevcut öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Resimler bir bütün olarak incelendiğinde mekanla ilgili masa/sıra, akıllı tahta, öğretmen masası, kapı pencere, kitaplık ve standart sınıf donatıları(çöp, askılı, pano, saat, kitaplık, dolap) gibi verilere rastlarken, etkinlik ile ilgili olarak da yumuşak zemin(armut koltuk, puf, minder),oyun köşesi, dijital oyun ekipmanları, kitap okuma alanı ve genel olarak sınıf dışında görmeye alışkın olduğumuz mekan donatıları(kaydırak, salıncak, tırmanma duvarı, masa tenisi, trambolin, top havuzu, mini bahçe, futbol kalesi, havuz, sek sek) ön plana çıkmaktadır. Yapılan başka bir çalışmada öğrencilerin sınıf ortamını lunapark, piknik alanı, arkadaşları ile eğlenceli vakit geçirebilecekleri, oyun oynayacakları yer olarak algıladıkları görülmüştür(Şekercioğlu, 2013). Bu da öğrencilerin dış mekana ve eve ait hoşlandıkları ortam düzenlerini sınıflarında

da görmek istedikleri sonucunu ortaya çıkarmıştır. Resimler oyun odaklı incelendiğinde evcilik köşeleri ve akıllı tahtanın çokça yer alması çocukların boş vakitlerinde evcilik ve dijital oyunlar oynamak istediği sonucuna varılmaktadır. Resimlerden ve anketlerden elde edilen veriler birbirini destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Sınıfa yönelik memnuniyetleri sorulduğunda büyük bir çoğunluğun sınıfından memnun olduğunu görülürken, sınıfa yönelik istekleri ve yaptıkları resimler irdelendiğinde bulundukları sınıflardan memnun olma durumunun aslında pek de olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu da öğrencilerin farklı bir sınıf ortamında hiç bulunmadıkları ve farklı amaçlara imkan tanıyan sınıf mekanı görmedikleri için bulundukları sınıfı kıyaslayamadıkları ve memnun olduklarını söyledikleri düşünülmektedir.

Öğretmenlerin sınıfa yönelik beklentileri irdelendiğinde bir sınıfta serbest zamana yönelik oyun köşelerinin olması gerektiği vurgulanmıştır. Farklı ilgi alanlarına yönelik oluşturulan oyun köşelerinin çocukların boş zamanlarında sıkılmadan vakit geçirmelerini sağlarken arkadaşları ile yakın ilişkiler kurarak sosyalleşmelerine de imkan tanıyacağı için oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Oyun köşelerinden sonra okuma köşelerinin olması gerektiği sonucuna ulaşılrken bu oyun köşelerinin çocuklarda ilgi uyandıracak şekilde tasarlaması kitap okumaya yönelik ilgiyi arttıracığı eğitimcilerin ortak görüşlerindendir. Zeminin yumuşak olması ve oturacakları, uzanacakları minder ve pufların olması gerektiğini vurgulayan eğitimciler, çocukların sürekli sıralarda oturmaktan sıkıldıklarını zeminde oturarak yuvarlanarak daha rahat vakit geçireceklerini belirtmişlerdir. Ayrıca sadece serbest zamanlarında değil derslerde de zemine oturarak farklı bir ders işleme anı yakalayabilecekleri de vurgulanmıştır. Buradan öğrencilerin evlerinde yakaladıkları rahat ortamı sınıflarında da görmek istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Zira literature bakıldığında yapılan çalışmalarda bu bulguları desteklemektedir. Öğrencilerin sınıf ortamlarını ev ortamı ile özdeşleştirdikleri, evlerindeki gibi rahat oturabilecekleri, oyun oynayabilecekleri ve ödev yapabilecekleri bir sınıf istedikleri görülmüştür(Durmuş ve Gülay, 2018). Önder, Gül ve Ergüldürenler (2013), ise yaptıkları bir araştırmada, insanların ancak rahat ettikleri hoşlandıkları ortamlarda daha başarılı olabileceklerini belirtirken, öğrencilerinde bu şekilde düşündüğünü ve sınıflarındaki duvarları, masa örtülerini, masalarını, perdelerini evlerindekiyle benzer tasarlamak istediklerini tespit etmiştir. Ayrıca bu şekilde tasarlanan sınıf ortamları ile dinamik ve çok yönlü etkileşim sağlayan öğrenme ortamları oluşturulabileceği de ifade edilmiştir(Durmuş ve Gülay, 2018). Bu taraz yaklaşımlarla tasarlanan sınıfların öğrenciler tarafından daha fazla benimsendiği evlerinden

bir parça olarak görebilecekleri ifade edilmiştir.(şekercioğlu, 2013). Çünkü ğrenciler, sınıfta sadece yeni bilgiler öğrenmek istemez, bunun yanında oyun oynamak film izlemek arkadaşları ile güzel şeyler paylaşmak ve eğlenmek de ister((Durmuş ve Gülay, 2018). Bulundukları yaştan dolayı bitmek bilmeyen bir enerjiye sahip olan ve sabuk sıkılan öğrencilerin beklenti ve ihtiyaçları sınıf ortamları oluşturulurken göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Çünkü oyun oynamak eğlenceli vakit geçirmenin yanında çocuklara öğrenme bilgi edinme ve anlamlandırma gibi özel anlara da imkan sunar(Wood ve Attfield, 2005). Bu acıdan bakıldığında öğrencilerin eğitim gördükleri ve vakitlerinin büyük bir çoğunluğunun geçtiği sınıflar öğrencilerin, ilgi ihtiyaç ve beklentilerine göre şekillendirilmelidir. Öğrencilerin ve eğitimcilerin istedikleri sınıf düzenlerinin birbirlerine oldukça yakın olduğu görülmüştür. Bu da sınıf için oluşturulacak tasarım kriterlerinin belirlenmesini kolaylaştırmıştır.

Öğrencilerin alıştıkları, rahat ettikleri ve kendilerini güvende hissettikleri ev ortamını sınıflarda da görmek istedikleri belirgin olarak göze çarpmaktadır. Ancak mevcut sınıfların çocukların istedikleri bu konfor ortamından oldukça uzak olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin hem ders içi hem de ders dışı serbest zamanlarını daha kaliteli ve verimli geçirebilmeleri için öğrencilere istedikleri bu konfor ortamının oluşturulması aslında öğrencinin temel gereksinimlerini karşılamak adına da oldukça önemli bir düzenlemedir. Öğrencilere bu konfor ortamında istedikleri etkinlikleri yapabilecekleri tanımlı alanların sunulması onlara istedikleri sınıf ortamını sağlayacağı düşünülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Okul çağı çocuğunun vaktinin büyük bir kısmının geçtiği okul yapıları, çocuğun bilişsel, fiziksel ve psikolojik gelişimi üzerinde hiç kuskusuz önemli bir yere sahiptir. Çocuğun okulda geçirdiği zamana bir bütün olarak bakıldığında, ders saatinde geçirdiği vakit de, teneffüslerde geçirdiği vakit de oldukça kıymetlidir. Çünkü eğitim yapıları çocukları akademik olarak hayata hazırlayan kurumlar olması yanında, çocuklara sosyal bir ortam sunarak akranları ile paylaşımlarda bulunduğu, eğlendiği, dinlendiği, koşup oynadığı önemli mekanlardır. Burada teneffüs saatinin ve bu saatte kullanılan mekanın önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü teneffüs saatinde çocuk daha serbest hareket etme olanağı yakalar, merak duygusu, keşfetme duygusu ortaya çıkar. Arkadaşları ile keyifli vakit geçirme imkanı bulan çocuğun ders için hazır oluşumu artar. Teneffüs saatinde kullanılan mekanlardan biri olan sınıf mekanının merkeze alındığı bu çalışmada, sınıfta gerçekleşen davranışların ve bu davranışa imkan sunacak mekânsal düzenlemeler için öneriler geliştirmek amaçlanmıştır. Sınıf öğretmenleri, rehber öğretmenleri ve öğrencilerden elde edilen veriler incelenerek değerlendirildiğinde;

Öğrencilerin teneffüslerde kullandıkları mekânlar incelediğinde teneffüslerde en çok bahçenin kullanıldığı, sonra sınıfın ve daha sonra koridorun aktif olarak kullanıldığı görülmektedir. Teneffüslerde sırasıyla bahçe, sınıf ve koridorun kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Teneffüslerde vakit geçirilen önemli mekânlardan biri olan sınıflarda öğrencilerin kaliteli vakit geçirebilmesi için birçok düzenlemenin yapılması gerekmektedir. Çalışma bulgularına göre teneffüs vakitlerinin sınıfta geçirilmesinin olumsuz etkileri olumlu etkilerinden oldukça fazladır. En önemli olumsuz etkileri temiz hava alamama, hareketsiz kalma, enerjisini atamadığı için derse kendinin verememe ve yorgun hissetme olurken, en önemli olumlu etkisi ise arkadaşları ile yakın etkileşim kurması göze çarpmaktadır. Diğer olumlu etkileri, ödev tamamlama ve terlememedir.

Eğitimciler, öğrencilerin teneffüslerde daha kaliteli vakit geçirip, ihtiyaçlarını giderebilmeleri için ideal teneffüs süresinin 15 dk olması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu sürenin daha az veya çok olması çocukların derse olan ilgisini olumsuz yönde etkileyebileceği ifade edilmiştir.

Serbest zaman için sınıfın olumsuz etkilerini en aza indirip, olumlu yanlarını daha verimli hale getirebilmek için sınıfta sergilenen davranışların neler olduğunun tespit

edilmesi oldukça önemlidir. Zira eğitimcilere göre öğrencilerin serbest zamanlarının sınıfta vakit geçirmesinin en önemli olumlu etkisi arkadaşları ile yakın etkileşimli oyunlar oynamasıdır. Çünkü bahçede oynanan büyük gruplu oyunlara giremeyen çekingen öğrenciler sınıftaki küçük gruplu oyunlara daha kolay dahil olabilmekte ve kendini ifade etme imkanı bulabilmektedir. Bu nedenle öğrencilerin teneffüsler neler yaptıkları hangi davranışlarda bulunduklarının bilinmesi gerekmektedir. Öğrencilerden elde edilen verilerde bunu destekler niteliktedir. Öğrencilerin teneffüslerde daha çok küçük gruplarla vakit geçirdikleri tespit edilirken, zaman zaman tek başlarına ve tüm sınıfla birlikte de vakit geçirdikleri görülmektedir.

Öğrencilerin teneffüslerde sınıf içinde sergiledikleri davranışlar bireysel ve grup davranışı olarak iki ayrı grupta incelenmiş ve her bir grup kendi içinde aktif, pasif, bilişsel ve sanatsal davranış olarak ayrılmıştır. Grup davranışlarında aktif davranışlar ön plana çıkarken en önemli aktif davranış oyun oynama davranışdır. Pasif davranışlarda sohbet etme davranışı daha ön plandadır. Karşılaşılan diğer davranışlar sanatsal davranışlardan resim yapma, bilişsel davranışlarda ise akıl oyunu oynama davranışdır. Bireysel davranışlarda ise pasif davranışlar ön plana çıkmaktadır. En önemli pasif davranış oturup etrafı izlemek ve kitap okumaktır. Bireysel davranışlarda pasif davranıştan sonra sanatsal davranışlar ön plandadır. Resim yapmak en çok öne çıkan sanatsal davranış iken, sınıfta gezinmek/koşmak ise aktif davranış olarak öne çıkmaktadır. Öğrencilerin sınıf içinde sergiledikleri davranışlar eğitimcilerden alınan veriler tarafından da desteklenmektedir. Öğrenciler sınıf içinde sergiledikleri mevcut davranışların tespiti yapıldıktan sonra onlar için daha kaliteli mekanlar tasarlamak, hayallerindeki sınıf kurgusunu anlamak adına öğrencilerin teneffüslerde yapmak istedikleri fakat yapamadıkları davranışların ve nasıl bir sınıf istediklerinin tespiti yapıldı. Bu davranışlara bakıldığında aktif davranışlar göze çarpmaktadır. Öğrencilerin daha fazla, daha farklı ve daha hareketli oyunlar oynamak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Pasif davranış olarak kitap okumak ve film izlemek, bilişsel davranış olarak akıl oyunu oynamak, sanatsal davranış olarak ise daha fazla ve daha büyük yüzeylere resim yapmak istedikleri görülmüştür. Kitap okumak, resim yapmak ve akıl oyunu oynamak mevcut davranışlarda da karşımıza çıkarken, bu davranışları daha kaliteli bir şekilde ve daha fazla yapmak istedikleri ama mekan buna imkan vermediği için istedikleri gibi yapamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Mevcut sınıfların fiziksel koşullarının serbest zaman etkinliklerini destekleme durumuna bakıldığında sınıfların ders için ideal boyutlarda olduğu, sınıf yoğunluklarını çok olmadığı ve öğrenci başına 2 m² alan düştüğü tespit edilmiştir. Öğrencilerin etkinlik

yapabilmesi için özel alanların bir sınıf dışında diğer sınıflarda tanımlanmadığı görülmüştür. Serbest zaman için tanımlı alanların olmamasının yanı sıra serbest zaman etkinliği için de akıl oyunları dışında herhangi bir materyal/donatı bulunmamaktadır. Sınıflar benzer özellikte ve büyüklükte olup standart materyal ve donatılar bulunmaktadır.

Sınıf mekanının serbest zaman etkinliği için öğrencilere sunduğu olanaklara bakıldığında sergilenen davranışlara özel alanların bulunmadığı sonucuna varılmıştır. En çok sergilenen oyun oynamak, etrafı izlemek, sohbet etmek, kitap okumak ve resim yapmak davranışı için tanımlı alanların bulunmadığı, öğrencilerin bu davranışları sergilerken genellikle masa/sırayı kullandıkları tespit edilmiştir. Davranışa özel düzenlemelerin olmayışı öğrencilerin aynı alanları kullanmalarını zorunlu kılmıştır.

Elde edilen verilerde öğrencilerin büyük bir kısmının mevcut sınıf mekanlarından memnun olduğu görülmesine rağmen resim ve anketlerde nasıl bir sınıf istersiniz sorusuna verdikleri yanıtların oldukça farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü mevcut sınıflar incelendiğinde sınıfların benzer özellikte olduğu ve bir tane sınıf hariç diğer sınıfların ders dışı etkinliklere imkan sağlayacak düzenlemelerin olmadığı görülmüştür. Sınıflar genellikle ders içi ve genel ihtiyaçlar için kullanılan akıllı tahta, masa/sıra, öğretmen masası, kitaplık, eşya dolabı, pano, askılık çöp kovası vb. donatıların olduğu görülmüştür. Ancak istenilen sınıf mekanı sorusundan elde edilen verilerde öğrenciler sınıflarında farklı etkinliklere olanak tanıyan oyun köşeleri, evlerindeki gibi oturup vakit geçirebilecekleri halı, minder, puf gibi yumuşak malzemenin olduğu, oturup boyayabilecekleri renkli duvarların olduğu bir sınıf istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Salıncak, kaydırak, trambolin, seksek, masa tenisi, gibi sınıf dışında bulunan materyallerin de sınıf içinde olmasını istedikleri görülmüştür. Akıllı tahta mevcut sınıflarda bulunan ve serbest zamanlarda da kullanılmak istenen tek eleman olarak dikkat çekmektedir. Hem anket verilerinde hem de resimlerde belirgin olarak karşımıza çıkan akıllı tahtanın serbest zamanlarda çocukların kullandığı en önemli etkinlik aracı olduğu sonucuna varılmıştır. Eğitimci görüşleri de öğrenci taleplerini destekler niteliktedir. Eğitimcilere göre de öğrencilerin teneffüsleri sınıflarda daha verimli bir şekilde geçirmeleri için oyun ve aktivite köşelerinin(kitap okum, resim yapma, akıl oyunu oynama vb.) olması gerekmektedir. Ayrıca çocukların daha rahat edebilmeleri için zeminin yumuşak olması ve uzanacakları oturacakları halı minder armut koltuk tarzı materyallerin olması gerektiğine dikkat çekmişlerdir.

Elde edilen verilerden anlaşıldığı üzere öğrenciler sınıflarda belli başlı davranışlar sergilemekte ve sergilemek istemektedir ancak mevcut sınıf mekanları öğrencilerin

taleplerini yeterince karşılayamamaktadır. Öğrencilerin teneffüs saatlerini daha verimli ve kaliteli geçirmeleri için sınıflarda bazı mekansal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Eğitim yapılarında serbest zaman etkinliğine olanak sağlayan etkili mekânlar oluşturabilmek için;

Okul ölçeğinde;

- Sınıf okulun bir parçasıdır, okul koridor ve bahçe bir bütünün parçaları için sistemli bir birbirini destekleyecek şekilde planlanmalı ve tasarlanması,
- Her okulun fiziksel şartları incelenerek okula uygun düzenlemelerin yapılması,
- Sınıfların sadece ders için değil teneffüslerde de kullanıldığı göz önünde bulundurularak boyutlarının artırılması,
- Okul iç mekanlarının planı, serbest zaman etkinliklerinin türü, etkinlik süresi ve sosyalleşme şekli teneffüs süresi dikkate alınarak bütün olarak planlanması,
- Sınıfın okul içindeki konumunun dikkate alınması,
- Teneffüsün daha verimli kullanılabilmesi için sınıfın kantin, wc gibi mekanlara yakın olması.

Sınıfın ölçeğinde;

- Çocuğun psiko-motor, sosyal-kültürel ve bilişsel gelişimine yönelik etkinlikler önerilmeli. Planlanan etkinliklerin çok yönlü olması sağlanmalı,
- Çocukların sınıf içinde sohbet etme, oyun oynama, kitap okuma, resim yapma ve dinlenme vb. davranışlara imkan sunacak alanların oluşturulması,
- Farklı etkinlikler için alan tanımlarken renklerden ve şekillerden faydalanılması
- Öğrencilerin dinlenmelerine ve dışarıyı seyretmelerine imkan tanıyacak pencere önü oturma alanlarının tasarlanması,
- Sınıfı daha ilgi çekici hale getirmek için farklı renklerden faydalanılması,
- Öğrencinin ev ortamı beklentisi karşılamalı, sınıfta fiziksel konfor, güvenlik ve psiko-sosyal koşullarının çocuk için uygun hale getirilmesi,
- Bireysel ve grup etkinliklerine imkan veren düzenlemelerin yapılması
- Ders dışı kullanıma uygun materyallerin bulundurulması,
- Öğrencilere hareket alanı bırakılması,
- Sanatsal etkinlikler için boyanabilir /silinebilir duvar düzeylerinin uygulanması,
- Sınıf mekanının kısıtlılık durumuna bağlı olarak duvar yüzeylerinin akıl oyunları, psiko-motor gelişimi için daha etkin hale getirilmesi (duvar yüzey tasarımı gibi)

- Sınıf oturma elemanının ve oturma düzenlerinin serbest zaman etkinliklerine de olanak tanıyacak şekilde esnek planlanması,
- Çocukların gelişim dönemleri dikkate alınarak ve gelişimlerini destekleyecek şekilde farklı boyutlarda yapılabilecek mekan örgütleme önerilerinin geliştirilmesi,

Okullarda serbest zaman planlamalarında;

- Sınıfların iç düzenlemeleri yapılırken çocuk görüşüne başvurulması,
- Öğrencilerin serbest zaman davranışları anket ve resim ölçeklerinin yanı sıra gözlem ölçeği de kullanılarak incelenmesi,
- Öğrencilerin farklı özellikteki sınıf mekanlarını görmeleri sağlanarak çocuklarda farkındalık yaratılması,
- Mekanın üretilmesinde eğitim, çocuk gelişim uzmanı, mimarlık ve iç mimarlık gibi farklı disiplinlerin birlikte çalışması,
- Öğrenciler için daha etkili iç mekan oluşturmak için iç mekan ve çocuk konusunda daha fazla araştırmanın yapılması önerilmektedir.

Sonuç olarak; mevcut sınıf mekanlarının belirlenen serbest zaman etkinlik davranışlarını desteklemede yetersiz ve çocukların tasvir ettiği mekan kurgusundan uzak olduğu tespit edilmiştir. Okullarda serbest zaman etkinliklerinin eğitim- öğretim sürecinde çocukların akademik, sosyal ve psikolojik yönden sağlıklı gelişim için önemi dikkate alınarak, çocuk gelişimi, eğitim, psikoloji, sağlık, mimarlık, iç mimarlık vb. disiplinlerce çok yönlü olarak ele alınarak araştırılması ve mekan tasarımında bu disiplinlerden ve çocuk fikirlerinden faydalanılması gerekmektedir.

7. KAYNAKLAR

- Acar, H., 2014. Learning Environments for Children in Outdoor Spaces, Procedia- Socialand Behavioral Sciences, 141, 846–853.
- Acar, H., 2015. Frommodule to space: Playground design, Global Journal on Humanitiesand Social Sciences, 1,301-313.
- Akan, E., 2017. Yaşlılık Kurumlarında Yaşlı Mekansal Davranış ve Bilişiminin Mekansal Dizim Bağlamında İrdelenmesi, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akarsu,F.,1984. Piaget’e Göre Çocukta Mekan Kavramının Gelişimi, Mimarlık, 84,9, 31-33.
- Akkök, F.,1999. İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi-Anne-Baba El Kitabı, Özgür Yayınları, İstanbul.
- Aktay, Ö. Ü. S., Arat, R., ve Atalay, M., 2019. İlkokullarda Teneffüs Süresi Ne Kadar Olmalı, III. Uluslararası Sınırsız Eğitim ve Araştırma Sempozyumu, Nisan, Muğla, Tam Metin Bildiri e- Kitabı.
- Altman, I. (Ed.), 2012. Children and the environment, Vol 3, Plenum Press, Springer Science ve Business Media, New York and London.
- Aral, N., Baran, G. 2001. Çocuk gelişimi, YA-PA yayın A.Ş., İstanbul.
- Arı, R., Saban, H., 1999. Sınıf Yönetimi, Günay Ofset, Konya.
- Arslan, S.,1996.Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna Bağlı Yurtlarda Kalan Bayan Öğrencilerin Boş Zamanları Değerlendirme Sorunları Üzerine Bir Araştırma, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim dalı, Ankara.
- Aslan, B. İ., 2017. Çocuk Gelişimi–Spor İlişkisinin Fiziksel Çevre Ve Mekan Algısı Üzerinden İrdelenmesi: Örnek Bir Hareket Merkezi Modeli. Yayımlanmamış Doktora Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aslan, İ., Aytıs, S., 2019. Çocuk Gelişimi–Spor İlişkisinin Fiziksel Çevre Ve Mekân Algısı Üzerinden İrdelenmesi: Örnek Bir Hareket Merkezi Modeli, Journal of Design+ Theory, 14,26, 152-160.

- Aslan, Ö. M., 2013. Anaokuluna Devam Eden Çocukların Oyun Davranışları ve Oyunlarında Ortaya Çıkan Zorbalık Davranışları, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atam, B., 2019. İlkokul Yapılarındaki İç Mekan Arayüzlerinin Serbest Zaman Bağlamında Anlamsal ve Mekan Dizimsel Olarak İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, A., 1998. Sınıf yönetimi, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Aydın, D., 2006. 7-12 Yaş Grubu Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Benzer Biçimler, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.
- Aydoğan, F., 2017. Dijital Çağın Çocuklarının Serbest Zamanı, TRT Akademi, 2,4, 604-607.
- Barker, R., 1968. Ecological Psychology, Stanford University Press, Stanford.
- Başar, H., 1998. Sınıf Yönetimi, Dördüncü Basım, Önder Matbaacılık Ltd Şti., Ankara, s:28.
- Bechtel, R. B., 1977. Enclosing Behavior, Vol. 31, Dowden-Hutchinsonand Ross, Stroudsburg.
- Bull, S.L., Solity, J.E., 1987. Classroom Management: Principles to Practice., Routledge, London.
- Casey, T. 2007. Environments For Outdoor Play: A Practical Guide To Making Space For Children, Paul Chapman Publishing, London.
- Cheng, Y. C., 1994. Classroom Environment And Student Affectiv ve Performance: An Effective, Journal Of Experimental Education, 62,3, 221–239.
- Ciravoğlu, A., 2004. Çocuk Mekanlarını Tasarlamak: Ana ve İlköğretim Okulları, Mimar.ist, 11.
- Cohen, L., Manion, L., ve Morrison, K., 2004. A Guide to Teaching Practice, Psychology Press, s:342.
- Creswell, J. W. ve Poth, C. N. 2016. Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches, Dördüncü Basım, Sage publications Inc, California.
- Cüceloğlu, D., 2020. İnsan ve Davranışı, 38.basım, Remzi Kitapevi A.Ş., İstanbul.
- Çakır, H., 1997. Çocukların Algılamasında Etkili Olan Mimari Parametrelerin Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Çakmakçı Y., M., 2019. Konutta Esneklik Kavramının Çocuk ve Mekan İlişkisi Üzerinden İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, V., 2003. Sınıf yönetimi. Nobel Yayın Dağıtım.
- Çukur, D., 2009. Çocuk Dinlenimi Açısından Oyunun Önemi ve Konut Yakın Çevresinde Oyun Değerini Artırıcı Mekansal Düzenlemeler, Ege Mimarlık Dergisi, 2, 69.
- Çukur,D., Delice,E.G., 2011. Erken Çocukluk Döneminde Görsel Algı Gelişimine Uygun Mekan Tasarımı, Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, 12,7.
- Danışman, Ş., 2012. Montessori Yaklaşımına Genel Bir Bakış ve Eğitim Ortamının Düzenlenmesi A General Overview of Montessori Approach and Preparing the Educational Environment, Journal of Policy, 1,2, 85-113.
- Diğler, M. (2012). Okul Öncesinde Resim Eğitimi, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Dilmaç, E. S., 2018. Anaokulları Sınıf Mekanlarında Rengin Çocuk Psikolojisine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Doğan, R. K. ve Baksi, Y. İ. M. S., 2019. Çocuk Mekânlarında Güncel Tasarım Yaklaşımları, Yakın Mimarlık Dergisi, 2,2, 90-103.
- Durmuş, E. K. İ. Z., Gülay, A. 2018. İlkokul Öğrencilerinin “İdeal Sınıf Ortamına” İlişkin Metaforlarının Belirlenmesi, Kastamonu Eğitim Dergisi, 26,4, 1121-1134.
- Erişti, S. D., Uluuysal, B., ve Dindar, M., 2013. Görsel Algı Kuramlarına Dayalı Etkileşimli Bir Öğretim Ortamı Tasarımı Ve Ortama İlişkin Öğrenci Görüşleri, Anadolu Journal of Educational Sciences International, 3,1.
- Fraser, B. J., 1994. Research On Classroom And School Climate, Handbook Of Research On Science Teaching And Learning, Macmillan, New York.
- Gay, L. Ve Airasian, P., 2000. Educational Research: Competencies for Analysis and Application, Merrill an İmprint of Prentice Hall. New Jersey, Columbus, Ohio: Upper Saddle River.
- Gibson, J. J., 1986. The Ecological Approach To Visual Perception, Classic Edition, Psychology Press,Hillsdale.
- Göçer, A., 2016.Türkçe Eğitimde Öğrenen Özerkliği ve Etkileşimli Sınıf Ortamı Tasarımının Önemi, Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 11,1, 188-201.
- Gömleksiz, M., Kilimci, S., Vural, R. A., Demir, Ö., Koçoğlu-Meek, Ç. ve Erdal, E., 2008. Okul Bahçeleri Mercek Altında: Şiddet ve Çocuk Hakları Üzerine Nitel Bir Çalışma, İlköğretim Online, 7,2, 273,287.

- Griffth, J., 1998. The Relation of School Structure and Socual Envireonment to Parent Involvement in Elementary School, The Elementary School Journal, 99,1, 53-80.
- Güçlü,S., 2016. Çocukluk ve Çocukluğun Sosyolojisi Bağlamında Çocuk Hakları, Sosyoloji Dergisi, Özel sayı, 1-22,
- Gündoğdu, K., Saracaloğlu, A. S., Altın, M.ve Üstündağ, N., 2015. Okul Nöbetlerinin Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi: Problemler ve öneriler, İlköğretim online, 14,1, 276-294.
- Güner, F. ve Kartal, H., 2019. Okulun Hazır Oluşu Üzerine Nitel Bir İnceleme (Öğretmen Görüşlerine Göre Durum Tespiti), Trakya Eğitim Dergisi, 9,2, 244-259.
- Gür, Ş.Ö. ve Düzenli, H. İ., 2004. İlköğretim Okullarının Tasarımında Yer Seçimi Kararları ve Dersliklerin Yönlenmesi ile İlgili Öneriler: İlköğretim okullarında 'Boş Zaman' kavramı, Mimar.ist, 11, 46-54.
- Gür, Ş.Ö. ve Zorlu,T., 2002. Çocuk Mekanları, Yem Yayınları, İstanbul.
- Gür, Ş.Ö., 2016. Engelsiz Bina, Özgür Düşünce, XV. Geneneksel Eğitim Sempozyumu, Okul ve Eğitim, Ocak, Antalya, Bildiri Kitabı, 71-91.
- Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A. ve Dinç, Y., 2003. Boş Zaman & Rekreasyon Yönetimi, İkinci Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Halmatov, S., 2015. Çocuk Resimleri Analizi ve Psikolojik Resim Testleri. Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Hammersley, M., 2007. Ethnography. The Blackwell encyclopedia of sociology.
- Hasırcı, D., 2009. Nitelikli Yapılaşma, Çocuk ve Gençlerle Katılımcı Kent Kültürü, 1. İzmir Kent Sempozyumu, Ocak, İzmir,
- Hasol, D., 2008. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü,10. Baskı, Yem Yayınları, İstanbul.
- Hathaway, W. E., 1987. Light, Colour ve Air Quality: Important Elements of the Learning Environment?, Education Canada, 27,3, 35-44.
- Hathaway, W.E., 1988. Educational Facilities, Education Canada, Winter / Hiver, s.28-35.
- Huizinga, J., 2010. Homo Ludens, Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme, Ayrintı Yayınları, İstanbul.
- İbret, Ü., Bayraktar, M. ve Kocaman, H. 2011. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Branş Dersliği Uygulamasına İlişkin Görüşleri, 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications, Nisan, Antalya, Bildiri kitabı: 124-132.

- İskender, A.,2017. Neulinger Boş Zaman Paradigması ve Boş Zaman Katılım Motivasyonları Üzerine Nitel Bir Araştırma, Journal of Graduate School of Social Sciences, 21,3, 819-825.
- Karadeniz, B., Özyavuz, A., Türk, Y. A., Topaloğlu, G., ve Bayram, Z. Y. 2018. İlkokul Bahçelerinde Davranış Haritaları Bağlamında Mekânsal ve İşlevsel Bir Analiz: Trabzon Örneği/A Spatial Functional Analysis in the Context of Behavioral Maps in Primary School Grounds: Case of Trabzon, Journal of History Culture and Art Research, 7,3, 649-667.
- Karaküçük, S.,1999. Rekreasyon Boş Zaman Değerlendirme, Altıncı Baskı, Ankara.
- Kılbas, S.,1995. Gençlik ve Boş Zaman Değerlendirme, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.
- Kleberg, R.J.,1998. Überdie Qulietätvon Lernräumen, Bildungund Erziehung, 47,1, 29-36.
- Koç, G. 2010. Yapılandırmacı Sınıflarda Öğretmen-Öğrenen Roller ve Etkileşim Sistemi, Eğitim ve Bilim, 31,142, 56-64.
- Koç,F., 1999. Çocuk ve Mekan, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Köksal, O., Dilci, T. ve Koç, M. 2013. Çocuklarda Görülen Sosyal Problemlerin Akademik Başarıya Etkisi Üzerine Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi, Electronic Turkish Studies, 8,8, 873-883.
- Krueger, R. A., 2014. Focus groups: A Practical Guide For Applied Research, Sage Publications, California.
- Küçüköğlu, A., ve Özerbaş, M. A. 2004. Eğitim Ergonomisi ve Sınıf İçi Fiziksel Değişkenlerin Organizasyonu, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4,2,122-133.
- London, R. A., Westrich, L., Stokes-Guinan, K. ve McLaughlin, M., 2015. Playing Fair: The Contribution Of High-Functioning Recess To Overall School Climate İn Low-Income Elementary Schools, Journal Of School Health, 85,1, 53-60.
- Manning, M. ve Manning, G., 1993. How Comfortable Is Your Classroom? Teaching Reading and Writing, In Teaching Pre K-8, 24,2, 127–128.
- Memduhoğlu, H. B. ve Taşdan, M. 2008. Okul ve Öğrenci Güvenliği: Kavramsal Bir Çözümleme. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3,34, 69-83.
- Ormanlıoğlu Uluğ, M., 1999. Niçin Oyun? Çocuğun Gelişiminde Oyunun Önemi, Özne Yayınları, İstanbul.

- Önder, H. H., Gül, M. ve Ergüldürenler, G., 2013. Eğitim Ortamında Ergonomi Kullanılması Ve Örnek İdeal Sınıf Çalışması, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Büro Yönetimi Özel Sayısı, 41-55.
- Özer, B., Gelen, İ., ve Öcal, S., 2009. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Boş Zaman Değerlendirme Alışkanlıklarının Günlük Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6,12, 235-257.
- Pala, A. ve Kolayış, H., 2012. Farklı Bölgelere Göre 11-15 Yaş Grubu Çocukların Rekreatif Faaliyetlerinin Karşılaştırılması, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 9,1, 1007-1016.
- Pilten, P. ve Pilten, G. 2013. Okul Çağı Çocuklarının Oyuna İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9,2, 15-31.
- Ramstetter, C. L., Murray, R. ve Garner, A. S. 2010. The Crucial Role Of Recess, Journal of School Health, 80,11, 517–526.
- Reboul, R., 1991. Eğitim Felsefesi (çev.İşın Gürbüz), İletişim Yayınları, İstanbul, s:44-49.
- Reilly, J.J., 2008. Physical Activity, Sedentary Behaviour, and Energy Balance in The Pre-School Child: Opportunities For Early Obesity Prevention, Proceedings of the Nutrition Society, 67,3, 317–325.
- Rhea, D. J., 2016. Recess: The Forgotten Classroom, Instructional Leader Journal, 29,1, 2-6.
- Ritchie, J. 2003. The Applications Of Qualitative Methods To Social Research. Qualitative Research Practice: A Guide For Social Science Students And Researchers, Sage Publication, London, 24, e46.
- Sağlam, M. ve Aral, N., 2016. Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları, Çocuk ve Medeniyet Dergisi, 1,2, 43-56.
- Sebba R. ve Churchman, A., 1986. Schooolyard Design as an Expression of Educational Principles, Children's Environments Quarterly, 3,3, 70-76.
- Seggie, F. N. ve Bayyurt, Y., 2017. Nitel araştırma: Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları: Anı Yayıncılık.
- Seidman, I., 2006. Interviewing As Qualitative Research: A Guide For Researchers İn Education And The Social Sciences, Üçüncü Basım, Teachers College Press, London.
- Sivri Gökmen, H., 2006. Konutta Çocuk Var mı?, Ege Mimarlık Dergisi, 2, 57, 22–25.
- Sivri, H., 1993. Fiziksel ve Mekansal Çevrenin Çocuk Davranışına Ve Gelişimine Etkileri Çocuk İçin Oluşturulacak Çevrelerde Tasarım Verilerinin Saptaması, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Sun, H. ve Sun,D., 1998. Hayatınızı Renklendirin, Çevirenler: Arzu E. Songör ve Murat Demirci, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul.
- Şahan, H. H., 2014. Eğitimde Program Geliştirme-Öğretim İlke Ve Yöntemleri, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Şahin, İ. T., Tantekin, Erden, F., ve Akar, H., 2011. The Influence Of The Physical Environment On Early Childhood Education Classroom Management, Eurasian Journal Of Educational Research, 44, 185-202.
- Şekeroğlu, Ş., 2013. İdeal Sınıf Ortamı Bağlamında Kur'an Kursları: Van örneği, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Şensoy, S. ve Sağsöz, A., 2015. Öğrenci Başarısının Sınıfların Fiziksel Koşulları İle İlişkisi, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 16,3, 87-104.
- Şişman, M.,ve Turan, S. (Eds.), 2004. Sınıf yönetimi, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Tandoğan, O., 2016. Çocuklar İçin Daha Yaşanılır Okul Bahçeleri. Megaron, 11,4. 629, 637.
- Tandoğan,O., 2014. Çocuk İçin Daha Yaşanılır Bir Kentsel Mekan 'Dünyada Gerçekleştirilen Uygulamalar', Megaron 9,1, 19-33
- Osmanlıoğlu Ulug, M., 1999. Niçin Oyun? Çocuğun Gelişiminde ve Çocuğu Tanımada Oyunun Önemi, Göçebe yayınları, İstanbul.
- Tekindal, S. ve Sönmez, A. G. A. L., 1998. İlköğretim Okulları Sınıflarında Öğrencilerin ve Fizikî Durumun Organizasyonu, Yaşadıkça Eğitim, 15,15, 347-356.
- Tezcan, M.,1994. Boş Zamanları Değerlendirme Sosyolojisi, Atilla Kitabevi, Ankara.
- Tezcan, Ö. A. İlkokul Çocukları İçin Bir Mola mı?: Teneffüs Gerçeği, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(Armağan Sayısı), 1-14.
- Uludağ, Z. Ve Odacı, H., 2002. Eğitim Öğretim Faaliyetlerinde Fiziksel Mekân. Milli Eğitim Dergisi, 29, 153-154.
- URL-1, <https://tr.pinterest.com/pin/679269556295069981/>. 17. Nisan 2021
- URL-2, <https://www.facebook.com/neseliayaklarlara/photos/pcb.2166835773554819 /2166834980221565/?type=3&theater>. 17 Nisan 2021
- URL-3, <https://benanneyim.com/bebekler/duvarlara-cizim-yapmasini-onleme/>. 17 Nisan 2021
- URL4,<https://www.facebook.com/gozdecocukkres/photos/pcb.890138178024130/890137701357511/?type=3&theater>. 17 Nisan 2021

URL-5, <https://www.gettingsmart.com/2016/11/three-ways-design-better-classrooms-learning-spaces/>. 17 Nisan 2021

URL-6, <https://toboggandesign.com/manitoba-childrens-museum/>. 17 Nisan 2021

URL- 7, <https://selcukludegerleregitiimi.com/cocuk-kutuphanesi/>. 17 Nisan 2021.

URL-8, <https://www.dettaglihomedecor.com/the-hayarden-school-a-telaviv/>. 17. Nisan 2021.

URL9, <https://tr.pinterest.com/pin/449374869046361653/visualsearch/?x=10&y=10&w=544&h=355&cropSource=6>. 17 Nisan 2021.

URL- 10, Oyun ve Oyun Materyalleri (istanbul.edu.tr). 10 Ağustos 2021.

URL- 11, Gamemitchell - Definition and More from the Free Merriam-Webster Dictionary. 10 Ağustos 2021.

URL- 12, https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/21_22_Guz/cocuk_resimleri_nin_analizi/11/index. 15 Eylül 2021.

URL-13, Öğrenciler Ne İster? – Konya Fark Akademisi Etüt Merkezi Çocuk Kulübü: 0332 3237979

URL-14, ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI STANDARTLAR YÖNERGESİ (meb.gov.tr)

URL-15, sınıf ne demek TDK Sözlük Anlamı (sozluk.gov.tr). 20 Aralık 2021.

Wicker, A. W., 1979. An Introduction to Ecological Psychology, Wadsworth Inc., Belmont, California.

Wood, E. ve Attfield, J. 2005. Play, Learning and the Early Childhood Curriculum. Second Edition, Paul Chapman Publishing, London.

Yavuzer, H. 2019c. Resimleriyle Çocuğu Tanıma, 24. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul

Yavuzer, H., 2020a. Okul Çağı Çocuğu, 22. Basım, Remzi Kitabevi A.Ş., İstanbul.

Yavuzer, H., 2020b. Çocuk Psikolojisi, 44. Basım, Remzi Kitabevi A.Ş., İstanbul.

Yazıcı, S., 2004. Sosyal ve Kültürel Mekanların Çocuk Gelişimi Üzerine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yıldırım Erniş, İ. I. 2012. Fiziksel Elemanların Yüzer Yapılarda Mekan Algısına Olan Etkileri: Çevre Ve İnsan Davranışı İlişkisi Bağlamında İrdelenmesi, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Yıldız, D. Ç., 2015. Etkileşimli Öğretim Stratejisinin Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğrencilerinin Konuşma Becerilerine Etkisi. Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi, 1,1, 14-43.
- Yolcu, E., 2004. Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri,1. baskı, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Yurdakal, I. H. 2019. Ortaokul Öğrencilerinin Teneffüs Sürelerine İlişkin Görüşleri, Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi, 5,1, 56-72.

8. EKLER

Ek 1. Okullarda Araştırma Yapılabilmesi İçin İl Milli Eğitim Müdürlüğünden Alınan İzin Belgesi

T.C.
ARTVİN VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-79143383-605.01-23892683
Konu : Araştırma İzni
(Meryem KILIÇ AKSU)

08.04.2021

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Meryem KILIÇ AKSU'nun 08.04.2021 tarih ve 23857065 sayılı dilekçesi.
b) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2020/2 nolu genelgesi.

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı bölümünde görevli Doç. Dr. Şengül YALÇINKAYA danışmanlığında İç Mimarlık Bölümü öğrencisi Meryem KILIÇ AKSU Yüksek Lisans Tezinde kullanılmak üzere "Eğitim Yapılarında Serbest Zaman Etkinliği ve İç Mekan Tasarımı" başlıklı araştırmanın İlimiz Merkezdeki İlkokul 3. ve 4. Sınıf Öğrenci ve öğretmenleri ile Rehberlik Araştırma Merkezinde görev yapan Rehberlik Öğretmenlerine uygulama isteği İlgi (a) yazı ile Müdürlüğümüze bildirilmiştir.

Söz konusu anketi, ilgi (b) genelge doğrultusunda incelenmiş olup İlimiz Merkezdeki İlkokul 3. ve 4. Sınıf Öğrencileri ve öğretmenleri ile Rehberlik Araştırma Merkezinde görev yapan Rehberlik Öğretmenlerine uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Ahmet BÜRLÜKKARA
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
08.04.2021

Fahri ACAR
Vali a.
İl Milli Eğitim Müdürü

Adres : Milli Eğitim Bakanlığı/ ARTVİN

Telefon No : 0 (466) 280 98 19
E-Posta : artvinmeh@meh.gov.tr
Kep Adresi : meh@ml01.kep.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meh-sbya>

Bilgi için: M.YILDIRIM

Unvan : Veri Hazırlama ve Kontrol İşlemcisi

İnternet Adresi: <http://Artvin.meh.gov.tr> Faks: 4662809839

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrakkecu.meh.gov.tr> adresinden c0a8-0f59-3e23-a7d9-e841 koda ile teyit edilebilir.

Ek 2: Etik Kurul Raporu

Evrak Tarih ve Sayısı: 06.04.2021-8762

T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-18457941-050.99-8762
Konu : Etik Kurul Kararı (Meryem KILIÇ
AKSU)

ARTVİN MESLEK YÜKSEKOKULU MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 18.03.2021 tarihli ve E.7320 sayılı yazımız.

Meslek Yüksekokulunuz İç Mekan Tasarımı Programı öğretim elemanlarından Öğr. Gör. Meryem KILIÇ AKSU'nun "Eğitim Yapılarında Serbest Zaman Etkinliği ve İç Mekan Tasarım" başlıklı çalışması Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 31 Mart 2021 tarihinde yapmış olduğu toplantısında incelenmiş olup, oybirliği ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Hüseyin PEKER
Kurul Başkanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *BE1N3ZN90* Pin Kodu : 09691

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/artvin-coruh-universitesi-ebys>

Telefon: +90 466 215 10 00

e-Posta: artvincoruh@artvin.edu.tr Web: <http://www.artvin.edu.tr/>

Kep Adresi: artvincoruhmi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Hakan KAYA

Unvanı: Bilgiyayar İşletmeni

Ek 3. Öğrencilere Uygulanan Anket Formu

No: OKUL: SINIF:	NİSAN 2021
ANKET SORULARI	
Merhaba Sevgili çocuklar; Yüksek lisans tezimde “çocukların serbest zaman etkinlikleri için sınıf mekânının olanak ve kısıtlılıkları” konusunu inceliyorum. Sizinle ve sınıfınızla ilgili 7 soruyu siz değerli öğrencilerimizden cevaplamanızı istiyoruz. Cevaplarınız bizim için önemlidir.	
1. Teneffüste sınıfta ne kadar zaman geçirirsin? ☐ Çoğunlukla teneffüsü sınıfta geçiririm ☐ Çoğunlukla teneffüsü sınıfın dışında geçiririm ☐ Bazen sınıfta bazen sınıf dışında geçiririm	
2. Teneffüslerde sınıf yapmak istediğiniz şeylere imkân veriyor mu? ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen	
3. Teneffüste genel olarak tek başına mı arkadaşlarınızla mı daha çok vakit geçiriyorsun? ☐ Tek başına ☐ Küçük bir grup ☐ Tüm sınıf arkadaşlarımız ile birlikte	
4. Teneffüslerde sınıfta <u>tek başına</u> neler yaparsın?	
5. Teneffüslerde sınıfta <u>arkadaşlarınızla</u> neler yaparsın?	
6. Teneffüslerde sınıfta yapmak isteyip yapamadığınız neler var?	
7. Teneffüs saatini düşündüğünde nasıl bir sınıfın olsun isterdiniz, anlatır mısınız?	

Ek 4. Öğrencilere Uygulanan Resim Kağıt Örneği

No:	NİSAN 2021
OKUL:	
SINIF:	

Teneffüs saatini konu alan bir “**sınıf**” resmi çizer misiniz?

(Bizim için teknikten çok fikriniz önemli, bu nedenle istediğiniz gibi çizebilirsiniz. İsteddiğiniz kalem ve boyaları kullanabilirsiniz.)

Ek 5. Sınıf Öğretmenlerine Uygulanan Görüşme Formu

NİSAN 2021

ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

(Sınıf Öğretmenleri ile)

Merhaba değerli öğretmenim;

Yüksek lisans tezimde “çocukların serbest zaman etkinlikleri için sınıf mekânının olanak ve kısıtlılıkları” konusunu inceliyorum. Çocukların serbest zamanlarında(teneffüslerde) sınıf içinde sergiledikleri davranışların tespiti onların ihtiyaçlarına cevap verecek mekânlar tasarlamamızda önemli bir kriterdir. Bu nedenle öğrencilerle ilgili hazırladığımız sorulara vereceğiniz yanıtlar bizim için çok kıymetli. Katkınızdan dolayı için şimdiden teşekkür ederim.

A. GENEL SORULAR

1. Çocuklar teneffüs saatini genel olarak nerede geçirmektedir. Sıralar mısınız? (Bahçe, koridor, sınıf vb.).
2. İdeal teneffüs süresi sizce nedir?
3. Teneffüs saatinde çocuğun sınıfta vakit geçirmesinin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
4. Çocuğun teneffüste “sınıfta” sergilediği bireysel davranışlar nelerdir?
5. Çocuğun teneffüste “sınıfta” sergilediği grup davranışları nelerdir?

B. MEVCUT SINIFINIZ İLE İLGİLİ

Kaçıncı sınıf öğretmenisiniz?.....|.....

6. Öğrencileriniz teneffüs süresinde sınıfta neler yapmaktadırlar?
7. Teneffüs süresinde çocukların gereksinimlerini karşılaması açısından sınıfınızın sahip olduğu olumlu ve olumsuz özellikler nelerdir?
8. Çocukların teneffüste “sınıfta” geçirdiği zamanı verimli kılabilmek için nasıl düzenlemeler yapılabilir?

Ek 6: Rehber Öğretmenlerine Uygulanan Görüşme Formu

NİSAN 2021

ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

(Rehber öğretmenleri ile)

Merhaba değerli öğretmenim;

Yüksek lisans tezi çalışmamda “çocukların serbest zaman etkinlikleri için sınıf mekânının olanak ve kısıtlılıkları” konusunu inceliyorum. Çocukların serbest zamanlarında (teneffüslerde) sınıf içinde sergiledikleri davranışların tespiti, ilgi ve ihtiyaçlarının belirlenmesi onların ihtiyaçlarına cevap verecek mekânlar tasarlamamızda önemli bir kıtadır. Bu nedenle öğrencilerle ilgili hazırladığımız sorulara vereceğiniz yanıtlar bizim için çok kıymetli. Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

1. Çocuklar teneffüs saatini genel olarak nerede geçirmektedir. Sıralar mısınız? (Bahçe, koridor, sınıf vb.).
2. İdeal teneffüs süresi sizce nedir?
3. Teneffüs saatinde çocuğun sınıfta vakit geçirmesinin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
4. Çocuğun teneffüste “sınıfta” sergilediği bireysel davranışlar nelerdir?
5. Çocuğun teneffüste “sınıfta” sergilediği grup davranışları nelerdir?
6. Çocukların teneffüste “sınıfta” geçirdiği zamanı verimli kılabilmek için nasıl düzenlemeler yapılabilir?

ÖZGEÇMİŞ

İlköğretimini Atlı Köyü'nde, Ortaöğretimini Olur ilçesinde tamamladı. Oltu Anadolu Lisesi'nde lise eğitimini tamamladıktan sonra 2007 yılında Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı bölümüne başladı. 2011 yılında mezun olduktan sonra 3 yıl boyunca çeşitli dekorasyon firmalarında iç mimar olarak çalıştı. 2014 yılında Artvin Çoruh Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, İç Mekan Tasarımı Programı'nda Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2019 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Halen öğretim görevlisi olarak görevine devam etmekte ve orta derecede İngilizce bilmektedir.